

๘๐๕ ๗๑๓

๘๐๕ ๗๑๓

๘๐๕ ๗๑๓

การวิเคราะห์วรรณกรรมของหม่อมเจ้าอากาศดาเถิง รัชพัฒน์

๒๕ ๗.๕. ๒๕๔๐

ปริญญาโท

ของ

นิศา บุญวงศ์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย

มีนาคม ๒๕๔๐

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๒ ๓๖๓๗๐

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควร
รับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย ของ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการควบคุม

.....ประธาน

(อาจารย์นิตยา บุญสิงห์)

.....กรรมการ

(อาจารย์อุษณา กาญจนทัต)

คณะกรรมการสอบ

.....ประธาน

(อาจารย์นิตยา บุญสิงห์)

.....กรรมการ

(อาจารย์อุษณา กาญจนทัต)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(อาจารย์วิรุฬห์รัตน์ ไฉนจั่น)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ดร.ศิริภา พูลสุวรรณ)

วันที่ 10 เดือน พ.ศ. 2540

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาของอาจารย์นิตยา บุญสิงห์ ประธานกรรมการ และอาจารย์อุษณา กาญจนทัต กรรมการ ที่กรุณาให้แนวคิด คำแนะนำ ตลอดจนการแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่และห่วงใยด้วยดีจนกระทั่งปริญญานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จเป็นรูปเล่มอย่างสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง และขอกราบขอบพระคุณอาจารย์วิรุฬห์รัตน์ ไฉนงุ่น ที่ได้กรุณาทำหน้าที่เป็นกรรมการสอบปากเปล่าตลอดจนให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ มีผลให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

กราบขอบพระคุณคุณพ่อและคุณแม่ ผู้ให้ความรักความห่วงใยและเป็นผู้ให้มาตลอด จนผู้วิจัยมีวันนี้ และกราบขอบพระคุณคุณยายเนื่อง หิรัญบุระ ที่เป็นพี่พี่พี่ทางจิตใจตลอดการทำงาน แม้ว่าท่านจะมีได้มีโอกาสรับรู้ว่าปริญญานิพนธ์เล่มนี้เสร็จสมบูรณ์แล้วก็ตาม

ขอขอบคุณเพื่อน ๆ พี่ ๆ วิชาเอกภาษาไทย และขอขอบคุณคุณครูพิพงค์ ฤทธิ์พันธุ์ ที่เป็นผู้ให้กำลังใจ และขอบคุณคุณอนาวิน ขวัญเมือง ที่ให้ความช่วยเหลือจนปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้

ขอขอบคุณพี่บู ผู้พิมพ์ปริญญานิพนธ์เล่มนี้ตั้งแต่ต้นจนจบ

และท้ายที่สุด ขอขอบคุณทุก ๆ ท่านที่ช่วยเหลือทั้งที่กล่าวนามและไม่ได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้อีกครั้งหนึ่งด้วย

นิตา บุรณวังก์

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ.....	1
	ภูมิหลัง.....	1
	ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า.....	4
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า.....	4
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า.....	5
	วิธีดำเนินการศึกษา.....	6
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า.....	7
2	วิเคราะห์นวนิยายและเรื่องสั้นของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์.....	17
	โครงเรื่อง.....	18
	เปิดเรื่อง.....	18
	การสร้างความขัดแย้ง.....	21
	ความรัก.....	21
	ความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจ.....	23
	ปิดเรื่อง.....	24
	แก่นเรื่อง.....	28
	ตัวละคร.....	29
	ตัวละครน้อยลักษณะ.....	29
	ตัวละครหลายลักษณะ.....	31
	บทสนทนา.....	33
	บทสนทนาที่ช่วยให้ทราบบุคลิกลักษณะของตัวละคร.....	34
	บทสนทนาที่แสดงถึงอารมณ์ของตัวละคร.....	35
	บทสนทนาที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง.....	36

จาก เวลา และสถานที่.....	37
จากที่มีความสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง.....	37
จากที่ไม่มีความสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง.....	41
กลวิธีการแต่ง.....	43
กลวิธีในการดำเนินเรื่อง.....	43
การดำเนินเรื่องตามลำดับเหตุการณ์.....	44
การดำเนินเรื่องย้อนกลับ.....	45
การดำเนินเรื่องแบบย้อนกลับไปกลับมา.....	48
กลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่อง.....	51
ผู้เขียนเป็นผู้เล่าเรื่องเอง.....	51
ผู้เขียนกำหนดให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่อง.....	52
กลวิธีการนำเสนอตัวละคร.....	54
การนำเสนอตัวละครจากคำพูดของตัวละคร.....	54
การนำเสนอตัวละครโดยให้ตัวละครแสดงพฤติกรรม.....	58
การนำเสนอตัวละครโดยผู้เขียนแนะนำ.....	60
การนำเสนอตัวละครโดยให้ตัวละครอื่นแนะนำ.....	62
ท่วงทำนองการแต่งและสำนวนการแต่ง.....	63
การใช้ถ้อยคำ.....	64
ใช้ภาษาต่างประเทศ.....	64
ใช้ศัพท์สูง.....	66
ใช้คำคะนอง.....	67
ใช้คำซ้อน.....	69
ใช้คำกร่อน.....	70
ใช้คำอุทาน.....	71

บทที่	หน้า
การใช้สัณวนโวหาร.....	76
สัณวนโวหารเสียดสี เหน็บแนม ประชดประชัน.....	76
สัณวนโวหารที่ให้งัดคิด.....	80
สัณวนโวหารเปรียบเทียบให้เห็นภาพพจน์.....	82
สัณวนโวหารต่างประเทศ.....	84
แนวคิดของผู้แต่ง.....	85
แนวความคิดในด้านความรัก.....	86
แนวความคิดด้านการดำเนินชีวิต.....	88
แนวความคิดในด้านสังคม.....	92
แนวคิดด้านค่านิยม.....	92
แนวคิดด้านฐานะทางชนชั้น.....	95
แนวคิดเกี่ยวกับสังคมต่างแดน.....	96
3 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	98
บรรณานุกรม.....	105
ภาคผนวก.....	108
ภาคผนวก ก. พระประวัติของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์.....	109
ภาคผนวก ข. เนื้อเรื่องย่อนวนิยายและเรื่องสั้น.....	113
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	118

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

วรรณกรรมเป็นงานศิลปะที่ผู้เขียนซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมเป็นผู้สร้างสรรค์ ดังนั้นสภาพแวดล้อมขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมือง ย่อมมีส่วนกำหนดแนวความคิดของผู้เขียนที่จะสอดแทรกในงานเขียนว่า ผู้เขียนมีความคิดเห็นใดต่อสังคม

การพัฒนาารูปแบบและเนื้อหาของวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีนั้น เริ่มปรากฏราวปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมัยนั้นเจ้านายและข้าราชการที่สำเร็จการศึกษาจากประเทศทางตะวันตกได้นำแนวคิดและวิทยาการใหม่ ๆ ของตะวันตกเข้ามา มีผลให้มีการเปลี่ยนแนวคิดของผู้ประพันธ์จากในราชสำนักมาเป็นนักเขียนจากคนชั้นกลาง ซึ่งในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมนี้จัดว่า เป็นสิ่งกระตุ้น หรือ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการด้านวรรณกรรมด้วย

ในสมัยดังกล่าว นักประพันธ์บางคนสร้างผลงานแปลออกมา มีผู้อ่านสนใจอ่านในวงกว้าง เพราะได้รับรู้เรื่องราวที่แปลกใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างตัวละคร หรือวิธีการดำเนินเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านฉาก ซึ่งเริ่มมีฉากต่างประเทศ ด้วยเหตุนี้วรรณกรรมแปลจึงได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย เช่น เรื่อง "สาวสองพันปี" ของ หลวงวิลาศปริวัตร แปลมาจากเรื่อง SHE ของ เซอร์ ไรเดอร์ เฮกการ์ด หรือเรื่อง TELMA ผลงานแปล ของหม่อมเจ้าหญิงสุขศรีสุมรเกษมศรี และ หม่อมเจ้าพูนเกษม เกษมศรี จากงานประพันธ์ของแมรี คอเรลลี เป็นต้น อิทธิพลของวรรณกรรมแปลเหล่านี้มีผลต่อวรรณกรรมไทยทั้งในด้านเนื้อเรื่อง ตัวละคร แนวความคิด สำนวนภาษา และท่วงทำนองการแต่ง ส่งผลให้ผู้อ่านวรรณกรรมสามารถเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรม

ธวัช ปุณโณทก (2526 : 44) กล่าวถึงวรรณกรรมไทยในช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองไว้ว่า "รูปแบบของวรรณกรรมเริ่มมีความสมจริง เนื้อหา สำนวนของเรื่องจึงมักจะเสนอแนวคิดเก่า ใหม่ แต่ก็ได้เน้นถึงวิถีชีวิตที่ถูกต้องในสังคมใหม่ คือแบบเสมอภาคของชนทุกชั้นทุกเพศอีกด้วย"

ด้วยเหตุนี้เองจึงเห็นได้ว่า พัฒนาการของนวนิยายในด้านต่าง ๆ เหล่านี้ ส่งผลให้ผู้ที่เขียนวรรณกรรมมีการขยายแนวความคิดให้กว้างมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเสนอแนวความคิดที่เป็นการวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาต่าง ๆ หรือภาพสะท้อนของสังคมไทย ลักษณะที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคม เช่นนี้จึงมีส่วนให้ผู้อ่านมีความรู้สึกว่าวรรณกรรมมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริงของคนในสังคม จึงกล่าวได้ว่าวรรณกรรมไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงกระจกเงาสะท้อนภาพของสังคมเท่านั้น แต่วรรณกรรมยังเป็นเครื่องชี้แนะแนวทางการปรับปรุงชีวิตและสังคมให้เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ นักประพันธ์รุ่นใหม่มองเห็นอวสานวรรณกรรมในรูปของการสนองความต้องการของสังคมมากยิ่งขึ้น เสถียร จันทิมาธร (2513 : 40) กล่าวถึงนักประพันธ์ที่สร้างงานวรรณกรรมในสมัยนี้ไว้ว่า "เขาช่วยกันดึงงานวรรณกรรมลงมาจากหอคอยงาช้างมาสู่ประชาชน ทำลายการผูกขาดวรรณกรรมไว้เฉพาะเจ้าขุนมูลนาย"

หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ก็นับว่าทรงเป็นหนึ่งในกลุ่มนักประพันธ์รุ่นแรกของการประพันธ์ไทยในช่วงเวลานั้นที่เสนอแนวคิดที่ต่างไปจากเดิม มีการสร้างตัวละครซึ่งเป็นชนชั้นกลางให้เป็นตัวละครเอกบ้าง การเสนอแนวคิดใหม่เช่นนั้น ชี้ให้เห็นว่านักเขียนลดความสำคัญของตัวละครที่เป็นชนชั้นสูงลง ดังที่ ตรีศิลป์ บุญขจร (2523 : 93) กล่าวไว้ว่า "เนื่องจากชนชั้นกลางมีการศึกษาและอาชีพที่ดีขึ้น จึงสามารถเข้ามามีบทบาทในวงสังคมมากขึ้น" นอกจากนี้ ตรีศิลป์ บุญขจร (2523 : 40) ยังได้ให้ทัศนะสนับสนุนเกี่ยวกับชนชั้นสูงไว้อีกว่า "ชนชั้นนี้กำลังดิ้นรนเพื่อพยุลงสถานภาพเดิมของตนไว้ สะท้อนให้เห็นวิถีทางที่สวนทางกันระหว่างชนชั้นสูงกับสามัญชน"

หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ มีงานประพันธ์ประเภทนวนิยาย 2 เรื่อง คือ ละครแห่งชีวิต และพิวเหลืองพิวขาว หนังสือรวมเรื่องสั้นอีกจำนวน 2 เล่ม คือ วิมานทลาย เรื่องสั้น 4 เรื่อง และอีกเล่มคือชุดครอบครัวจากราว มีเรื่องสั้น 4 เรื่อง ส่วนเรื่องสั้นอีก 6 เรื่องนั้นตีพิมพ์ในหนังสือนิยายสารรายเดือนคือ นิยายสารไทย เขมร นิยายสารศัพท์ไทย และนิยายสารสุภาพบุรุษ

นวนิยายของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ได้รับความสนใจและยกย่องในวงวรรณกรรมไทยอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เพราะทรงเป็นผู้ริเริ่มการแต่งวรรณกรรมโดยใช้ฉากต่างประเทศ เช่น เรื่องละครแห่งชีวิต พิวเหลืองพิวขาว เป็นต้น ความแปลกใหม่และเป็นที่น่าสนใจแก่นักอ่านเป็นอันมาก มีผู้นำผลงานของท่านมาวิจารณ์เริ่มตั้งแต่พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ทรงวิจารณ์เรื่อง ละครแห่งชีวิต ทรงกล่าวถึงทั้งส่วนดีและส่วนด้อย แต่เพราะการวิจารณ์เป็นสิ่งใหม่ จึงเกิดการโต้แย้งและเขียน

บทความโต้ตอบกันจนก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่ทั้งสองฝ่าย ดังที่ กุหลาบ มลลิกะมาส (2531 : 30) ให้ความเห็นถึงการวิจารณ์ในสมัยแรก ๆ ไว้ว่า "นักวิจารณ์ยังใช้ภูมิปัญญาและความสามารถส่วนตัวเป็นสำคัญในการวิจารณ์" อย่างไรก็ตามนับว่าการวิจารณ์วรรณกรรมของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ เป็นก้าวแรกของการวิจารณ์วรรณกรรมในยุคต่อมา

ในระยะหลัง ๆ วรรณกรรมของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ ยังมีผู้ให้ความสนใจอยู่ เช่น กุหลาบ สายประดิษฐ์ (2538 : 77-78) กล่าวชื่นชมผลงานของท่านไว้ 3 ประการ คือ

1. เรื่องทั้งหมดของ หม่อมเจ้าอากาศดาเกิงฯ ที่ทรงนิพนธ์ในยุค 3 ปีนี้ เป็นเรื่องที่ตั้งด้วยหัวใจของท่านเองทั้งสิ้น ไม่ได้แปลหรือแปลงจากเรื่องฝรั่งเป็น ORIGINAL WORK อย่างบริสุทธิ์ผุดผ่องแท้จริง เป็นเรื่องที่ทำให้ท่านผู้แต่งรับรองว่าท่านเป็นนักประพันธ์ไทยได้เต็มปาก
2. เรื่องของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิงฯ ทุกเรื่อง เป็นเรื่องเศร้าที่มีรสหวานตลาด หนังสือเมืองไทย

3. ข้าพเจ้ามีความเห็นว่า การอ่านชีวิตเศร้าของบุคคลต่าง ๆ ช่วยให้เราเป็นคนไม่ประมาทเป็นข้อแรก และช่วยให้เราเกิดความเห็นอกเห็นใจคนอื่นเป็นข้อสุดท้าย

ประกาศ วัชรภรณ์ (2516 : 551) แสดงความคิดเห็นเรื่องงานนิพนธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ ว่า "บทประพันธ์สร้างขึ้นจากความจริงเป็นมูลฐาน หากผู้อ่านรู้สึกว่าเป็นเรื่องนั้นเรื่องนี้เป็นชีวิตจริงนั้นแสดงให้เห็นว่าท่านมีศิลปะของตนเอง สามารถสร้างสรรค์ให้ผู้อ่านซาบซึ้ง" งานเขียนของท่านสร้างสรรค์ขึ้นโดยคำนึงถึงความสมจริง จนมีผู้อ่านเข้าใจว่าเป็นเรื่องราวที่ถ่ายทอดมาจากชีวิตจริงของพระองค์ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ กรรณิกา จรรย์แสง (2527 : 30) ที่กล่าวว่า "กระแสนิยมความเป็นจริงที่ได้จากประสบการณ์ชีวิตเมื่อเข้าสู่โลกวรรณกรรมคือการเขียนงานในแนววัตถุนิยม (Realism) นั่นเอง"

เสถียร จันทิมาธร (2513 : 77) กล่าวไว้ว่า "หม่อมเจ้าอากาศดาเกิงฯ ทรงเป็นผู้เริ่มเขียนนิยายต่างแดนเป็นคนแรก และงานเขียนของท่านได้สะท้อนให้เห็นการปะทะกันระหว่างความคิดแบบเจ้าขุนมูลนายกับความคิดเสรีนิยม อีกทั้งท่านยังมีความสามารถในการประพันธ์ทั้งในด้านการดำเนินเรื่อง และการปล่อยตัวละครออกมาอย่างมีจังหวะจะโคน"

ส่วนในคอลัมน์เรื่องจากปก ในนิตยสารโลกหนังสือ (2520 : 37) เขียนไว้ว่า

... สิ่งที่ทำให้หม่อมเจ้าอากาศดาเกิงฯ แตกต่างออกไปก็เห็นจะเป็นส่วนประกอบอื่น ๆ ซึ่งปะปนอยู่ในเนื้อเรื่องนั่นเอง โลกทัศน์ของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิงฯ ได้เปรียบตรงที่เห็นภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกมากมาย... ทำให้เข้าใจในโลกและชีวิตกว้างขวางตามไปด้วย ไม่มีลักษณะทางความคิดที่ยึดติดกับแบบแผน หรือค่านิยมจนเกินไป...

จากความคิดเห็นต่าง ๆ ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่างานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รพีพัฒน์ เป็นงานประพันธ์ที่มีการถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ ไว้ จนอาจนับได้ว่าเป็นต้นแบบของการเขียนนวนิยายแนวอัตถินิยมอีกด้วย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของนวนิยายไทยหลังจากรับอิทธิพลจากตะวันตก แล้วนั้นทำให้มีผลต่อแนวคิดและกลวิธีการแต่งนวนิยายไทยเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รพีพัฒน์ ทรงเป็นนักเขียนผู้หนึ่งที่บุกเบิกวรรณกรรมที่เสนอแนวคิด วิพากษ์วิจารณ์ค่านิยม และขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมไทย สะท้อนความนึกคิด ความเชื่อ รวมถึงวิถีชีวิตที่ต่างไปจากเดิม อีกทั้งยังมีการผสมผสานความแตกต่างทางความคิดระหว่างโลกตะวันตกกับโลกตะวันออกเข้าด้วยกันอย่างเหมาะสม แสดงให้เห็นถึงความทันสมัยของความคิดที่ไม่ยึดติดกับแบบแผนจนเกินไป ด้วยลักษณะดังกล่าวนี้จึงทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ผลงานของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รพีพัฒน์ อย่างละเอียดลึกซึ้งเพื่อประโยชน์ในการศึกษาวรรณกรรมไทยสืบไป

ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

เพื่อวิเคราะห์นวนิยายและเรื่องสั้นของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รพีพัฒน์

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะทำให้ทราบลักษณะเด่นในด้านงานประพันธ์และแนวคิดของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รพีพัฒน์ ที่ปรากฏอยู่ในผลงานของท่าน

ขอบเขตการศึกษาครั้งนี้ว่า

ผู้วิจัยจะศึกษาค้นคว้างานประพันธ์ที่นวนิยายและเรื่องสั้นของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง
รพีพัฒน์ จากงานประพันธ์ทั้งหมด 14 เรื่อง ดังนี้

นวนิยาย จำนวน 2 เรื่อง คือ

1. สะครแห่งชีวิต พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2472
2. ผิวเหลืองผิวขาว พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2473

เรื่องสั้น

1. รวมเรื่องสั้น ชุดวิมานทลาย พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2475 มีเรื่องสั้นจำนวน

4 เรื่อง คือ

- 1.1 ทางโลกีย์
- 1.2 เจ้าไม่มีศาล
- 1.3 วยสวาท
- 1.4 สماعมชั้นสูง

2. รวมเรื่องสั้น ชุดครอบจักรวาล พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2475 มีเรื่องสั้นจำนวน

4 เรื่อง คือ

- 2.1 ใช้บาบ
- 2.2 รัก
- 2.3 ชีวิตกับความจริง
- *2.4 ยูเวลลิง

3. เรื่องสั้นที่ตีพิมพ์ในนิตยสารไทยเกษม (รายเดือน) จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่

- 3.1 เรื่องชีวิตเรื่องที่ 1 พิมพ์ครั้งแรกเมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ.2472
- 3.2 เรื่องชีวิตเรื่องที่ 2 พิมพ์ครั้งแรกเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ.2472
- 3.3 ดาราคู่ชีพ พิมพ์ครั้งแรกเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ.2472

* เรื่องยูเวลลิง ซึ่งรวมอยู่ในเรื่องสั้นชุดครอบจักรวาล หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง
รพีพัฒน์ ทรงนำเรื่องมาจากบทประพันธ์ของเอ็ดการ์ วอลเลซ จึงมิได้นำมาศึกษาในครั้งนี้

4. เรื่องสั้นที่ตีพิมพ์ในนิตยสารสุภาพบุรุษ (รายเดือน) จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่
 - 4.1 โชคมมนุษย์ พิมพ์ครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ.2473
 - 4.2 อานาจกษัตริย์ พิมพ์ครั้งแรกเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ.2473
- * 5. เรื่องสั้นที่ตีพิมพ์ในนิตยสารศัพท์ไทย (รายเดือน) มีจำนวน 1 เรื่อง คือ รักจอตรัก ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์งานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษานวนิยายและเรื่องสั้นของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ตามขอบเขตของการศึกษาอย่างละเอียด
2. ศึกษาหลักเกณฑ์การวิเคราะห์นวนิยาย และเรื่องสั้น จากเอกสารต่าง ๆ
3. วิเคราะห์งานประพันธ์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้
 - 1) องค์ประกอบของวรรณกรรม
 - 1.1 โครงเรื่อง
 - 1.1.1 การเปิดเรื่อง
 - 1.1.2 การสร้างข้อขัดแย้ง
 - 1.1.3 การปิดเรื่อง
 - 1.2 แก่นเรื่อง
 - 1.3 ตัวละคร
 - 1.4 บทสนทนา
 - 1.5 ฉาก เวลา และสถานที่
 - 1.6 กลวิธีในการแต่ง
 - 1.6.1 กลวิธีในการดำเนินเรื่อง

* เนื่องจากต้นฉบับรักจอตรักไม่สมบูรณ์จึงไม่สามารถนำมาศึกษาได้

1.6.2 กลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่า

1.6.3 กลวิธีเกี่ยวกับการนำเสนอตัวละคร

1.7 ท่วงทำนองการแต่ง

1.7.1 การใช้ถ้อยคำ

1.7.2 การใช้สำนวนโวหาร

2) วิเคราะห์แนวความคิดต่อสังคมที่ปรากฏในงานประพันธ์

2.1 แนวคิดในด้านความรัก

2.2 แนวคิดในการดำเนินชีวิต

2.3 แนวคิดในด้านสังคม

3) เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์วรรณกรรม

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2518 : 112-118) กล่าวถึงวิธีการพิจารณาวรรณกรรมประเภท นวนิยาย และเรื่องสั้น เพื่อการวิเคราะห์ว่าควรพิจารณาในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. เนื้อหา

2. โครงเรื่อง กลวิธีในการสร้างโครงเรื่อง มีดังนี้

1) การเปิดเรื่อง

2) การดำเนินเรื่อง ซึ่งอาจเป็นดังนี้

2.1 ดำเนินตามปณิธานธรรมชาติ เริ่มด้วยตัวเอกเกิดมาเป็นเด็ก หม่อมสาว แล้ว

แก่

2.2 เริ่มกล่าวถึงปัจฉิมวัยของตัวละครแล้วย้อนกลับไปเล่าถึงปฐมวัย

2.3 ดำเนินเรื่องสลับไปมา

2.4 กล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกิดต่างสถานที่

3. ตัวละครในเรื่อง อุปนิสัย ลักษณะนิสัย

4. ทศนะ หรือปรัชญาชีวิตของผู้แต่ง หรือที่เรียกกันว่าความคิดเห็นของผู้แต่งก็ได้ในแง่ การเมือง สังคม จิตวิทยา หรือด้านอื่น ๆ ของชีวิต

5. ฉาก

6. สำนวนภาษา เป็นกลวิธีที่สำคัญอันหนึ่งในการแต่งหนังสือ

กุหลาบ มลิกะมาส (2531 : 78-79) ได้ให้หลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์นวนิยาย และเรื่องสั้น ไว้ดังนี้

1. โครงเรื่อง
2. สาระหรือแก่นเรื่อง
3. เวลาและสถานที่
4. ตัวละครในเรื่องและบทสนทนา
5. เทคนิคหรือกลวิธีการแต่ง
6. สไตล์

7. หางเสียงของผู้แต่ง

8. แนวคิดหรือปรัชญาของผู้แต่ง

และได้อธิบายรายละเอียดไว้ดังนี้

1. โครงเรื่อง หมายถึง เหตุการณ์ในเรื่องที่อาจจะบอกตัวละครว่าคิดอย่างไร พูดอย่างไร แต่ไม่มีการบรรยาย หรือวิเคราะห์ตัวละครเหล่านั้น การวิเคราะห์โครงเรื่องต้องคำนึงถึงเนื้อเรื่อง ต้องแสดงถึงปัญหาหรือข้อขัดแย้งที่สำคัญ มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตของตัวเอกของเรื่อง

2. แก่นเรื่อง คือ ทรรศนะที่ผู้แต่งแสดงให้เห็นถึง ธรรมดา ธรรมชาติอย่างใดอย่างหนึ่งของมนุษย์ หรือทรรศนะที่ผู้แต่งมองดูความเป็นไปในโลกมนุษย์ แล้วนำมาแสดงให้ผู้อ่านเห็นโดยใช้เนื้อเรื่องเป็นสื่อ การวิเคราะห์แก่นเรื่องต้องวิเคราะห์ว่าแก่นเรื่องมีความสมจริงต่อสภาพของมนุษย์ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ได้อย่างกว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น

3. ฉาก หมายถึง สถานที่และเวลาที่เรื่องแต่ละเรื่องเกิดขึ้น ในบางครั้งฉากมีบทบาทเสมือนตัวละครด้วยตัวหนึ่งในโครงเรื่อง คือมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ในเรื่องการวิเคราะห์ฉากจะวิเคราะห์ในเรื่องต่อไปนี้

1) ความถูกต้องชัดเจน

2) การใช้ฉากได้สอดคล้องกับการดำเนินเรื่อง

4. ตัวละคร คือ ผู้มีบทบาทในเรื่อง นับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่ง อาจพิจารณาได้ตามสิ่งต่อไปนี้

1) ลักษณะนิสัยของตัวละคร มี 2 ชนิด คือ

1.1 น้อยลักษณะ คือตัวละครที่มีลักษณะนิสัยเพียงหนึ่งหรือสองอย่าง

1.2 หลายลักษณะ คือตัวละครที่มีลักษณะนิสัยคล้ายคนทั่ว ๆ ไป เช่น ขุนแผน

2) ความสมจริงของตัวละคร

3) การรักษาลักษณะนิสัยของตัวละคร ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงต้องมีเหตุผลที่เหมาะสม

5. บทสนทนา เพื่อช่วยในการดำเนินเรื่อง ช่วยให้ตัวละครมีลักษณะสมจริงและน่าติดตาม การวิเคราะห์บทสนทนาต้องดูว่ามีประโยชน์อย่างไรในเรื่อง และผู้แต่งมีความสามารถในการสร้างบทสนทนาให้สอดคล้องกับสถานภาพและลักษณะนิสัยของตัวละครในเรื่องได้มากน้อยเพียงใด

6. กลวิธีในการแต่ง ผู้แต่งสามารถใช้กลวิธีหรือเทคนิคได้หลาย ๆ ทาง ดังนี้

1) กลวิธีเกี่ยวกับการดำเนินเรื่อง

1.1 การเล่าเรื่องตามลำดับปฏิทิน

1.2 การเล่าเรื่องย้อนต้น

1.3 การเล่าเหตุการณ์สลับไปสลับมา

1.4 การจบเรื่องอย่างประทับใจ

2) กลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่อง

2.1 ผู้แต่งเป็นผู้เล่าเอง คือ ผู้แต่งเป็นผู้รู้หมดทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับตัวละคร ทั้งที่เป็นเหตุการณ์และความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร

2.2 ตัวละครในเรื่องเป็นผู้เล่า ผู้แต่งกำหนดให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นผู้เล่าเรื่องของตนเอง โดยใช้คำว่า ผม ดิฉัน หมู่ ข้าพเจ้า ฯลฯ โดยเล่าเรื่องหรือเหตุการณ์ ข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับตนเอง

2.3 ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นผู้เล่า โดยสมมติว่าตัวละครตัวนั้นอยู่ในเหตุการณ์ หรือร่วมรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ เป็นอย่างดี

2.4 ใช้กลวิธีกระแสดิจิตประหวัด

2.5 ใช้หลาย ๆ แบบประสมกัน

3) กลวิธีเกี่ยวกับการสร้างตัวละครในเรื่อง

3.1 กลวิธีในการสร้างตัวละครให้สมจริง

3.2 กลวิธีในการบรรยายแบบร่างภาพ

3.3 กลวิธีการบรรยายแบบแนะ

การวิเคราะห์วรรณกรรมนั้น นอกจากจะวิเคราะห์องค์ประกอบของวรรณกรรมตามรูปแบบของการประพันธ์แล้วยังต้องพิจารณาที่งานองการแต่งของผู้แต่งอีกด้วย กุหลาบ มลลิกะมาส (2536 : 25-26) อธิบายถึงที่งานองการแต่งไว้ว่า

ที่งานอง หมายถึง สไตล์ ที่แสดงออกเป็นลักษณะเฉพาะตัวของกวีแต่ละคน กวีต่างก็มีแบบเป็นของตนเองปรากฏอยู่ซ้ำ ๆ จนสรุปได้ว่าการเขียนแบบนี้ สำนวนนี้เป็นของใคร เช่น สำนวนสามก๊ก คือแบบที่ผู้แต่งสามก๊กใช้เรียบเรียง นักเขียนมีวิธีวางลำดับเนื้อเรื่อง เลือกใช้ถ้อยคำ ประโยค วรรคตอน หรือแสดงแนวคิดอันเป็นลักษณะของตนเองไปต่าง ๆ กัน

ที่งานองการแต่งหรือสำนวนการเขียนนั้น สามารถสังเกตได้จากลักษณะต่อไปนี้คือ

1. การสรรคำใช้ (Diction) หมายถึง กลวิธีในการเลือกใช้ถ้อยคำและวิธีการนำคำมาใช้ให้ความหมายของคำนั้นเหมาะสมกับลักษณะการเขียนและเนื้อเรื่อง

2. การใช้โวหาร โวหารหรือสำนวนโวหารเป็นการใช้ถ้อยคำอีกอย่างหนึ่งที่มีกระบวนการต่อเนื่องจากการสรรคำ แต่การใช้โวหารนั้นเป็นการใช้ถ้อยคำในลักษณะของข้อความที่ทำให้เกิดลักษณะต่าง ๆ เช่น จินตภาพ ภาพพจน์ เปรียบเหมือน เป็นต้น

จากเกณฑ์การวิเคราะห์วรรณกรรมของนักวิชาการด้านวรรณกรรมที่ได้กล่าวมาแล้วพอสรุปหลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. องค์ประกอบของวรรณกรรม

- 1.1 โครงเรื่อง เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของนวนิยาย เป็นส่วนที่ทำให้นวนิยายเป็นเรื่องราวขึ้นมา ประกอบด้วย สถานการณ์ในตอนเปิดเรื่อง ความขัดแย้งของตัวละครที่ทำให้เกิดปัญหา และการปิดเรื่องหรือจุดจบของเรื่อง

- 1.2 แก่นเรื่อง หมายถึง ความคิดสำคัญที่ผู้แต่งแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติอย่างใดอย่างหนึ่งของมนุษย์

- 1.3 ตัวละคร หรือสิ่งที่ทำให้เรื่องเคลื่อนไหวและดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทาง

- 1.4 ฉาก คือ เวลาและสถานที่ ซึ่งเหตุการณ์นั้น ๆ เกิดขึ้น เวลาและสถานที่ต้องมีความสอดคล้องกัน แบ่งได้เป็น ฉากที่มีความสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง และฉากที่ไม่มีความสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง

1.5 บทสนทนา คือ คำพูดของตัวละครที่โต้ตอบกันในเรื่อง บทสนทนามีบทบาทในฐานะที่บอกลักษณะนิสัยของตัวละคร และช่วยในการดำเนินเรื่อง

1.6 กลวิธีการแต่ง คือ การประพันธ์ที่นักเขียนพยายามสร้างขึ้นเพื่อให้งานเขียนของตนมีลักษณะเด่น แปลก และมีคุณค่า กลวิธีที่จะนำมาวิเคราะห์มีดังนี้

1.6.1 กลวิธีในการดำเนินเรื่อง หมายถึง การลำดับเรื่องอย่างมีศิลปะ โดยตั้งใจว่าจะนำตอนใดขึ้นก่อน หรือจะเก็บงำตอนใดไว้ก่อน ซึ่งมีหลายรูปแบบ เช่น ตามปฏิทินแบบย้อนต้น แบบกลับไปกลับมา เป็นต้น

1.6.2 กลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่า หมายถึง การที่ผู้แต่งกำหนดให้ใครเป็นผู้เล่าเรื่อง และเล่าในฐานะใด แบ่งได้หลายวิธี เช่น ผู้แต่งเป็นผู้เล่าเอง ตัวละครในเรื่องเป็นผู้เล่า เป็นต้น

1.6.3 กลวิธีเกี่ยวกับการนำเสนอตัวละคร ผู้แต่งต้องกำหนดลักษณะนิสัย รูปร่าง สามารถแบ่งออกได้เป็นตัวละครแนะนำตัวเอง ตัวละครอื่นแนะนำตัวละคร เป็นต้น

1.7 ท่วงทำนองการแต่ง คือลักษณะเฉพาะหรือลักษณะเด่นเฉพาะตัวของผู้แต่งแต่ละคน ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากสิ่งเหล่านี้ คือ การเลือกใช้คำ และการใช้สำนวนโวหาร

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์งานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์

กรณีกา จรรย์แสง (2527 : 33-35) กล่าวถึงนวนิยายเรื่องละครแห่งชีวิต และผิวเหลืองผิวขาว ไว้ว่า การที่วิสูตร สุกฤษณ์ ณ อยุธยา ตัวเอกเป็นผู้เล่าเรื่องความเป็นไปในชีวิตของเขาโดยใช้สรรพนามแทนผู้เขียนว่า "ข้าพเจ้า" นับตั้งแต่ชีวิตในวัยเด็กจนบรรลุวุฒิภาวะ ลักษณะการเล่าเรื่องทำนองอัตชีวประวัติเปิดโอกาสให้ผู้ประพันธ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตของวิสูตรได้เต็มที่ โดยทั่วไปแนวการเขียนเรื่องในทำนองนี้ มักเอื้อให้ตัวละครแสดงภาวะจิตใจของตน หรือกล่าวอีกแง่หนึ่ง คือเปิดโอกาสให้ผู้ประพันธ์วาดภาวะจิตใจของตัวละครได้แบบเนียนกลมกลืน แต่วิสูตรของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ มักทำนองที่ "ผู้เล่าเรื่อง" เสียมากกว่า กลวิธีในการดำเนินเรื่องของ "ข้าพเจ้า" ก็เป็นไปในลักษณะการรายงานข่าวมากกว่าที่จะอาศัยรูปแบบบทสนทนา นอกจากนั้นผู้ประพันธ์ทรงจำเพาะเลือกใช้รูปแบบการเล่าอย่างรายงานข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ที่ใช้สำหรับรายงานข้อเท็จจริง ซึ่งนับว่าเป็นรูปแบบใหม่ของการนำเสนอทางวรรณศิลป์ในยุคนั้น เอกลักษณะของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ คือการผสมผสานรูปแบบทั้งอัตชีวประวัติ ถึงรายงาน

ข่าวเข้าด้วยกัน ละครแห่งชีวิตและผิวเหลืองผิวขาวจึงมิได้เป็นเพียงงานถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตตามกระแสนิยมความเป็นจริงของยุคสมัยเท่านั้น หากยังเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการทั้งแสดงออกและแสวงหาซึ่งทัศนะที่มีต่อโลก ต่อชีวิตของผู้ประพันธ์

คอลัมน์ "เรื่องจากปก" นิตยสารโลกหนังสือ (2525 : 74-87) วิจารณ์ไว้ว่า ทัศนะทางสังคมของคนที่อยู่ในวรรณกรรมช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่พบว่ามีความน่าสนใจ มีความเป็นตัวของตัวเองที่ไม่ถูกแบบแผนของสังคมกลืนความคิดเป็นพิมพ์เดียวกันหมด ทัศนะทางสังคมที่ตนเองมีส่วนได้ส่วนเสียอยู่ หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ชี้ให้เห็นสิ่งที่เรียกกันว่า "เจ้า" "ผู้ดี" "สมาคมชั้นสูง" ตรงข้ามกับที่เราได้อ่านจากนวนิยายของ ว.ณ ประมวลมารค หรือ ของ จุลลดา ภักดีภูมินทร์ ในเรื่องของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ เจ้าก็คือ ปุณฺณ ซึ่งมีดี เลว รุ่งเรือง ตกต่ำได้ ไม่ผิดจากคนธรรมดา ในหนังสือ "วิมานทลาย" ผู้อ่านจึงมองเห็นความเป็นจริงในสังคม "เจ้า" อีกมุมหนึ่ง ทั้งนี้ก็เพราะหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ สะท้อนโลกออกมาจากความรู้สึกและประสบการณ์ที่ตนเองเคยมีนั่นเอง

บ้านนักเขียนไทย (2536 : 22) ได้เขียนวิจารณ์ว่า ละครแห่งชีวิตของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ได้สะท้อนให้เห็นการเดินทางทางกันระหว่างชนชั้นสูงและชนชั้นสามัญที่สังคมและวิถีชีวิตของชนชั้นสูงกำลังจะมีแนวโน้มตกต่ำลงและสังคม วิถีชีวิตของสามัญชนเริ่มมีความหวังแจ่มใสขึ้นและพร้อมที่จะเป็นกลุ่มบุคคลที่เข้ากุมอำนาจทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และมีอิทธิพลเหนือสังคมชนชั้นสูง

เสถียร จันทิมาธร (2513 : 25-26) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของวรรณกรรมที่ปรากฏอยู่ในงานประพันธ์ของท่านไว้ดังนี้ การเปลี่ยนแปลงมิได้หยุดยั้งอยู่แต่เพียงรูปแบบการเขียนเท่านั้น ทางด้านเนื้อหาขยายวงวรรณกรรมออกไปด้วย คนสามัญได้เป็นตัวละครสำคัญมากยิ่งขึ้น การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้มีข้อขัดแย้งแต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีกระบวนการและต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอน ด้านหนึ่งเป็นเพราะอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตก อีกด้านหนึ่งเป็นเพราะการขยายตัวทางเศรษฐกิจในสังคมมีชนชั้นกลางมาจากสามัญชนมากขึ้น ลักษณะความคิดที่สดใหม่มีชีวิตชีวาแบบเสรีนิยมสะท้อนไปถึง แม้แต่คนที่มาจากชนชั้นสูงในสังคมเก่าอย่างหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ดังจะเห็นได้จากความไม่พอใจต่อระบบฮาเร็ม ประเพณีเก่า ๆ อันล้าวนแล้วแต่เป็นผลผลิตจากศักดินาอันเป็นบรรพบุรุษของท่านเหล่านั้นทั้งสิ้น ลักษณะเสรีนิยมอยู่บนพื้นฐานต้องการความเสมอภาค เกลียดการแบ่งชั้นวรรณะ ต้องการเหตุ และผล กล่าวโดยกว้าง ๆ คือ

ต้องการวิทยาศาสตร์ ไม่ต้องการไสยศาสตร์ ต้องการประชาธิปไตยไม่ต้องการเผด็จการ ลักษณะเช่นนี้จึงเป็นปักษ์ต่อสังคมเก่าในขณะนั้น ความคิดเช่นนี้ส่งผลสะท้อนสู่งานวรรณกรรมอย่างเป็นรูปธรรม 2 ทาง คือ

1. คนรุ่นใหม่เกิดความเบื่อหน่ายต่อรูปแบบเดิมของการเขียนที่ส่วนใหญ่เป็นงานแบบร้อยกรอง และส่วนที่เป็นร้อยแก้ว และเป็นเรื่องอ่านเล่นก็เดินเรื่องอย่างนิทาน

2. คนรุ่นใหม่เริ่มไม่พอใจต่อประเพณีและความเชื่ออย่างเก่า

เปลื้อง ณ นคร (2507 : 102) กล่าวถึงนวนิยายเรื่อง ละครแห่งชีวิต ไว้ว่า นวนิยายเรื่องนี้เขียนในเชิงชีวประวัติ บางตอนมีลักษณะเป็นเชิงจิตวิทยา บางตอนเป็นเชิงพรรณนาการท่องเที่ยว และผู้เขียนได้แสดงความเห็นและอุดมคติหลายอย่าง สิ่งเหล่านี้ช่วยชี้ให้เห็นนิยายดูเป็นจริงเป็นจริงขึ้น

ความแปลกใหม่ของรูปแบบการประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ทำให้มีการเริ่มวิจารณ์เรื่อง ละครแห่งชีวิต เกิดขึ้น โดยพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ทรงวิจารณ์ไว้ถึงพิมพ์ทั้งในภาษาอังกฤษและภาษาไทย สำหรับภาษาอังกฤษได้ลงในหนังสือ สัมผัสสาร เล่มที่ 8 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนกันยายน พ.ศ.2473 กับหนังสือพิมพ์ BANGKOK DAILYMAIL 1930 ไว้หลายประการดังนี้

1. ชื่อภาษาอังกฤษนั้นทรงให้ความเห็นว่า มีความหมายไม่ตรง น่าจะแปลเป็น THE WORLD'S A STAGE มากกว่า LIFE'S PLAY หรือ LIFE'S DRAMA เนื่องจากตามสำเนียงอังกฤษแล้วฟังดูคมคายมากกว่า

2. คำอุทิศหนังสือ เดิมั้น หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ทรงอุทิศให้กับบุคคล 2 คน คือ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิจ และมาเรีย วัลทนี ซึ่งเป็นเพื่อนสนิท พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ทรงเห็นว่าไม่เหมาะสมเพราะ 2 คนนี้มีฐานะหรือยศศักดิ์ที่ไม่เสมอกัน แต่นำมากล่าวถึงคู่กัน

3. การกล่าวถึงชื่อของบุคคลที่มีชีวิตจริง โดยนำไปปรากฏในวรรณกรรมซึ่งเป็นเรื่องสมมติ เช่น ตอนที่วิสูตร ตัวละครเอกในเรื่อง ละครแห่งชีวิต เดินทางจากกรุงเทพฯ ไปประเทศอังกฤษ ระหว่างที่แวะประเทศญี่ปุ่นได้เดินทางไปพบกับพระยาจางงักๆ ผู้ซึ่งเป็นอัครราชทูตของกรุงโตเกียว ในช่วงสมัยนั้นจริง ๆ ทรงให้ความเห็นว่าทำให้นวนิยายเรื่องนี้ ดูคล้ายเรื่องจริงมากเกินไป

4. ทรงวิจารณ์ว่าการใช้ราชาศัพท์กับสตรี ซึ่งเป็นบุคคลสามัญนั้นไม่เหมาะสม และเป็นการนำรูปแบบของการแปลวรรณกรรมจากประเทศตะวันตกมาใช้ เช่น ดวงพักตร์ ดวงเนตร อย่างไรก็ตาม พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ทรงกล่าวชมเชยว่า หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รพีพัฒน์ สามารถนำวิธีผูกเรื่องแบบใหม่ ๆ มาทดลองใช้ เช่น มีการวางโครงเรื่องใหม่ รวมทั้งการบรรยายฉากที่เป็นสถานที่จริง เช่น เมืองโคลัมโบ เมืองพอร์ตแลนด์ เป็นต้น

จากการวิจารณ์ครั้งนี้ ก่อให้เกิดข้อขัดแย้งระหว่างหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รพีพัฒน์ กับ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ โดยหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รพีพัฒน์ ทรงเขียนโต้ตอบ คำวิจารณ์ดังกล่าว จนมีผลต่อการวิจารณ์วรรณกรรมในช่วงเวลานั้นต้องหยุดชะงักไป

กล่าวโดยสรุปคือ วรรณกรรมในช่วงก่อน พ.ศ. 2475 มีการเปลี่ยนแปลงในด้านศิลปะ การเขียน โดยพัฒนาจากการเล่าเรื่องแบบนิทานมาเป็นรูปแบบใหม่ เช่น การเขียนนวนิยายแนวต่างแดน หรือการเขียนนวนิยายเชิงประวัติของตัวละคร และใช้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงประกอบ สำหรับด้านเนื้อหานั้นยังคงบรรยายถึงทัศนะของคนชั้นสูง หากเป็นไปในเชิงที่เสนอความขัดแย้ง หรือความไม่พึงพอใจกับสภาพสังคมในสมัยนั้น ด้วยความสามารถในการประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รพีพัฒน์ ไม่ว่าจะเป็นในด้านการใช้ถ้อยคำสำนวน และการดำเนินเรื่อง ส่งผลให้นักเขียนรุ่นต่อมาได้รับอิทธิพลในการแต่งวรรณกรรม เช่น เรื่อง ปักกิ่ง-นครแห่งความหลัง ของ สด คุรุเมธีโรหิต ที่ใช้ฉากในต่างประเทศ หรือเรื่องความรักไม่มีพรมแดน ของ วิชาส มณีวัต ที่สร้างตัวละครคือ สำนวน จันทมนตรี ให้มีลักษณะคล้ายคลึงกับวิสูตร ศุภลักษณ์ ณ อยุธยา นับเป็นอิทธิพลโดยตรงจากตัวละครในเรื่อง ละครแห่งชีวิต

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด

การศึกษาแนวความคิดในวรรณกรรมไทยประเภทนวนิยายและเรื่องสั้นนั้น

สายทิพย์ นุกูลกิจ (2534 : 15) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมในช่วงก่อน พ.ศ. 2475 ไว้ว่า ในช่วงเวลาดังกล่าว สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากและรวดเร็วเนื่องมาจากการรับอิทธิพลตะวันตก การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เห็นได้ชัดเจนในด้านต่าง ๆ เช่น การปกครอง การคมนาคม ด้านวัฒนธรรม ธรรมเนียมประเพณีและด้านวรรณกรรม ในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวบ้านเมืองได้รับผลกระทบจากสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก หนังสือพิมพ์เริ่มมีบทบาทในการแนะแนวความคิดเห็นด้านการปกครอง มีการเสนอบทความวิพากษ์วิจารณ์

สภาพบ้านเมือง แขนงระบบประชาธิปไตย สภาพการณ์นี้เป็นที่วิจารณ์กันในกลุ่มประชาชนที่มีการศึกษา ซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้นักเขียนหนุ่มสาวกล้าแสดงความคิดเห็นต่อสังคมมากขึ้น

อุดม รุ่งเรืองศรี (2532 : 90-91) กล่าวถึงความเคลื่อนไหวของวรรณกรรมไว้ว่า ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงด้านเนื้อเรื่องของวรรณกรรมในสมัยนั้นเป็นการแสดงถึงความต้องการที่จะยกเลิกความล้าหลังของความเชื่อในสังคมไทย เพื่อเปิดทางให้แก่แนวคิดใหม่ ๆ อันจะเพิ่มค่าของมนุษย์ในสังคมไทยมากขึ้น นักเขียนหนุ่มสาวในช่วงนี้สร้างสรรค์วรรณกรรมที่เป็นกันเองกับประชาชน สนับสนุนความคิดต่าง ๆ ที่มีต่อสังคม เช่น การคัดค้านประเพณี ความเชื่อเก่า ดังเช่น ผลงานของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ เรื่อง ละครแห่งชีวิต ที่ไม่นิยมประเพณี การมีภรรยาหลายคน หรือผลงานของดอกไม้สด เรื่อง ผู้ดี ที่เสนอแนวความคิดปฏิบัติต่อการคลุมถุงชน เป็นต้น

นอกจากนี้ เอมอร นิรัษฎราช (2522 : 47) ยังให้ความเห็นเกี่ยวกับแนวความคิดไว่ว่า นวนิยายอาจสนองวัตถุประสงค์ใน 3 ทางด้วยกัน คือ

1. ผู้ประพันธ์นวนิยายอาจสะท้อนสภาพความเป็นจริงของสังคม และแสดงทัศนคติที่มีต่อสภาพสังคม
 2. สะท้อนความคิดที่พากษ์วิจารณ์ หรือความคิดซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุงสังคม
 3. เสนอภาพของสังคมในอุดมคติ ในความฝันของผู้ประพันธ์ นวนิยายอาจแทรกลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 ประการนี้ หรือแสดงออกมามากกว่า 1 ลักษณะในเวลาเดียวกันก็ได้
- และยังกล่าวเพิ่มเติมไว้ว่า นวนิยายที่แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และแสดงทัศนะทางสังคม ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องชีวิตและความรัก ส่วนในด้านการดำเนินเรื่อง ผู้แต่งจะแทรกสะท้อนสภาพความเป็นไปของสังคมและแทรกแนวความคิดของผู้แต่งเกี่ยวกับสภาพของสังคมที่เป็นอยู่และสภาพของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง เป็นการสื่อความคิดเห็นของผู้ประพันธ์ที่มีต่อสังคมถึงผู้อ่านด้วย และในบางเรื่องก็เสนอแนวความคิดทางสังคมเป็นความคิดหลัก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดนั้น มีผู้ศึกษาไว้บ้าง อาทิ

ปรีชา บัญญาจริยาส (2527) ศึกษานวนิยายของ เสนีย์ เสาวพงศ์ พบว่านวนิยายในช่วง พ.ศ. 2486-2489 เป็นนวนิยายแนวจินตนิยม เสนอแนวคิดเกี่ยวกับชีวิตและความรัก

นวนิยายช่วงที่สองเป็นแนวอัตถนิยม พัฒนาแนวคิดจากความรักเป็นความรักระหว่างหนุ่มสาวไปถึงประชาชน นวนิยายในช่วงที่สามเปลี่ยนแปลงเป็นนวนิยายแนวต่างแดน เสนอแนวคิดเกี่ยวกับสังคมและการเมือง ในช่วงที่สี่เป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการทำงานโดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน เป็นแนวคิดเกี่ยวกับสังคม

บุญศิริ ภิณฺณาริณฺห์ (2527) ศึกษานวนิยายสะท้อนชีวิต โดยวิเคราะห์นวนิยายของ ก.สุรางคนางค์ พบว่า เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความรัก แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกคู่ครอง และการแต่งงาน แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว แนวคิดเกี่ยวกับหลักการในการดำเนินชีวิต และแนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิง

ปิยลักษณ์ เสี่ยงก้อง (2528) ศึกษาด้านเนื้อหาและรูปแบบ แนวคิด ตัวละคร และกลวิธีการประพันธ์ในนวนิยายของศรีรัตน์ สถาปนวัฒน์ พบว่า แนวคิดในนวนิยายมี 5 แนว ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับสังคม แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว แนวคิดเกี่ยวกับการมองชีวิต แนวคิดเกี่ยวกับความรัก และแนวคิดเกี่ยวกับการแต่งงาน

จากการศึกษาถึงความหมายของคำว่า "แนวคิด" และหลักการวิเคราะห์แนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปความได้ว่าแนวคิด หมายถึง ความคิดหรือทัศนะของนักประพันธ์ที่มีต่อชีวิตมนุษย์และสังคม ซึ่งแสดงไว้ในงานประพันธ์ ด้วยกลวิธีทางวรรณศิลป์ เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาความหมาย และแนวทางการศึกษาแนวคิดที่มีต่อสังคมจากเอกสารเหล่านั้น ผู้วิจัยได้นำแนวคิดข้างต้นมาเป็นแนวทางการศึกษางานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องความรัก
2. แนวคิดเรื่องดำเนินชีวิต
3. แนวคิดด้านสังคม

บทที่ 2

วิเคราะห์นวนิยายและเรื่องสั้นของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์

นวนิยายและเรื่องสั้นเป็นผลงานทางวรรณศิลป์ ที่นักเขียนสร้างโดยอาศัยศิลปะการแต่ง
เป็นการแสดงให้เห็นความคิด ความสามารถที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของนักเขียนแต่ละคน ผู้ศึกษา
สามารถสังเกตได้จากกลวิธีการแต่ง (Technique) และท่วงทำนองการแต่ง (Style) ดังที่
กุหลาบ มลลิกะมาส (2517 : 13) ได้กล่าวถึงหลักในการศึกษานวนิยายเชิงคดีว่า

ผู้ศึกษาคควรจะสนใจทั้งสำนวนและเทคนิคการแต่งของแต่ละคน สำนวนเป็นท่วงทำนอง
ในการเขียน และเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละคน อันได้แก่ การเลือกสรรคำใช้ การ
ใช้ประโยคแบบต่าง ๆ สำนวนโวหาร อุปมาอุปไมย และการสร้างบรรยากาศ ส่วน
เทคนิคหรือกลวิธีในการแต่ง เป็นสิ่งแสดงความสามารถของผู้แต่งว่าจะจัดลำดับ
เนื้อเรื่องตอนใดให้เหมาะสม และมีเงื่อนไขที่น่าติดตาม น่าสนใจ รวมไปถึงการ
สร้างตัวละครให้สมจริง

ตามที่ได้ศึกษาหลักเกณฑ์การพิจารณาองค์ประกอบวรรณกรรมประเภทนวนิยายเชิงคดีมาแล้วนั้น
การวิเคราะห์นวนิยายและเรื่องสั้นของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษา
ในเรื่องต่อไปนี้

1. โครงเรื่อง
2. แก่นเรื่อง
3. ตัวละคร
4. บทสนทนา
5. ฉาก เวลา และสถานที่
6. กลวิธีการแต่ง
7. ท่วงทำนองการแต่งและสำนวนโวหาร
8. แนวคิดของผู้แต่ง

1. โครงเรื่อง

โครงเรื่อง คือ แนวทางที่นักเขียนวางไว้สำหรับเป็นแนวทางในการเขียนเรื่องเปรียบเหมือนแผนที่ที่ช่วยให้รายละเอียดพอเป็นที่เข้าใจ จากการศึกษางานประพันธ์ประเภทนวนิยาย และเรื่องสั้นของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รพีพัฒน์ การวิเคราะห์โครงเรื่องสามารถแบ่งเป็นหัวข้อได้ดังนี้คือ

1.1 การเปิดเรื่อง การเปิดเรื่องเป็นจุดเริ่มเรื่องของงานประพันธ์ ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากเพราะเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้อ่านต้องการติดตามเรื่องราวในตอนต่อไปหรือไม่ วรรณกรรมไทยประเภทบันเทิงคดีนี้แม้จะมีวิธีเปิดเรื่องอยู่หลายวิธีด้วยกัน เช่น วิธีเปิดเรื่องโดยการบรรยาย วิธีเปิดเรื่องโดยใช้ข้อความหรือคติสอนใจ วิธีเปิดเรื่องด้วยบทสนทนา เป็นต้น

หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รพีพัฒน์ ทรงใช้กลวิธีการเปิดเรื่องหลายวิธีด้วยกัน เช่น การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายฉากและสถานที่

ตุ๊กตาทินปั้นขนาดสูง 1 ฟุต ซึ่งตั้งอยู่ในห้องแต่งตัวของคุณหญิงวรจินดาพิทักษ์เป็นของโบราณและเป็นตุ๊กตาความลับของคนหลายคนไว้ด้วย ตุ๊กตานี้ทำด้วยหินอ่อนสลักกันหลายสีหมดจดงดงาม เป็นภาพของหนุ่มสาวคู่หนึ่งกำลังนั่งพรอตรักกันอย่างเพละเลื้อย

(วัยสาวท : 50)

เปิดเรื่องด้วยการบรรยายลักษณะบุคลิกของตัวละครหรือบรรยายความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร ดังนี้

อังเดรย์ เซอร์ลิส เป็นผู้ชายมีตระกูล มีทรัพย์ และได้รับการศึกษาเป็นอันดี เมื่อสำเร็จการเล่าเรียนที่มหาวิทยาลัยใหม่ ๆ ก็เริ่มหางานที่เป็นแก่นสารทำ อังเดรย์ไม่ใช่คนเกียจคร้าน เมื่อได้งานและมีฐานะเป็นหลักฐานดีแล้วก็เริ่มหาคู่

(เรื่องชีวิตเรื่องที่ 2 : 67)

หลวงชนศักดิ์สมบูรณ์ เคยเป็นข้าราชการผู้มีเกียรติยศ ภายหลังถูกถอดยศ และบรรดาศักดิ์ลงเป็นนายเพิ่ม เขาวุ่นเจริญ ถูกจำคุก 7 ปี ในระหว่างอยู่ในที่คุมขัง

นางสาวพะยอม เวีรวงษ์ ได้ไปเยี่ยมเยียนทุก ๆ สิบห้าวันมิได้ขาด ในการเยี่ยมครั้ง
สุดท้ายคนทั้งสองตกลงกันว่าเมื่อถึงวันและเวลาที่นายเพิ่มพັນโทษ แม่พะยอมจะไม่ไปพบ
เขาที่หน้าคุก เขาจะตรงไปหาหล่อนที่บ้านถนนจักรพงษ์เลย

(ทางโลกีย์ : 13)

ตามที่ได้อ่านเรื่อง "ละครแห่งชีวิต" มาแล้ว ท่านคงจะจำได้กระมังว่า ข้าพเจ้า
วิสูตร ศุภลักษณ์ ณ อยุธยา เป็นคนทะเลาะทะยาน ชอบคิดชอบฝัน เป็นผู้ที่ได้ไปเมืองนอก
กลับมามือเปล่า ไม่มีตึกกริ ไม่มีวิชาความรู้อะไรที่เป็นแก่นสาร แต่ท่านอย่าลืมเสียว่า
ข้าพเจ้าได้เคยเป็นนักหนังสือพิมพ์ของคณะหนังสือพิมพ์ "ไทมส์" ในประเทศอังกฤษ และ
ได้สมญาว่า "บอบบี้" ได้เคยเห็นและอยู่ในชีวิตของ "ละครโรงใหญ่" เทียวไปทุกหนทุก
แห่ง ได้เคยเห็นสิ่งต่าง ๆ มาแล้วมากกว่านักเรียนไทยเกือบทุกคนที่ได้ไปเมืองนอกมาแล้ว
คนไทยโดยมากท้อใจง่ายเกินไป และเมื่อเกิดความท้อใจขึ้นแล้ว ก็ปล่อยตนและความ
รู้สึกของตนไปตามยถากรรม

(ผิวเหลืองผิวขาว : 18)

มีคนเชื่อว่า ข้าพเจ้า.. สุจินต์ วรจินดา.. เป็นคนบ้า บางทีเขาอาจถูก เพราะ
ข้าพเจ้าเป็นคนที่มีชีวิตอยู่สำหรับวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น ไม่เคยนึกถึงวันพรุ่งนี้ ความทุกข์หรือ
ความสุข ข้าพเจ้าไม่เห็นว่า เป็นสิ่งที่ผิดแปลกกันนัก และเห็นว่า เป็นของสนุก

(โรคมุนษย์ : 35)

การเปิดเรื่องอีกชนิดหนึ่ง หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ทรงนำเอาบทประพันธ์
ของกรมพระนราธิปพงศ์ประพันธ์มาเปิดเรื่องด้วย ซึ่งกลวิธีที่ท่านใช้ในนวนิยายเรื่องนี้เพียงเรื่อง
เดียวเท่านั้น ดังตัวอย่าง

...ปราชญ์โอรมาโกยาม ได้เคยกล่าวไว้ว่า

"ดูหนังดูละคร

แล้วย้อนดูตัว

ยิ้มเยาะเล่นหัว

เด่นยั่วเหมือนฝัน"

(กรมพระนราธิปฯ)

ข้อนี้เป็นความจริงที่จับใจข้าพเจ้ายิ่งนัก ยิ่งกว่านั้นข้าพเจ้ายังรู้สึกว่ โธมา ไกยาม เขียนบทนี้ในเวลาที่หัวใจปลอดโปร่งเป็นสุข โดยพิจารณาอันประเสริฐ สามารถจะเห็นความจริง ความฝัน ความทุกข์ ความสุขแห่งมนุษยภาพได้โดยถ่องแท้

(ละครแห่งชีวิต : 19)

การเปิดเรื่องอีกวิธีหนึ่งที่หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ทรงใช้คือเริ่มเรื่องด้วยการเสนอความคิดส่วนตัวของผู้ประพันธ์เอง ดังนี้

ตามภาษาไทย เกิด แก่ เจ็บ ตาย คือกฎธรรมดาของชีวิต ซึ่งธรรมชาติได้บัญญัติไว้เป็นกฎธรรมดาที่มีอำนาจสูงสุด และเป็นสิ่งที่ไม่มีใครหลีกเลี่ยงเสียได้ แต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นกฎของธรรมดาที่เศร้าเกินไปจริงไหมท่าน ไม่มีอะไรที่จะชวนให้เห็นความขื่นขานที่ไหนเลย ขอให้ข้าพเจ้าบัญญัติขึ้นใหม่เกิด กฎธรรมดา คือการเป็นเด็ก เป็นหนุ่ม เป็นสาว เป็นคนชรา และความมรณะ สิ่งเหล่านี้ฝรั่งเขาถือว่าเป็นของเล่นของพระเจ้า เป็นเจ้า

(อานาจกฎธรรมดา : 49)

เมื่อเราเห็นนักบวชฝรั่ง เดินสวนทางกับเราจะเป็นบาทหลวงหรือนางชีก็ตาม ตามธรรมดาเรารู้จักแต่เพียงว่าเขาเป็นฝรั่งหรือหม่อมคนหนึ่งเท่านั้น เราไม่รู้สักตะขิดตะขวงใจว่าเหตุใดเขาจึงตรัดตุหระมาอยู่ในบ้านเมืองของเรา

(เข้าบาย : 3)

"สมาคมชั้นสูง" เป็นศัพท์ที่มีค่าแห่งความหมายเท่ากับสวรรค์ในโลกมนุษย์ประเทศหนึ่งจะต้องมีสมาคมชั้นสูงสมาคมหนึ่งเสมอ สวรรค์มีหลายชั้นเพราะประเทศมีหลายประเทศในโลก สมาคมชั้นสูงเป็นเมืองสวรรค์ มีที่อาณาเขตกว้างใหญ่ไม่จำกัดที่ แต่จำกัดบุคคลซึ่งสมาคมจะพึงถือเอาเป็นสมาชิกหรือพลเมือง สมาชิกของสมาคมชั้นสูงต้องมีทรัพย์และมีทั้งเชื้อตระกูลสูงจะขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดในสองสิ่งนี้ไม่ได้

(สมาคมชั้นสูง : 102)

ส่วนการเปิดเรื่องด้วยวิธีอื่น ได้แก่ การเปิดเรื่องโดยใช้นาฏกรรม การเปิดเรื่องโดยการพรรณนา และการเปิดเรื่องด้วยบทสนทนานั้น ไม่ปรากฏในผลงานของท่าน คงมีแต่การเปิดเรื่องด้วยการบรรยาย เปิดเรื่องโดยสอดแทรกทัศนะความคิดของผู้แต่งลงไป และการเปิดเรื่องด้วยการยกข้อความจากงานประพันธ์ชิ้นอื่นมา ลักษณะนี้ปรากฏน้อย ซึ่งเรียงไว้ตามลำดับดังที่กล่าวมาแล้ว

1.2 การสร้างข้อขัดแย้ง

กลวิธีการสร้างเรื่องให้ดำเนินไปได้ั้น การสร้างความขัดแย้งเป็นกลวิธีที่เพิ่มความเร้าความสนใจของผู้อ่านให้ติดตามอ่านเรื่องราวจนจบ ดังนั้นนักประพันธ์จึงต้องสร้างความขัดแย้ง (Conflict) หรืออุปสรรค หรือผูกพันปัญหาของเรื่องให้น่าสนใจ ชวนให้ติดตามแล้วค่อย ๆ คลี่คลายความขัดแย้ง หรืออุปสรรคเหล่านั้นอย่างแนบเนียน สมเหตุสมผล จนบรรลุเป้าหมาย

งานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ทรงใช้เป็นความขัดแย้งทางความคิดระหว่างบุคคลเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งทัศนะทางความคิดที่แตกต่างกันนั้น สามารถแบ่งเป็นหัวข้อต่าง ๆ ได้ดังนี้คือ

1.2.1 ความรัก หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ มีความเห็นเกี่ยวกับความรักที่เกิดขึ้นโดยมีความแตกต่างทางเชื้อชาติเป็นพื้นฐานนั้นมักไม่ประสบความสำเร็จ ในด้านการที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมประเพณีและญาติพี่น้องของทั้งสองฝ่าย ดังตัวอย่าง

"มาเรีย" ข้าพเจ้ากล่าวเป็นเชิงวิงวอน "ถ้าเธอดีต่อฉันเช่นนี้เสมอไป ฉันเห็นจะต้องรักเธอ รักยิ่งกว่าชีวิตเป็นแน่ ฉันรู้ว่าไม่ควรเพราะเพราะไม่มีสิทธิ์"

ทันใดนั้น มาเรียก็จ้องดูข้าพเจ้าด้วยแววเนตรอันเศร้าแล้วก็ยิ้มน้อย ๆ

"บอบบี้จ๋า ทำไมเราถึงจะไม่มีสิทธิ์" หล่อนถามพลางเอาแขนสวมกอดข้าพเจ้าไว้

"ทำไมเราถึงจะรักกันไม่ได้"

"มีเหตุผลร้อยแปด มาเรีย" ข้าพเจ้าตอบ พลางเอาแขนกอดหล่อนไว้ในท่านองเดียวกัน "ข้อสำคัญเธอเป็นชาวยุโรปอยู่ในที่ที่มีอากาศหนาวเย็น มีขนบธรรมเนียมอย่างหนึ่ง ฉันเป็นคนไทย อยู่ในที่ที่อากาศร้อนจัด มีขนบธรรมเนียมคนละอย่าง ผิดกันไกลกับ

ที่นี่ เธอเข้ากับพี่น้องเพื่อนฝูงที่เมืองไทยไม่ได้ และฉันเป็นคนจน มาเรีย เธอจะเอาความสุขที่ไหนมา"

"บอปปี้... ทำไมเราถึงจะรักกันไม่ได้?" หล่อนย้ำ "พวกกลี พวกขอทาน มันยังแต่งงานกันได้ และเราต้องดีกว่าพวกกลี พวกขอทานเป็นแน่ เพราะเราได้รับการศึกษา จะคิดอะไรก็ได้ โอ บอปปี้..พ่อยอดรัก ฉันรักเธอ..ฉันรักเธอ เธอต้องพยายามเข้าใจนะจ๊ะ?"

(ละครแห่งชีวิต : 127-128)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งเรื่องความรักในด้านของความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติว่าแตกต่างกันเรื่องขนบธรรมเนียม ตลอดจนสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เช่นเดียวกับในเรื่อง

"เธอบอกกับฉันว่าไอรีนดีต่อเธอมาก" เจ้าหญิงรับสั่งกับพระองค์ชาย

"ฉันรู้ว่าหล่อนดีต่อเธอเพียงไหน ตัวอย่างเช่นหล่อนดีต่อเธอมากกว่านายร้อยเอกเจอร์โรม ฟิลิป"

"แน่นอน" พระองค์ชายทรงตอบแล้วก็ทรงพระสรวล

"ไอรีนชอบฉันมากกว่าเจอร์โรม ฟิลิป"

ขณะนั้นบ่อยมายกเอาเครื่องวางที่เรารับประทานเสร็จแล้วออกไป

ดนตรีตั้งต้นบรรเลงเพลงวอลซ์เบา ๆ

"การที่ไอรีนดีต่อเธอมาก ไม่ได้หมายความว่าหล่อนชอบเธอมากกว่าคนอื่น" อรุยาตรัสค้าน "เธอรู้หรือไม่ว่า ทำไมหล่อนจึงดีต่อเธอผิดกว่าคนอื่นเพราะเธอจะเป็นอะไรกับหล่อนไม่ได้ เพราะหล่อนถือว่าเธอเป็นคนผิวเหลืองหรือแชนนิโกร มีฐานะและความรู้สึกที่ไม่เจริญ ไม่สูงเหมือนฐานะ และความรู้สึกของหล่อนซึ่งเป็นคนผิวขาว หล่อนเชื่อว่าหล่อนอาจจะดีต่อเธอได้มาก อดยปราศจากอันตราย หล่อนไม่เคยฝันว่าคนเช่นเธอคนผิวเหลืองจะกล้าพอที่จะมารักหล่อนได้"

อรุยาตรัสสั่งอย่างกล้าหาญ ไม่เกรงใจว่าเรา-พระองค์ชาย และข้าพเจ้าจะโกรธ

"อรุยา" พระองค์ชายรับสั่งอย่างดั่งจนข้าพเจ้าสะดุ้ง "เธอเป็นคนเลวที่สุดที่ฉันเคยพบ เธอต้องการจะด่าโอรินต่อหน้าฉัน พูดอะไรไม่มีความจริง ฉันไม่เชื่อเธอ หล่อนไม่ใช่คนเลวเหมือนเธอ"

(ผิวเหลืองผิวขาว : 109)

1.2.2 ความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจ หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ทรงมีความคิดว่า เรื่องเศรษฐกิจเป็นเรื่องสำคัญยิ่งเรื่องหนึ่ง ทรงสร้างเรื่องซึ่งมีโครงสร้างความคิดแย้งเกี่ยวกับฐานะทางเศรษฐกิจอยู่หลายเรื่อง เช่น เรื่องเจ้าไม่มีศาล แสดงความคิดของหม่อมเจ้าพยุหศักดิ์ทรงยอมลาปากอยู่ในต่างประเทศ เพื่อมิให้ผู้ทรงรู้จักถูก เนื่องจากหม่อมเจ้าพยุหศักดิ์ทรงมีแต่ฐานันดรศักดิ์ แต่ปราศจากทรัพย์สินมาเชิดชูฐานะ

ฉันได้แสดงความเห็นมาแล้วว่าการที่ในเมืองไทยมีหม่อมเจ้าที่จนอยู่มากมายนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ควรแก้ไข ท่านคงจะอยากทราบเหตุผลบ้างกระมัง? ฉันเป็นผู้แทนของพวกเจ้าไม่มีศาลคนหนึ่ง และฉันได้เคยพจณต่อความยากแค้นมาแล้วจนรู้สึกว่าคุณอื่นก็ควรจะต้องลองดูบ้างเพื่อจะช่วยให้เขาเป็นคนใจกว้างขวาง เห็นอกคนอื่น ถ้าจะเปรียบกับบางประเทศ ฉันเชื่อว่าหม่อมเจ้าในเมืองไทยมีฐานะไม่ผิดอะไรกับลูกผู้ดีชั้นสูง มีเกียรติยศเป็น "ออนเนอราเบิล"

... หากเรื่องหม่อมเจ้าพยุหศักดิ์เป็นเรื่องจริงและไม่ใช่ว่าความผัน ฉันเห็นว่าท่านพยุหศักดิ์เป็นคนซื่อสัตย์ หม่อมเจ้าที่มีฐานะอย่างท่านพยุหศักดิ์ ยังมีอีกถมไปในประเทศไทย หม่อมเจ้าที่มีโอกาสได้เป็นคนธรรมดา มีโอกาสรู้จักความจน รู้จักชีวิต มีความอดทน และได้พยายามพัฒนาให้เป็นประโยชน์แก่ชาติและวงศ์ตระกูลนั้น เป็นเจ้าที่ควรได้รับความสรรเสริญอย่างที่สุด

(เจ้าไม่มีศาล : 99)

เรื่องโรคมุนษย์ หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ทรงแต่งเรื่องนี้โดยอาศัยความขัดแย้งเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจ มอนิคาปฎิเสธความรักของสุจินต์เพราะเขาจน เธอต้องการชายคู่ครองที่มีฐานะเพื่อความสุขในชีวิตสมรส

ฉะนั้นเมื่อศึกษาการสร้างความขัดแย้งในงานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ แล้ว จะพบว่าการสร้างความขัดแย้งนั้นทรงสร้างจากเรื่องทศนะของความรักระหว่างชนต่างชาติ และความขัดแย้งจากความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจ

1.3 การปิดเรื่อง

การปิดเรื่อง หมายถึง ตอนจบของเรื่อง เป็นส่วนที่มีความสำคัญมาก ผู้อ่านต้องการทราบว่าเรื่องจะจบลงอย่างไร หากผู้แต่งจบอย่างชวนพิศวงหรือจางสนทน่ายิ่งถูกใจผู้อ่านมาก

หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ทรงใช้กลวิธีการปิดเรื่อง โดยให้ข้อคิดแก่ผู้อ่านหรือจบลงด้วยความสำเร็จและความล้มเหลวของตัวละคร

ตัวอย่างการปิดเรื่องโดยให้ข้อคิด เช่น เรื่องวัยสาวท ทรงปิดเรื่องโดยแสดงให้เห็นว่าความลับไม่มีในโลก ดังตัวอย่าง

...คุณหญิงเดินไปที่ตุ๊กตาปั้น "วัยสาวท" จับรูปนั้นนอนลงเปิดฝาที่กันแท่นแล้วดึงเอาจดหมายทั้งซองม้ายื่นให้น้องสาวของเธอ

"จดหมายของเธอ" คุณหญิงบอก "เอามันไปเสียทีสิ พี่ก็เกลียดเป็นคนรักษาความลับของเธอแล้ว"

"จดหมายของฉัน" ประสาธน์ถามด้วยความตกใจ

"จดหมายที่เธอเขียนถึงคุณแจ่ม"

ประสาธน์ชักจดหมายออกจากซองอย่างระมัดระวัง ถือไว้ในมือฉบับหนึ่งและตกกระเจายอยู่ที่พื้นสองสามฉบับ หล่อนคลี่จดหมายที่อยู่ใต้มือออกอ่าน พอเห็นว่าเป็นลายมือของหล่อนแน่ ความโกรธแค้นก็พลุ่งพล่านขึ้นถึงขีดที่สุด

"พี่เพิ่มศรี ฉันไม่คิดเลยว่าเธอจะเป็นสัตว์เดียรัจฉานได้ถึงเพียงนี้" หล่อนพูดเสียงสั่นด้วยความแค้น

"เธอเอาจดหมายนี้ไปให้พี่ฉันดูแล้วซี? เอาความหลังของฉันไปอวดโลกเพื่อที่จะทำลายความสุขและฆ่าฉันเสีย เธอคงลืมแล้วกระมังว่าฉันเป็นน้องสาวของเธอ?"

คุณหญิงวรจินดาฯ ยิ้ม

"พี่ทำเพราะจำเป็น" เธอพูดอย่างใจเย็น "... คุณแกล้งตายเพราะเธอ และพี่ไม่สามารถจะช่วยแกได้ เธอจำได้ไหมประสาธน์ เธอเคยชนะพี่มาครั้งหนึ่งแล้ว แต่เธอจะชนะเสมอไปทุกครั้งไม่ได้"

พูดแล้วคุณหญิงวรจินดาฯ ก็เดินออกจากห้องไป

(วัยสาวท : 80-81)

จากเรื่อง ละครแห่งชีวิต วิสูตรตัวเอกของเรื่อง เมื่อได้ไปใช้ชีวิตที่ต่างประเทศ ได้พบเจออุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตมากมาย เขาเลือกทางเดินของตนเองไปอย่างอิสระ ชีวิตเขาผูกพันกับวงการนักประพันธ์-นักหนังสือพิมพ์ จนกระทั่งให้ความสนใจด้านการศึกษากฎหมาย น้อยกว่าเท่าที่ควร สุดท้ายเขาก็กลับมามีบ้านเกิดเมืองนอนของเขาโดยที่ไม่สำเร็จการศึกษาอะไรเลย ผู้ประพันธ์จบเรื่องนี้ โดยเขียนให้ผู้อ่านคิดเอาเองว่ากาลต่อไปภายหน้าจะเกิดอะไรขึ้นกับวิสูตร

... หกปีเศษซึ่งข้าพเจ้าไปอยู่เมืองนอก เมืองไทยไม่ได้เปลี่ยนแปลงอะไรมากนัก ข้าพเจ้ายังจำได้ทุกอย่างทุกอย่าง เมืองไทยยังคงเป็นเมืองไทย ยังมีอีกหลายสิ่งหลายอย่างที่จะต้องช่วยกันแก้ไขจัดทำให้เป็นรูปเป็นร่างดี ยังต้องการคนไทยที่มีวิชาความสามารถจริง ๆ อีกมากมาย คิด ๆ ดู สำหรับข้าพเจ้าก็ไม่น่าจะทำอะไรนัก ถ้าวันใดสามารถจะแสดงให้คนไทยได้เห็นว่าเป็นผู้มีความรู้ มีความตั้งใจดี ข้าพเจ้าก็คงจะได้รับโอกาสสถาปนาประโยชน์ให้แก่ชาติไทยและคนไทยได้บ้างเป็นแน่ วิมานบนอากาศ ซึ่งข้าพเจ้าได้เคยสร้างไว้ก็อาจกลับเป็นความจริงก็ได้ใครจะรู้ เมืองไทยต้องการคนไทยที่ดี

(ละครแห่งชีวิต : 291)

จากเรื่อง ชีวิตเรื่องที่ 1 เรื่องสั้นเรื่องนี้ จบลงด้วยการให้แนวคิดในการดำเนินชีวิตว่า ชีวิตคนเราเมื่อผิดหวังอะไรก็ไม่ควรจะทำให้ชีวิตนั้นเศร้าโศกอยู่ตลอด การจะลุกขึ้นต่อสู้ใหม่ และทำให้ชีวิตดีขึ้นเรื่อย ๆ ดังเช่นกับการที่เฮนรีตกหลุมรักออลิฟ สตรีสาวสวย แต่ผิดหวังในความรักนั้น

แฮลโหล เฮนรี ยังเป็นโสดอยู่อีกหรือ ? ฉันเคยรู้สึกว่าการที่กว้างใหญ่ไพศาลที่สุด มีคนที่เราจะเลือกได้อยู่เนี่ยร้อย ทำไมเธอจึงไม่แต่งงานแล้วเฮนรี? เธอมีตำแหน่งงานราชการเป็นถึงเลขานุการเสนาบดี กระทรวงคลัง มีเงินพอจะแต่งงานได้แล้วนะ"

เฮนรียิ้มแล้วตอบว่า

"คำถามของเธอตอบได้ง่าย ฉันยังหมั้นอยู่ออลิฟ จะแต่งงานเมื่อไรก็คงไม่ยากนัก เธอไม่เคยทำให้ฉันเสียใจจนถึงกับจะต้องอยู่เป็นโสดไปตลอดชีวิต โลกนี้เป็นสถานที่อันประเสริฐ ถ้าเราลงตกเราคงจะหาทางดำเนินไปสู่ความสุข สัมผัสความทุกข์ได้เสมอ เช่นเดียวกับสตรี ดีที่สุดแห่งความสุขไม่ใช่มีแต่ทางเดียวเท่านั้น

(เรื่องชีวิตเรื่องที่ 1 : 66)

การปิดเรื่องโดยแสดงความสำเร็จของตัวละคร เช่น เรื่องชีวิตกับความจริง ตัวละครเอกประสบความสำเร็จในชีวิตสมรส ดังตัวอย่าง

ฉันเดินเข้ามาหาคุณที่สุรันที่นอนอยู่บนเตียงพร้อมด้วยสตรีทั้งสอง

"ฉันไม่ได้เชื่อมั่นนี้ สุจินต์" คุณที่สุรันก็กล่าวแก่ฉันอย่างเบา ๆ "พี่ไว้วางใจเธอ ไว้วางใจเธอคนเดียวเท่านั้น"

ต่อมามณิกก็หายหน้าสาบสูญไปจากบ้านไม่มีใครได้ข่าวได้คราวไปพร้อมกับความชั่วร้ายของตน ส่วนฉันได้ทำการวิวาห์กับยุพินสตรีที่ช่วยชีวิตฉันไว้

(ชีวิตกับความจริง : 157)

ส่วนการปิดเรื่องโดยแสดงความล้มเหลวของตัวละคร เช่น เรื่องสมาคมชั้นสูง ตัวละครฝ่ายชายผิดหวังในความรักเพราะผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงมิได้เห็นด้วยกับการดำเนินชีวิตของตัวละครชาย

"สุวัตร" ประพันธ์ศิริกล่าวเป็นเชิงสารภาพ "ทำไมฉันจึงจะท้าวให้พ้นจากเป็นคนธรรมดาได้? ฉันรักเพลินพิศ...รักจริง ๆ อย่างช่วยไม่ได้ เธอคิดหรือเปล่าว่าฉันเป็นคนบ้าในเรื่องนี้?"

"แปลกนะท่าน" สุวัตรพูดแล้วหัวเราะ "เพลินพิศก็บอกกับหม่อมเหมือนกันว่า เขารักท่าน"

"ไม่เป็นไร" ประพันธ์ศิริพูด "ตามธรรมดาถ้าเรารักคนหนึ่ง เราต้องแต่งงานกับผู้หญิงอีกคนหนึ่งเสมอ สำหรับผู้หญิงเองก็เหมือนกัน ถ้าหล่อนรักผู้ชายคนหนึ่งหล่อนก็ต้องแต่งงานกับผู้ชายอีกคนหนึ่ง เพราะเป็นกฎธรรมดา!"

(สมาคมชั้นสูง : 139)

จากเรื่อง ดาราคู่ชีพ เป็นเรื่องราวที่คล้ายกับละครแห่งชีวิต และผิวเหลืองผิวขาว เจริญ กับเจอนีนนี้ เกิดความรักที่อยู่นิสภาวะของความแตกต่างทางเชื้อชาติและถูกผู้ใหญ่อึดกั้น เขาต้องการให้หนุ่มสาวทั้งสองคบกันแบบมิตรสหายเท่านั้น

เมื่อเราชอบพอกันหนักขึ้น มิสเตอร์และมิสซิสการ์เตอร์เกิดเกรงว่าเราจะรักกันมากเกินไป แกกแล้วว่าความรักและนั้นจะนำความทุกข์มาสู่เราตลอดชีวิต เพราะแกก็มี ความเชื่อมั่นอยู่ว่า ถ้าเจอนีนนี้และข้าพเจ้าแต่งงานกันจะหาความสุขไม่ได้เป็นอันขาด เพราะข้าพเจ้าเป็นชาวตะวันออก และเจอนีนนี้เป็นชาวตะวันตก ... เขาพยายามที่จะพรากเรา-เจอนีนนี้และข้าพเจ้า

ในที่สุดก็ถึงวันที่ข้าพเจ้าจะต้องกลับเมืองไทยเพราะเรียนสำเร็จแล้ว เราร้องไห้ด้วยกันทั้งคู่เมื่อก่อนจะจากกัน นี่แหละท่านเอ๋ย คือเรื่องราวที่ข้าพเจ้ามีรูปดาราคู่ชีพ 2 รูป ของเจอนีนนี้ประดับห้องข้าพเจ้าอยู่ทุกวันนี้

(ดาราคู่ชีพ : 34)

จากการศึกษางานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ นั้น ผู้วิจัยพบว่า ทรงใช้การปิดเรื่องที่ต้องมีทพขยายเพิ่มเติมเพื่อความสมบูรณ์ และต้องการให้ผู้อ่านเข้าใจปัญหาที่จบลงไปแล้วนั้นอย่างชัดแจ้ง อาจแยกลักษณะและความสำคัญในการปิดเรื่องของผู้เขียนได้ดังนี้คือ

1. เรื่องดำเนินจบแล้ว แต่ผู้เขียนยังขยายรายละเอียดของเนื้อเรื่องต่อให้ปัญหาในแต่ละเรื่องจบลงอย่างชัดเจน เช่น เรื่อง ผิวเหลืองผิวขาว ละครแห่งชีวิต เป็นต้น

2. เรื่องดำเนินจนจบ แต่ผู้เขียนเขียนอธิบายต่อเพื่อแสดงทัศนะของตนเองในประเด็นที่เป็นปัญหาของเรื่อง ซึ่งเพ่งจบลงไป เช่น เรื่องเจ้าไม่มีศาล ทางโลกีย์ เป็นต้น

อนึ่ง การขยายเรื่องเมื่อจบไปแล้ว มีผลต่อสัดส่วนของเรื่องที่สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ แต่ทั้งนี้นับว่าเป็นลักษณะเฉพาะตัวในงานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์

2. แก่นเรื่อง

แก่นของเรื่อง เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี ผู้แต่งใช้เป็นสารเสนอให้เห็นธรรมชาติอย่างใดอย่างหนึ่งของมนุษย์ ส่วนใหญ่แก่นเรื่องได้แก่อารมณ์สะท้อนใจต่าง ๆ เช่น เกลียด โกรธ ขมขื่น แค้นเคือง ริษยา ว้าเหว่ พยาบาท ความสุขสมหวัง เป็นต้น แก่นเรื่องจึงมีความหมายเป็นแกนกลางของเรื่อง ซึ่งเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงเรื่องทั้งหมดเข้าด้วยกัน แก่นเรื่องที่สมควรเป็นแก่นเรื่องที่สมจริงตามสภาพวิสัยของมนุษย์ "ทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจมนุษย์และพฤติกรรมของมนุษย์ได้กว้างขวาง" (กุหลาบ มลลิกะมาส. 2521 : 84)

เมื่อวิเคราะห์นวนิยายและเรื่องสั้นของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ แล้ว พบว่าส่วนใหญ่มีแก่นเรื่องเกี่ยวกับความรัก ความแตกต่างทางฐานันดรศักดิ์ เศรษฐกิจ เชื้อชาติ ฯลฯ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

แก่นเรื่องในงานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ อาจแบ่งได้ดังนี้

2.1 แก่นเรื่อง แสดงความไม่สมหวังอันเนื่องมาจากความรัก ซึ่งเกิดจากความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติ หรือฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น เรื่องละครแห่งชีวิต ผิวเหลืองผิวขาว สมาคมชั้นสูง ทางโลกีย์ เรื่องชีวิตเรื่องที่ 2 เป็นต้น

2.2 แก่นเรื่อง แสดงความล้มเหลวเนื่องจากประเพณีผิดต่อกฎเกณฑ์ของสังคม เช่น เรื่องข้าบป วัยสาวท เป็นต้น

2.3 แก่นเรื่อง แสดงความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ที่เอาความต้องการของตนเองเป็นที่ตั้ง เช่น เรื่องอำนาจกฎหมาย รัชมนุญย์ เป็นต้น

2.4 แก่นเรื่อง แสดงความสมหวังอันเนื่องมาจากความรัก เช่น เรื่องชีวิตกับความจริง เป็นต้น

3. ตัวละคร

ตัวละครคือผู้ที่แสดงบทบาทหรือพฤติกรรมที่ทำให้เรื่องดำเนินตั้งแต่ต้นจนจบ ตัวละครเป็นศูนย์รวมของความสนใจของผู้อ่านว่าจะเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นกับตัวละครก็ตาม ตัวละครในงานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ อาจแบ่งออกตามประเภทได้ดังนี้

3.1 ตัวละครแบบน้อยลักษณะ คือตัวละครซึ่งมีลักษณะนิสัยอย่างใดอย่างหนึ่งหรือสองลักษณะ ทั้งนี้เนื่องจากตัวละครมีบุคลิกคงที่ (Static) คือตอนต้นมีนิสัยอย่างไร ตอนจบเรื่องก็ยังคงลักษณะเช่นนั้นไว้ ตัวละครที่หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง สร้างในลักษณะนี้ อาทิ

วิสูตร ศุภลักษณ์ ณ อยุธยา จากเรื่องละครแห่งชีวิต วิสูตรมีบุคลิกที่คงที่ตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง กล่าวคือเป็นคนที่คิดมากและค่อนข้างจริงจังกับชีวิต ยึดมั่นกับความคิดของตัวเอง เช่น เรื่องคู่รักต่างวัฒนธรรมกันทำให้ชีวิตสมรสไม่ราบรื่น หรือเรื่องฐานะที่ขาดแคลนของตน ดังที่วิสูตรพูดกับลาจวนว่า

"ฉันไม่เชื่อว่าฉันจะได้แต่งงาน"

"ทำไมเล่าคะ?"

"ฉันจน จนอย่างเธอไม่นึกไม่ฝัน ฉันไม่รู้ว่าการภายหลังสำหรับตนเองจะเป็นอย่างไร
ฉันไม่เคยเรียนหนังสือเก่ง"

(ละครแห่งชีวิต : 54)

หรือที่วิสูตรพูดกับมาเรีย เกรย์

"บอบบี้" มาเรียถาม "เธอเป็นคนจนจริง ๆ หรือ?"

"เธอคิดว่าอย่างไร?"

"มอยรากับฉันพูดกันเมื่อคืนนี้ว่า เธอพูดไม่จริง เธออาจเป็นเจ้าชายนเมืองไทย
มีเงิน มีวังใหญ่โตมโหฬารอยู่ก็ได้"

"เปล่า มาเรีย" ข้าพเจ้าตอบแล้วยิ้ม "ตามที่ฉันบอกเธอที่โต๊ะกินข้าวเมื่อคืนนี้เป็น
ความจริงทั้งสิ้น ฉันเป็นคนจน"

(ละครแห่งชีวิต : 124)

อรุยา เจ้าหญิงของประเทศอินเดีย จากเรื่อง ผิวเหลือง ผิวขาว เธอมีความพึงใจจากอดีตที่ประเทศอังกฤษเข้ามาขยายอาณานิคมในประเทศของเธอ และยังทำให้เธอเป็นเจ้าหญิงที่ไม่สามารถอาศัยอยู่ในประเทศของตนได้ ซึ่งส่งเสริมให้เธอเป็นสตรีที่เจ้าคิดเจ้าแค้น และมองโลกในแง่ร้าย แม้ว่ากาลเวลาจะผ่านมานาน และเธอก็เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศอังกฤษ แต่เธอก็ยังรู้สึกไม่ดีต่อคนในประเทศนี้อยู่ตลอดเวลา

"ธรรมเนียมช่างร้ายกาจเหลือเกินนะ ไอรีน" เจ้าหญิงรับสั่งเสริมด้วยน้ำเสียงอันเย็น "ที่ได้สร้างคนเป็นจำนวนตั้งหลายพันในโลกให้แบกเกียร์ดิยสแห่งความเป็นเจ้า และไม่ได้ให้ภาระอันสำคัญยิ่งที่จะอุ้มชูเกียร์ดิยสนั้นไว้"

(ผิวเหลืองผิวขาว : 41)

ดังนั้นเมื่อเจ้าหญิงอรุยาทราบว่าพระองค์เจ้าวรประพันธ์มีใจผูกพันชอบพอกับไอรีนสาวชาวอังกฤษ เธอจึงคัดค้านและดักเตือนมาตลอดด้วยความเชื่อว่าชาวอังกฤษไม่จริงใจ เห็นว่าชาวเอเชียเป็นชนชาติที่พัฒนาน้อยกว่าตนเอง มีผลทำให้พระองค์เจ้าวรประพันธ์ไม่พอใจ และกล่าวว่าเธอเป็นคนใจแคบ ไม่ให้ความมียุติธรรมต่อชาวอังกฤษ

"ถ้าเธอไปขอให้หล่อนแต่งงานด้วย เธอจะถูกปฏิเสธ หล่อนรักคนอื่น หล่อนไม่เคยรักเธอ" หันมาทางข้าพเจ้า อรุยารับสั่งกับพระองค์ชายต่อไปว่า "บอบบี่รู้ดีแต่ทำไมเขาถึงไม่บอกเธอ ฉันไม่ทราบ เธอไม่รู้จักชาวอังกฤษพวกนี้ เขาเกลียดเรา เขาเรียกเราว่าพวกนิโกร โอ! ฉันรู้ว่าเธอจะพูดอย่างไร เธอต้องการจะบอกฉันว่า เขา "ทรืด" เราดี...เท่ากับพวกเขา เราเป็นผู้ที่เขาเชิดมาเป็นแขกในคืนนี้ แต่นั่นไม่เป็นของสำคัญ เขาเห็นเราเป็นคนเหมือนเขาในบางสิ่งบางอย่างเท่านั้น เขาอาจพูดจากับเรา หัวเราะกับเรา บางทีถึงกับ "รัก" เราอย่างเล่น ๆ แต่คนพวกนี้เขาจะไม่แต่งงานกับพวกเราเป็นอันขาด ฉันรู้!"

(ผิวเหลืองผิวขาว : 100)

เห็นได้ว่าเจ้าหญิงอรุยาเป็นตัวละครที่มีบุคลิกและลักษณะนิสัยที่ยึดติดกับอดีต มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง มองโลกแคบ ซึ่งนิสัยด้านนี้ก็แสดงให้เห็นในเรื่องโดยตลอด

นอกจากตัวละครแบบน้อยลักษณะยังมีปรากฏให้เห็นอีก เช่น จอนเทรนด์ ในเรื่อง ไซบับ เป็นต้น

3.2 ตัวละครแบบหลายลักษณะ หมายถึง ตัวละครที่ประกอบด้วยลักษณะต่าง ๆ ลักษณะนิสัยของตัวละครประเภทนี้จะมีการเปลี่ยนแปลง (Dynamic) ไปตามเหตุการณ์ ประสบการณ์ และกาลเวลา การเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล ในงานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิงรพีพัฒน์ นั้น มีตัวละครประเภทนี้เช่น เพิ่ม จากเรื่องทางโลกีย์ หม่อมเจ้าประพันธ์ศิริ จากเรื่องสมาคมชั้นสูง คุณหญิงวรจินดาพิทักษ์ จากเรื่องวัยสาวท เป็นต้น สามารถยกตัวอย่างประกอบดังนี้

เพิ่ม เคยมีศเป็นหลวงชนศักดิ์สมบูรณ์ แต่เมื่อคดโกงเกี่ยวกับการเล่นแชร์จึงถูกจำคุกและปลดยศเป็นคนธรรมดา เมื่อพ้นโทษออกมาเขามีความคิดที่จะกลับเนื้อกลับตัวเป็นคนดี ประกอบอาชีพที่สุจริต แต่เมื่อมาพบกับความจริงว่าเขาจะต้องไปเป็นครูมีเงินเดือนเพียงเล็กน้อยเมื่อเทียบกับในอดีต ทำให้เขาหันกลับมาใช้เงินที่เขาเคยคดโกงเขามา ซึ่งยังเก็บไว้ในธนาคาร

"ถ้าพี่คิดจะทำงาน พี่ก็จะหาได้เดือนละ 25 บาท" หล่อนค้าน "แล้วฉันมีรายได้ปีละ 2,000 บาทเท่านั้น ยังจะไม่พออีกหรือ?"

"แม่พะยอม คนอย่างฉันแม้จะเคยติดคุกมาแล้วก็ยังอดเป็นคนหัวสูงไม่ได้" นายเพิ่มตอบ "การที่จะไปเป็นครูสอนเด็กลูกศิษย์วัด ได้เงินเดือน ๆ ละ 25 บาทนั้น ฉันยอมตายดีกว่า ส่วนรายได้ของเธอปีละ 2,000 บาท ฉันไม่มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่ด้วย"

(ทางโลกีย์ : 42)

แม้ว่าแม่พะยอมคู้หมั้นของเขาไม่เห็นด้วย เขาก็หาทางออกเพื่อตัดปัญหานี้โดยการถอนหมั้นกับแม่พะยอมและเดินทางไปอยู่ที่จังหวัดจันทบุรีกับผู้หญิงอีกคนหนึ่งที่มีความคิดคล้ายกันกับเขา

หล่อนจ้องดูเขาด้วยแววตาอันเต็มไปด้วยความพิถินดี

"เธอไม่ยินดีหรือ?" เขาถาม "ยินดีที่ฉันเก็บเงินที่ฉันโกงเขาไว้ได้ถึงห้าหมื่นบาท"

"ยินดีรี? ดิฉันยินดีเสียยิ่งกว่ายินดีเสียอีก" พูดแล้วหล่อนก็โผล่เข้ากอดเขาเต็มรัก
 "ถ้าเรามีเงินถึงเท่านั้น เราไปอยู่บ้านนอกกันดีกว่า เราไปซื้อบ้านเล็ก ๆ หลังหนึ่ง
 ปลุกผักปลุกหญ้าเลี้ยงไก่ขาย คงสบายอย่างขึ้นสวรรค์ทีเดียว"

(ทางโลกีย์ : 46)

หม่อมเจ้าประพันธ์ศิริ เป็นตัวละครในเรื่องสมาคมชั้นสูง เป็นนักเรียนนอก มียศศักดิ์
 สูง เมื่อมาประกอบอาชีพที่เมืองไทย ได้เงินเดือนไม่สูงนัก และเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายที่สูงมาก
 เพราะเขาใช้ชีวิตที่หรูหราในวงสังคม เขาจึงรับจ้างวาดภาพเพื่อเพิ่มรายได้

"หม่อมแม่ของท่านมีลูกหลายคนไม่ใช่หรือ? ทำไมท่านไม่ลองให้ท่านเป็นคนนอก
 ราชการสักองค์หนึ่งเล่า?"

"นั่นเป็นปัญหาที่ตอบได้ยาก"

"ท่านคงต้องทำงานหนักมากทุกวัน" คุณหญิงกล่าว "ท่านเสด็จกระทรวงตั้งแต่สอง
 โมงเช้า กลับสองโมงเย็น กลับมาทำงานตลอดจนค่ำ ไม่มีเวลาเล่นเกมอะไรซึ่งเป็น
 การออกกำลังกายเลย"

"ฉันไม่มีเวลา ฉันเป็นคนหนึ่งที่มีความเชื่อมั่นว่าเงินคือแก้วสารพัดนึก ฉันเป็นคนจน
 ถ้าไม่ทำงานอย่างนี้ก็ไม่มีเงินพอที่จะใช้จ่าย"

(สมาคมชั้นสูง : 117)

เดิมนั้นหม่อมเจ้าประพันธ์ศิริเป็นคนรักสนุกและรู้จักผู้หญิงมากหน้าหลายตา แต่เมื่อมี
 อายุมากขึ้นเขาก็เปลี่ยนนิสัยนี้ได้ นอกจากนั้นเขายังมองชีวิตกว้างขึ้น และยอมรับสภาพสังคมใน
 ปัจจุบันมากยิ่งขึ้นด้วย

"การที่คุณพ่อคุณแม่ของเธอไม่ยอมให้เธอกับฉันรักกันนั้น ฉันก็เห็นว่าถูก ถูกเพราะ
 เขารักเธอ เขาไม่ยอมเพราะเขาหวังดีต่อเธอ"

(สมาคมชั้นสูง : 138)

"สุวัตร" ประพันธ์ศิริกล่าวเป็นเชิงสารภาพ "ทำไมฉันจึงจะทำตัวให้พ้นจากเป็น
คนธรรมดาได้? ฉันรักเพลินพิศ...รักจริง ๆ อย่างช่วยไม่ได้ เธอคิดหรือเปล่าว่ฉัน
เป็นคนบ้าในเรื่องนี้?"

(สมาคมชั้นสูง : 139)

เห็นได้ว่าจากตัวอย่างสนับสนุนให้เห็นว่าหม่อมเจ้าประพันธ์ศิริ เข้าใจความคิดบิดา
มารดาของเพลินพิศ และมีความรักที่แท้จริงต่อหญิงสาวผู้นี้

เห็นได้ว่าหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ สร้างตัวละครที่มีลักษณะหลายอย่าง
ประกอบกัน มีจำนวนไม่มาก จากตัวอย่างแรกคือเพิ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงอารมณ์ไปตามเนื้อเรื่อง
จากคนไม่ดีแล้วคิดจะพัฒนาตัวเอง แต่เมื่อเห็นว่าลำบากก็ย้อนกลับไปใช้ชีวิตแบบเดิมอีก ในตัวอย่าง
ที่สองคือประพันธ์ศิริ มีการเปลี่ยนแปลงตนเองจากเป็นคนรักสนุกไม่ได้ประกอบอาชีพอะไรจะศึกษา
ที่เมืองนอกแต่เมื่อกลับมาเมืองไทยก็ต้องขยันในการทำงาน ตัวอย่างที่สามคือ คุณหญิงวรจินดาพิทักษ์
ที่มีอารมณ์อ่อนไหวไปตามสถานการณ์แวดล้อม แต่เมื่อฐานะของตนเองที่เป็นอยู่จำเป็นต้องเอาชนะ
ความรู้สึกดังกล่าว

จากการศึกษาลักษณะตัวละครในงานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์
ส่วนใหญ่จะเป็นตัวละครประเภทน้อยลักษณะ ทั้งนี้เป็นเพราะว่างานของผู้เขียนส่วนใหญ่เป็นเรื่องสั้น
ดังนั้นระยะเวลาที่มีการดำเนินเรื่องจึงสั้น และมีเหตุการณ์สำคัญเพียงเหตุการณ์เดียว ผู้เขียนจึง
เสนอรายละเอียดของตัวละคร เพียงแง่มุมใดแง่มุมหนึ่งด้านเดียว

4. บทสนทนา

บทสนทนา (Dialogue) คือคำพูดของตัวละคร ซึ่งช่วยในการดำเนินเรื่อง เพราะเมื่อ
ตัวละครสนทนากัน เรื่องก็จะดำเนินไป บทสนทนาจึงมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. เพื่อช่วยดำเนินเรื่องแทนการบรรยายของผู้แต่ง
2. เพื่อช่วยให้รู้จักตัวละครในเรื่อง ทั้งรูปร่างลักษณะหน้าตาและนิสัยใจคอ โดยผู้แต่ง
ไม่ต้องชี้แจงตรง ๆ

3. ช่วยให้มีวิธีการไม่ซ้ำซาก คือเปลี่ยนเป็นสนทนาบ้าง เป็นการบรรยายบ้าง

4. สร้างความสมจริง คำพูดที่สมมติว่าเป็นถ้อยคำจริง ๆ ของตัวละครทำให้รู้สึกใกล้ชิดกับความเป็นจริงมากกว่าคำบรรยายของผู้แต่ง

5. ทำให้บทประพันธ์น่าอ่าน น่าสนใจ และมีชีวิตชีวาขึ้น โดยเฉพาะบทสนทนาที่คมคาย มีอารมณ์ขัน หรือพูดได้ถูกต้องตามฐานะของตัวละครและสมกับบทบาทในตอนนั้น ๆ

บทสนทนาในงานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ อาจแบ่งออกได้ดังนี้

4.1 บทสนทนาที่ช่วยให้อ่านบุคลิกลักษณะของตัวละคร หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ทรงใช้บทสนทนาเพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบอุปนิสัยใจคอ อารมณ์ ทัศนคติของตัวละคร เช่น

จากเรื่อง ดาราคู่ชีพ เมื่อเจอนั้นสนทนากับผู้เป็นบิดาคือมิสเตอร์คาร์เตอร์ ทำให้ผู้อ่านทราบถึงอุปนิสัยของเธอว่าเจอนั้นเป็นหญิงสาวที่มีใจคอคับแคบ และคิดดูถูกหรือเหยียดหยามชาวต่างชาติที่มาอาศัยประเทศของเธออยู่ โดยเฉพาะชาวผิวเหลือง เธอเห็นว่าผู้คนในซีกโลกตะวันออกเป็นผู้ที่ยังไม่พัฒนา ดังนั้นเมื่อเธอทราบว่าบิดามารดาจับเอาเจริญและฉวีสองพี่น้อง ซึ่งเป็นชาวไทยมาอยู่ที่บ้าน เธอจึงไม่พอใจเป็นอย่างมาก

"หนูไม่มีความเชื่อถือนในคุณความดีของคนไทยหรือคนอินเดียเลย ถึงหนูจะยังไม่เคยร่วมสมาคมด้วยเลย หนูก็เคยได้ยินมามาก"

"จันจิ หนูจึงไม่เปิดโอกาสให้เขาแสดงคุณความดีของเขาให้เห็น" บุรุษผู้เป็นบิดาของหล่อนสอດขึ้น...

"พ่ออย่าพูดเลยจ๊ะ" เจอนั้นตอบด้วยน้ำเสียงอันเยาะเลี่ยนน้อย (เจอรี่ ผู้ชายที่หล่อนเคยรักที่เมืองดอร์คีย์) เคยไปอยู่เมืองไทยที่สถานทูตมาแล้ว 2 ปี เจอรี่เคยบอกหนูเรื่องเมืองไทยมามากและหนูเข้าใจดี เมืองไทยมีอะไรพ่อรู้หรือเปล่า?... ไม่มีอะไรเลย นอกจากฝุ่น ยุง น้ำเน่า ทุกคนเป็นโรค ไม่ฝืนท้อง ก็โรคอื่นร้ายแสบ ซึ่งหนูไม่อยากจะบอกชื่อ ผู้ชายไม่มีความนับถือผู้หญิง มรรยาทผิวเมียก็ไม่สมควร ที่จะถือว่าเป็นต้นเงื่อนแห่งความก้าวหน้าของทุกประเทศในโลก" หนูคอยู้งกักรู้ เจอนั้นจึงกล่าวต่อไปด้วยกิริยาอันเร่าร้อน "คนไทยหรือคนอินเดียมีนิสัยและความมักได้ขี้เกียจ เช่นนี้มาตั้งแต่เกิด ติดมากับเลือด หนูไม่อยากจะพบเห็นพวกเขาเลย ไม่อยากจะพบปะ"

(ดาราคู่ชีพ : 22)

4.2 บทสนทนาที่แสดงถึงอารมณ์ของตัวละคร หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ทรงไข
บทสนทนาแสดงอารมณ์ของตัวละครได้อย่างหลากหลาย ดังนี้

"ในระหว่างที่เธอมาอยู่เสียที่อเมริกา" หล่อนกล่าวช้า ๆ "ฉันคิดถึงเธอมากเหลือ
 เกิน คิดถึงทุกวัน เกรงไปว่าเธอจะไม่เข้าใจดีพอในสิ่งที่ฉันได้พูดกับเธอเมื่อวันก่อน
 เธอจะจากมา ฉันพูดไว้ว่าฉัน...ฉันรักเธอ...รักเธอคนเดียวในโลก เธอจะเป็นใคร
 ก็ตาม เราจะแต่งงานกันได้หรือไม่ ฉันก็ยังไม่เห็นแปลกความรักของเราไม่มีอุปสรรค
 ใด ๆ จะมาทำลายเสียได้"

(ละครแห่งชีวิต : 269)

"สำหรับฉันไม่เป็นไร ถ้าฉันกลับถึงโรงแรมได้ก่อนห้าทุ่มก็เป็นอันเรียบร้อย คน
 อย่างฉันไม่มีใครมาห่วงใย...ไม่มีใครมา...ใครเขา...รัก"

(ใช้บัพ : 23)

"เมื่อก่อนฉันรักหล่อนเพียงดวงใจ และตั้งใจจะซื้อตรงต่อหล่อนไปคนเดียวเท่านั้น
 านโลก จริงไหม? หล่อนก็ทราบดีไม่ช้าหรือ ดังนั้นหล่อนจะเชื่อว่าฉันเป็นคนชั่วพอที่จะ
 ไปสมาคมกับหญิงอื่นทั้งรัก ๆ หล่อนอยู่กระนั้นหรือ? ผิดนัด หล่อนเอ๋ย หล่อนไม่มีความ
 มั่นคงในใจเสียเลย แต่ก็ไม่ใช่การร้ายแรงอะไร เพราะฉันเชื่อว่าคุณพี่สุรันว์คงซบเลี้ยว
 หล่อนไปจนตลอดชีวิต เพราะเธอเป็นคนใจมั่นคง ถ้าหล่อนผิดไปได้กับคนอื่นก็อาจสมจริง
 ดังคุณพ่อหล่อนท่านายมาก็เป็นได้"

(ชีวิตกับความจริง : 148)

"ฉันไม่เกลียดพวกเขา!" พระองค์ชายลูกขึ้นประทับ เป็นปกติแล้วรับสั่ง "ฉันเกลียด
 ตัวฉันเอง เพราะฉันเป็นฝ่ายที่ผิด...เป็นฝ่ายที่ถูกทำให้อึดมาแล้วตั้งแต่ต้น! ฉันเกลียด
 เธอเพราะเธอมีนิสัยที่น่าเกลียด คุร้าย เลว..."

"เธออย่าเข้าใจว่าเธอวิเศษไปกว่าฉันนะ เน็ด จ้าไว้ให้ตี" เจ้าหญิงรับสั่งเยาะ
 "เธอก็เป็นพวกแขก "นิกร" เหมือนกัน"

วาระนี้พระโทะสะของพระองค์ชายถึงขีดที่สุด ไม่มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ จะระงับไว้ได้ ทรงผุดลุกขึ้นยืน รับสั่งด้วยเสียงอันดังว่า "ฉันไม่ใช่ "นิโรธ" ไม่ใช่พวกเธอ ฉันเป็นคนไทย ผิวของฉันเหลือง และฉันภูมิใจในผิวของฉันมาก เธอเข้าใจไหม? อรุยา? เธอค่าคนมาเกือบทั่วโลกแล้ว ฉันต้องค่าเธอบ้าง..."

...

"อรุยา ฉันไม่ต้องการพบเธออีกในชาตินี้"

(ผิวเหลืองผิวขาว : 115)

4.3 บทสนทนาที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง หม่อมเจ้าอากาศศาเกศ รพีพัฒน์ ทรงใช้บทสนทนาเพื่อให้เรื่องดำเนินก้าวหน้าไปแทนการบรรยาย วิธีการนี้ทำให้เรื่องที่แล้วนั้นมีชีวิตชีวายิ่งขึ้น เช่น เรื่อง วยสวาท เมื่อคุณหญิงวรจินดาพิทักษ์เปิดเผยเรื่องทั้งหมด ดังตัวอย่าง

"อยากหรือไม่อยาก คุณพระก็จะต้องฟัง" คุณหญิงตอบทันที "คุณพระได้ดำดิดฉันว่าเป็นหญิงแพศยา คุณพระจะต้องรู้ความจริงให้ได้ ดิฉันจะพูดอย่างตรงไปตรงมาที่สุด... ผู้หญิงคนนั้นไม่เคยรู้สึกในรัชกาลาใหญ่หลวงของตนเองในการที่ได้ความรักของคุณแจ่ม คุณแจ่มเป็นคนมีเมตตา และเตรียมพร้อมที่จะแต่งงานกับหล่อนทุกเวลา ถ้าหล่อนจะเลิกกับพี่แก็ของหล่อนเมื่อใด แต่หล่อนเป็นคนไม่มีใจ เป็นคนชอบสนุก... ในเมื่อสามีหล่อนไม่อยู่ไปซ่อมรถที่โคราช วันหนึ่งคุณแจ่มไปหาหล่อนที่บ้านโดยไม่ได้นัดไว้ก่อน คุณแจ่มพบหล่อนอยู่กับผู้ชายหนุ่มอีกคนหนึ่ง ตั้งแต่นั้นมาคุณแจ่มก็ตกใจจะบินข้ามไปเมืองมัทราสให้จงได้ แล้วก็เลยไปตาย..."

"คุณพระต้องการจะทราบไม่ใช่หรือคะว่าผู้หญิงคนนี้เป็นใคร?" คุณหญิงถามแล้วยิ้ม พระธรรมาจารย์บิณฑุรักษ์พยักหน้าแทนคำตอบ

"หล่อนคือประสาธน์ ภรรยาคุณพระ" คุณหญิงพูดอย่างไม่เกรงใจ "ส่งจดหมายของนั้นมาให้ดิฉันซิคะ ดิฉันจะแสดงให้คุณพระเห็นว่ามันเป็นจดหมายที่ประสาธน์เขียนถึงคุณแจ่ม"

(วยสวาท : 78)

จากเรื่องชีวิตกับความจริง บทสนทนาที่สุคันว์พูดกับสุดจินต์ช่วยดำเนินเรื่องให้ผู้อ่านทราบว่ายูพินมีใจแอบรักใคร่สุดจินต์โดยที่เขาไม่รู้ตัวเลย เพราะคิดว่าเธอเป็นแค่ญาติพี่น้องเท่านั้น และอีกประการหนึ่งคือสุดจินต์เองก็มีความรักกับยุพินซึ่งเป็นพี่สาวของยุพิน

"ที่จะบอกเธอให้เข้าใจไว้เสียด้วย สุดจินต์ เธอก็โศกแล้วควรจะเรียนรู้ความรักไว้บ้าง เต็มวันเธอทราบไหมว่าใครเขารักเธอบ้าง"

"คงไม่มีใครดอกครับ" ฉันตอบอย่างรู้สึกน้อยใจ

"ไม่จริงสุดจินต์ เธอคิดไม่ถึงเอง นี่แน่ที่จะบอกให้ว่าความรักคืออะไร เธอก็เคยไปอยู่กับพวกญาติพี่น้องของเราเป็นอันมากก็ยังคงไม่มีความรู้อะไรในเรื่องนี้ สุดจินต์เอ๋ย เธอช่างเฉยเมยในเรื่องนี้เสียเหลือ เธออาจทำลายหัวใจอันน่ารักของญาติพี่น้องของเธอเสียวันหนึ่งเป็นแน่"

ฉันงง... งงในคำพูดของเขาอยู่เป็นครู่ใหญ่ นี่เขาจะมาจุดไฟตัดไฟฉันหรือ เพราะรักฉันรู้ดีและรู้ด้วยว่าฉันให้โทษเพียงไร

(ชีวิตกับความจริง : 131)

5. ฉาก เวลา และสถานที่

ฉาก เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของนวนิยาย และเรื่องสั้น ผู้อ่านจะทราบได้ว่าเรื่องนั้นเกิดขึ้นที่ไหน เวลาเท่าใด ก็โดยอาศัยฉากที่ผู้เขียนบรรยาย ฉากจึงหมายถึงระยะเวลาและสถานที่ซึ่งเรื่องนั้น ๆ เกิดขึ้น การสร้างฉากได้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องมีส่วนช่วยในการดำเนินเรื่องได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้อ่านจะเข้าใจเหตุการณ์ สภาพสังคม ข้อขัดแย้งและปัญหาต่าง ๆ

การศึกษาเรื่องฉากในงานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ นั้น ผู้วิจัยแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

5.1 ฉากที่มีความสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง

5.2 ฉากที่ไม่มีความสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง

5.1 ฉากที่มีความสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง เป็นฉากที่กำหนดขึ้นโดยจะมีผลต่อเนื่องถึงการดำเนินเรื่องในแต่ละช่วง อาจเป็นการส่งเสริมให้เกิดเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งในเรื่อง

อย่างสมเหตุสมผลมากขึ้น หรือเป็นส่วนสนับสนุนให้ตัวละครมีพฤติกรรมที่เหมาะสมจะต้องกระทำเพิ่มขึ้น เช่น จากเรื่องไช้บาบ ผู้เขียนสร้างฉากตอนที่จอนเทร็นต์กับเคอเซียไปเที่ยวเล่น ให้เป็นบ้านร้างที่มืด สงบเงียบ และเปลี่ยว ห่างไกลผู้คน ซึ่งทำให้การกระทำที่เขาล่วงเกินหญิงสาวนั้นมีความเป็นไปได้มาก ดังตัวอย่าง

"จะต้องกลับไปหาไมเคอเซีย เราขึ้นไปเดินเล่นสักประเดี๋ยวก็หายหนาว"

"โอ! อย่าเลยคุณเจ้าคะ" เคอเซียพูดอย่างตกใจ "ที่นี่เดินเล่นไม่ได้ เพราะบ้านนั้นผีดู"

หล่อนขึ้นไปทีกระท่อมร้างหลังหนึ่งซึ่งอยู่ในระยะไม้ไกลนัก กระท่อมที่หักพัง ไม่มีบานประตู บานหน้าต่าง... เขาจุดหล่อนแล้วพุงหล่อนเข้าไปในกระท่อมร้างปราศจากแสงสว่างอื่นใดนอกจากแสงจันทร์อันน้อย ซึ่งหนีลอดมาได้บ้างจากกลีบเมฆในท้องนภา หนุ่มสาวยืนนิ่งอยู่ครู่หนึ่ง...ยืนอยู่ด้วยกันในที่อันมืดมิด มีกำแพงผุพังทั้งสี่ด้านล้อมรอบ... แสงจันทร์ซึ่งฉายทอดมาทางหน้าต่างค่อย ๆ หายไป ดวงศศิธรลอยเข้าลับกลีบเมฆ

(ไช้บาบ : 23-25)

จากเรื่องสมาคมชั้นสูง ผู้แต่งใช้ฉากของชายทะเลหัวหินยาวคำคืนที่หนุ่มสาวมักจะไปพักผ่อนหย่อนใจกันมาก ซึ่งหม่อมเจ้าประพันธ์ศิริกับเพลินพิศก็อาศัยความพลุกพล่านของกลุ่มคน แอบมาพบกันเพื่อทำความเข้าใจกัน เพื่อแสดงความเข้าใจของทั้งสอง ซึ่งนับว่าฉากที่ผู้แต่งสร้างขึ้นนี้มีความเหมาะสมในการดำเนินเรื่องอย่างยิ่ง เช่น

คืนวันหนึ่ง อากาศสดชื่น เดือนหงายเล็กน้อย หาดทรายหัวหินมีหนุ่มสาวเดินกันเล่นเป็นหมู่ ๆ บ้างก็วิ่งไล่จับปลูมตามริมน้ำ บ้างก็เดินชมดวงจันทร์ซึ่งกำลังพยายามจะทอดรัศมีฟุ้งกลีบเมฆที่กำลังอยู่ทั่วไป บ้างก็นั่งอยู่ตามชายหาดบนก้อนหินคุยกัน ร้องเพลงเพื่อความสนุกสนานร่าเริง ในโอกาสที่ได้พบปะกันมีละครที่บ้านเจ้าคุณอิศรกุลอีกด้วย

(สมาคมนักเขียน : 127)

หรือจากเรื่องเจ้าไม่มีศาล ผู้เขียนบรรยายฉากที่ผู้เล่าเรื่องเดินทางไปบ้านของ หม่อมเจ้าพยุหศักดิ์ ในประเทศอังกฤษอย่างละเอียด สร้างความรู้สึกอึดอัด สกปรกและคับแคบ ซึ่งมีผลต่อการดำเนินเรื่องให้เห็นว่าหม่อมเจ้าพยุหศักดิ์มีชีวิตที่ค่อนข้างลำบาก ต้องมาอาศัยอยู่ใน สถานที่สกปรก ซอมซ่อ แต่ก็สุขสบายตามอัตภาพ เพราะไม่มีใครมาดูถูกเหยียดหยาม หรือกล่าวถึง ฐานะดรศักดิ์ที่เคยสูงส่งมาก่อนให้กระทบกระเทือนใจ

หม่อมเจ้าพยุหศักดิ์พาฉันขึ้นรถราง เวลานั้นเป็นเวลาเลิกงานของพวกคนงานในนคร หลวง รถมารคนแน่น มีพวกฝรั่ง และพวกแขกนิโกรยืนเบียดกันอัดเยียด เราทั้งสอง อดส่ายแทรกเข้าไป กลืนตัวแขกนิโกรเหม็นเขียวตลบจนฉันเกือบเป็นลม รถรางวิ่งช้าที่สุด หยุดทุก ๆ ระยะสิบนาที เพราะมีรถและคนแน่นอย่างเกือบจะมองไม่เห็นได้ว่ามีช่องว่าง ที่ไหน รถรางพาเราไปตามถนนต่าง ๆ จนถึงตำบลที่รัฐบาลจัดไว้เป็นพิเศษสำหรับพวก เจ๊กอยู่ หรือเรียกว่า "สำเพ็ง" ของนครหลวง บ้านช่องสกปรกรุงรัง มีกลิ่นอายแสดง ถึงฐานะอันต่ำต้อยของผู้อาศัย ถนนก็คดเคี้ยว มีที่ต่ำที่สูง นั่งรถรางรู้สึกเหมือนนั่งในเรือ เมื่อถูกคลื่นซัด

(เจ้าไม่มีศาล : 95)

จากเรื่องละครแห่งชีวิต การที่ผู้เขียนสร้างฉากต่างประเทศ และบรรยายสภาพ บ้านเมืองของแต่ละประเทศ ที่วิสูตรเดินทางไปประกอบอาชีพนักหนังสือพิมพ์นั้น มีผลต่อการดำเนิน เรื่องในด้านที่ว่าทำให้ตัวละครมีโอกาสได้พบเห็นชีวิตของผู้คนมากมายหลายแบบ ได้เรียนรู้ความ เปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมในหลายประเทศ เช่น ฉากในเมืองนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา

ข้าพเจ้าตื่นนิวยอร์ก ตื่นอเมริกามาก รู้สึกราวกับอยู่ในเมืองสวรรค์ลอนดอน ปารีส โรม เบอร์ลิน และนครหลวงต่าง ๆ ในยุโรปที่เคยเห็นมาแล้ว ก็รู้สึกว่าไม่มีเมืองใด เหมือนนิวยอร์ก ดิกรามอันสูงเยี่ยมเทียมฟ้าฉันไม่ถนัดว่ามีก็ขึ้น ถนนหนทางอันหรูหรา พลเมืองอันหนาแน่น ความมั่นคงสมบูรณ์ ซึ่งปรากฏอยู่ทั่วไป ทุกหนทุกแห่ง ถนนไฟฟ้า แอเวนิวบรอดเวย์ ฯลฯ และโคมไฟซึ่งจุดไว้สว่างราวกับกลางวัน ทำให้ข้าพเจ้าสนุก เพลิดเพลินอย่างเหลือที่จะพรรณนาได้ถูก

(ละครแห่งชีวิต : 249)

จากบ้านของมิสเตอร์และมิสซิสแอนดรูว์ ซึ่งเป็นที่พักที่แรกของวิสูตร เป็นสถานที่ที่จัด
ได้ว่าเป็นจุดแรกเริ่มของการดำเนินชีวิตในประเทอังกฤษ

เบกซ์ฮิลล์-ออน-ซี เป็นที่เงียบ สะอาด ธรรมชาติ ระหว่างเวลาที่เรากำลัง
เลียบบั้งทะเลใบชา ๆ นั้น อากาศช่างสดชื่นเย็นสบายเสียนี้กระไร ช่าง ๆ ฟังมีลูก
คลื่นซัดมาโดนเป็นระยะ ทำให้แตกเป็นฟองกระจาย แม้ว่าจะเป็นเวลาเที่ยงวันก็ดี
แสงทึนกรก็มีได้ร้อนจนทำให้เรารู้สึกไม่สบาย เราผ่านโรงแรมหรูเล็ก ๆ สองสามโรง
ผ่านภัตตาคารเซวิลล์ แล้วเลี้ยวเข้าถนนมิดเดิลเซกส์ สักครูก็จอดอยู่หน้าบ้านอันงาม
สองชั้นหลังหนึ่ง ซึ่งมีพรรณไม้เลื้อยอยู่เขียวงามตามกำแพงบ้านนี้แต่เดิมเป็นพระตำหนัก
ประทับแรมในฤดูร้อนของพระนางวิกตอเรียแห่งกรุงอังกฤษ พระองค์ทรงขนานนามบ้าน
นี้ว่า "กระท่อมนางพญา" (The Queen's Cottage)

(ละครแห่งชีวิต : 100)

จากคาเฟ่ในกรุงปารีส เมื่อวิสูตรไปประจำที่ปารีส เขาไปเที่ยวที่คาเฟ่และมีโอกาส
รู้จักผู้หญิงที่ทำงานในร้านนั้น เขาสนิทสนมกับเธอจนตัดสินใจไปอาศัยอยู่ด้วยกัน

ปารีสเป็นนครที่เต็มไปด้วย "หญิงเที่ยว" หรือที่เรียกว่า "หญิงนักสปอร์ต" เช่น
เดียวกับกรุงเวียนนาหรือกรุงบูดาเปสต์ นครทั้งสามนี้มีหญิงงามเมืองชั้นต่ำ ชั้นกลาง
และชั้นสูง... คาเฟ่ เอมีลส์ โรงเตี๊ยนร้านอย่างน้อย ๆ แห่งหนึ่งในถนนรูย์เดอนด
เดรอดาม เดอลอเรตต์ ในมองมาตริ เป็นที่ที่ข้าพเจ้าพบผู้หญิงงามเมืองชั้นสูง

(ละครแห่งชีวิต : 205)

จากเรื่องผิวเหลืองผิวขาว จากงานเต็นท์ในแอสตัน เมเนอร์-เฮาส์ ซึ่งเป็นจุดที่
ทำให้เรื่องดำเนินไป เพราะในงานเลี้ยงนี้ ทำให้พระองค์ชายวรประพันธ์ได้ล่วงรู้ถึงความคิดของ
ไอรีน หญิงสาวที่พระองค์รักว่าแท้จริงแล้วเธอรู้สึกกับพระองค์เช่นเดียวกับเพื่อนชายคนอื่น ๆ และ
เห็นว่าความแตกต่างทางเชื้อชาติก็เป็นสิ่งที่ทำให้เธอไม่ได้ตัดสินใจรักใคร่พระองค์จนเป็นพิเศษ ซึ่ง

ทำให้พระองค์ชายวรประพันธ์เสียพระทัย และเริ่มมีความเห็นสอดคล้องกับวิสูตรว่า ความแตกต่างทางชนชาติอาจเป็นอุปสรรคที่สำคัญยิ่งของความรัก

แอสตัน เมเนอร์ - เฮาส์ เป็นสถานที่ใหญ่โตมาก สร้างเป็นพิเศษสำหรับพวกสมาคมชั้นสูง จะมีการเดินร่าเก็บเงินเพื่ออุทิศให้กองการกุศล งานเช่นนี้ขึ้นเพื่อจะช่วยเหลือชาวอังกฤษที่อยู่ในฐานะทุพพลภาพ... ห้องเดินร่าเป็นห้องที่แต่งไว้หรูหรา และใหญ่โตที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศอังกฤษ รอบ ๆ ห้องติดกับกำแพงผนังทั้งสี่ด้าน มีเก้าอี้ตั้งไว้เป็นหมู่ ๆ หมู่หนึ่งมีฉากญี่ปุ่นขนาดเล็กกันไว้สองข้าง ข้างละฉาก เปิดตรงหน้าให้แลเห็นผู้ที่เดินร่าเป็นหมู่ ที่เหล่านี้จัดไว้สำหรับผู้ที่ประสงค์จะนั่งพักในระหว่างที่ดนตรีจบลงหรือพักสนทนากัน ฟรีดาพาเราทั้งสามไปทางมุมห้องด้านหนึ่งแล้วหล่อนก็ทิ้งเราให้อยู่กันตามลำพัง เพราะหล่อนมีธุระที่จะต้องไปหาซิสเตอร์สตีลส์ นั่งอยู่สักครู่ก็มีบอยนำอาหารว่างมาให้เรารับประทาน ระหว่างที่นั่งกันอยู่นั้น เราได้ยินคนข้าง ๆ เราพูดกันเบา ๆ แต่ไม่สามารถจะเห็นได้ว่าเป็นใคร เพราะมีฉากญี่ปุ่นกันอยู่

(ผิวเหลืองผิวขาว : 108)

5.2 ฉากที่ไม่มีผลต่อการดำเนินเรื่อง

หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ ทรงสร้างฉากดังกล่าวในลักษณะที่ต้องการเพียงบรรยายให้ผู้อ่านทราบเพียงคร่าว ๆ ว่าเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นที่ไหน เพื่อให้เนื้อเรื่องดูสมจริงมากขึ้น การบรรยายฉากในลักษณะเช่นนี้ผู้เขียนมักจะเขียนสั้น ๆ ไม่มีการให้รายละเอียด เช่น จากเรื่องละครแห่งชีวิต อธิบายถึงบ้านของประดิษฐ์ เมื่อวิสูตรมีโอกาสนั่งไปนั่งเล่นที่นั่น

เราพากันเดินข้ามสนามขึ้นไปบนเรือน แล้วก็เข้าไปในห้องรับแขกที่ประดับประดาไว้หรู ตามฝาผนังมีรูปบรรพบุรุษของตระกูลบุญญารัตน์สองสามรูปติดอยู่เป็นระยะงาม มีเครื่องแต่งบ้านชนิดสมัยเก่าและใหม่ปนคลุกกันไป ทำให้ดูงามแปลกตา ประดิษฐ์พาข้าพเจ้าไปทางมุมห้องตอนหนึ่ง แล้วชี้ให้ดูสมบัติโบราณชิ้นเล็กชิ้นน้อยที่ประดับไว้บนตู้กระจก มีรูปสฟิงซ์เล็ก ๆ คัมภีร์บาปรัส พิระมิด และรูปพระเศียรฟาโรห์ และของจำลองโบราณหลายชนิด

(ละครแห่งชีวิต : 46)

ฉากที่พักของวิสูตรที่แฮมสเตอร์ ประเทศอังกฤษ ซึ่งวิสูตรมาพักอยู่ที่นั่นในช่วงเวลาที่สั้นมากเพียงอาทิตย์เดียวเท่านั้น

แฮมสเตอร์ตอนเหนือของลอนดอน แถบนั้นเป็นกลุ่มคอนอยู่มาก รอสลินฮิลล์ เป็นเขาชัน รถยนต์ต้องวิ่งเกียร์สอง รถวิ่งอยู่ได้ประมาณครึ่งชั่วโมงก็ถึงบ้านที่ต้องการคือบ้านเก่า ๆ หลังหนึ่ง มีรูปคล้ายบ้านผี น่ากลัว ยิ่งเมื่อเข้าไปยืนอยู่ที่ห้องภายในด้วยแล้วยิ่งทำให้ข้าพเจ้าหวาดจนเกือบจะสะดุ้ง ความมืดครึ้ม ความหนาวเย็น ความสกปรกของบ้าน ตลอดจนหน้าตาของบุคคลสองสามคนที่เดินออกมาจับ ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกกลัวและขยะแฉียง

(ละครแห่งชีวิต : 146)

ฉากบ้านของมิสเตอร์สตีลส์ ที่วิสูตรไปพัก

ห้องนอนซึ่งท่านเจ้าของบ้านได้จัดไว้ให้เป็นของข้าพเจ้าหรือบอบบี้ อยู่ทางปีกซ้าย พากตะวันตกของบ้าน "บลูฟิเตอร์" พระจันทร์เต็มดวงส่องแสงสว่างมาในห้องข้าพเจ้าราวกับกลางวัน... ใกล้เคียงนอนมีหน้าต่างกระจกบานใหญ่ทำเป็นแบบฝรั่งเศส คล้ายประตูเปิดออกไปยังเฉลียงเล็กอันหนึ่ง

(ผิวเหลืองผิวขาว : 60)

จากเรื่องไข้บาป ฉากบริเวณมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ที่จอห์นเทรนต์ศึกษาอยู่

ที่โรงแรมแห่งหนึ่งมีนามว่า "ลาโรวิน่า" อยู่ในหมู่บ้านนอกเมืองเคมบริดจ์... นิสิตของมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์มักจะเดินไปเที่ยวกันในหมู่บ้านนั้นเสมอ เพราะใกล้มหาวิทยาลัย และมีส่วนหลวงเป็นที่หย่อนอารมณ์ที่เหมาะสม เมื่อไปถึงหมู่บ้านแล้วก็ย่อมจะต้องไปพักผ่อนอยู่ที่โรงแรม "ลาโรวิน่า" เสมอ

(ไข้บาป : 16)

จากการศึกษาจากในงานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ จะเห็นได้ว่า ท่านนิยมนิพนธ์จากที่มีผลต่อการดำเนินเรื่องมากที่สุด ทั้งนี้การสร้างจากที่มีผลต่อการดำเนินเรื่อง หรือจากที่ไม่มีผลต่อการดำเนินเรื่อง ท่านจะให้ความสำคัญของคุณค่าของความจริงเสมอ ทุกครั้งมักมีการกล่าวถึงชื่อของสถานที่ที่มีอยู่จริง หรือถ้าไม่เช่นนั้นก็จะยังอาศัยเค้าสถานที่จริงในการสร้างจากนั้น

การบรรยายจากใช้คำที่สั้นและเข้าใจง่าย เป็นการอธิบายตรง ๆ ไม่มีการพรรณนา สำหรับการกำหนดจากให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องและฐานะของตัวละครนั้น ท่านทรงเขียนได้อย่างเหมาะสม

6. กลวิธีการแต่ง

กลวิธีการแต่ง คือ การดำเนินเรื่องให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้ประพันธ์ ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่ง กุหลาบ มลลิกะมาส (2522 : 116) กล่าวว่า "กลวิธีในการแต่งวรรณคดีเป็นคุณสมบัติสำคัญอย่างยิ่งในการทำให้เรื่องมีคุณค่าในทางวรรณคดี กลวิธีเป็นความสามารถและเป็นฝีมือของผู้แต่ง" คำว่า กลวิธีการแต่งนี้มีผู้หลายท่านได้อธิบายไว้ดังนี้ เช่น หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2517 : 157) กล่าวว่า "กลวิธีในการแต่งเรื่องคือการทำอะไรจึงจะให้เรื่องดำเนินไปตามโครงเรื่อง (plot) ที่ผูกไว้ ทั้งในแง่ทศนะ ความคิดเห็น และอารมณ์ความรู้สึก" ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่ากลวิธีการแต่งก็คือวิธีการที่นักเขียนแต่ละคนนำมาใช้ในการสร้างงานประพันธ์ของตนให้มีคุณค่าและน่าสนใจ

งานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์กลวิธีการแต่งได้ดังนี้

6.1 กลวิธีการดำเนินเรื่อง การดำเนินเรื่องเป็นกลวิธีการแต่งที่สำคัญในการที่จะผูกเรื่องในตอนต้น และทวีความน่าสนใจใคร่ติดตามดำเนินเรื่องไปจนกระทั่งเรื่องคลี่คลาย และดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายที่ผู้เขียนต้องการ กลวิธีการดำเนินเรื่องที่ยอมรับกันทั่วไปมีหลายแบบ เช่น การดำเนินเรื่องตามลำดับเหตุการณ์ก่อนหลัง การดำเนินเรื่องย้อนต้นสลับไปมากับเรื่องในปัจจุบัน การดำเนินเรื่องโดยกล่าวถึงเหตุการณ์ต่างสถานที่สลับกันไปมา และการดำเนินเรื่องโดยการสร้างความใคร่รู้เรื่องต่อไป

จากการศึกษางานทั้งนวนิยายและเรื่องสั้นของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ บปรากฏว่ามีลักษณะการดำเนินเรื่องดังต่อไปนี้

6.1.1 การดำเนินเรื่องตามลำดับเหตุการณ์ คือการเริ่มเรื่องจากจุดเริ่มต้นก่อน แล้วจึงดำเนินเรื่องไปตามลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลัง หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ วัชรวิธการดำเนินเรื่องลักษณะนี้ เช่น เรื่องทางโลกีย์ เจ้าไม่มีศาล เรื่องชีวิตเรื่องที่ 1 และ เรื่องชีวิตเรื่องที่ 2 ดังตัวอย่างที่จะยกมาประกอบให้เห็นดังนี้

จากเรื่องทางโลกีย์ ผู้เขียนเล่าเรื่องตั้งแต่นายเพิ่มออกจากคุกไปหาพะยอม ซึ่งเป็นคู่รัก และเรื่องก็ดำเนินไปตามลำดับจนเรื่องจบ จะเห็นได้ว่าเรื่องเริ่มจากที่นายเพิ่มออกจากคุกไปหาพะยอม ได้รู้จักกับเจ็ลยว มีความเห็นตรงกับเจ็ลยว ก่อนที่จะจบลงโดยการเลิกกับพะยอมและไปอยู่กับเจ็ลยว เรื่องเรียงลำดับไปอย่างต่อเนื่อง ไม่สับสน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เวลา 16 นาฬิกา นายเพิ่มออกจากคุก เห็นรถยนต์เข้าวังมาคันหนึ่ง เขาเรียกให้หยุดแล้วสั่งให้คนรถพาตนไปส่งที่บ้านแม่พะยอม ถนนจักรพงษ์ จิตใจของคนออกจากคุกใหม่ ๆ นั้นหมุนเวียน ตื่นเต้น นายเพิ่มรู้สึกซาบซึ้งตัว

แม่พะยอมออกมาต้อนรับที่หน้าบ้าน การต้อนรับอันเต็มไปด้วยความปลาบปลื้มปิติของหล่อน มีสภาพไม่ผิดกับมารดาต้อนรับบุตรซึ่งเพิ่งกลับมาจากเมืองไกล สำหรับนายเพิ่มสิ่งต่าง ๆ ในบ้านแม่พะยอมยังคงเหมือนเดิมอยู่โดยมาก ไม่คิดว่าที่ได้เห็นมาแล้วแต่ก่อนเมื่อเจ็ดปีมานี้... เมื่อก่อนที่นายเพิ่มถูกหาว่าเป็นผู้ทุจริต ฉ้อโกง และหลอกลวงประชาชนอย่างร้ายกาจ

(ทางโลกีย์ : 14)

การขยายความในช่วงนี้ยังย้ำให้เห็นถึง ความต่อเนื่องของเหตุการณ์ และลำดับเหตุการณ์ต่าง ๆ จากเหตุการณ์ที่หนึ่งไปเหตุการณ์ที่สอง ตามลำดับ ดังความว่า

คืนนั้นเดือนมีฝนตกพรำ ๆ ตลอดเวลา แม่พะยอมได้ให้นายเพิ่มยืมรถมาด้วยคันหนึ่ง แต่เขาไม่คิดที่จะยืมรถนั้น คงปล่อยให้ฝนตกเปื้อนเปียกเครื่องแต่งกายอันเรียบร้อยโดยไม่แยแส ตีตุ๊กออกมาแล้ว แม่พะยอมต้องการให้คู่หมั้นของหล่อนกลับเป็นผู้ดีอีกครั้งหนึ่ง ดังนั้นนายเพิ่มจึงมีเครื่องแต่งตัวที่สะอาดและสุภาพ

นายเพิ่มเติมนวนเวียนอยู่นาน ไม่กล้าขึ้นรถรางหรือรถเมล์เพราะไม่ทราบว่าจะจอด พวกนั้นจะพาไปที่ไหน เขามีเงินอยู่ในกระเป๋ามากมายสิบบาท และต้องการจะจับรถแท็กซี่ไปโฮเต็ลพญาไท ตามคำแนะนำของแม่พะยอม แต่ในเวลานั้น 22 นาฬิกาเศษ ผดุงหารถยนต์เข้ายาก

(ทางโลกีย์ : 22)

จากเรื่องเจ้าไม่มีศาล เรื่องดำเนินจากการที่ผู้เล่าเรื่องได้พบกับบิลลี เดวิส เพื่อนชาวต่างประเทศ บิลลีให้ผู้เล่าเรื่องอ่านหนังสือเล่มหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับราชวงศ์รัสเซีย ด้วยเหตุนี้สาระในหนังสือทำให้ผู้เล่าเรื่องเก็บไปคิดจนฝัน เรื่องนี้จึงเริ่มตั้งแต่ผู้เล่าเรื่องฝัน และจบเรื่องเมื่อเขาตื่นจากความฝัน

ท่านพุงศักดิ์ตอนใจใหญ่ แล้วพูดเป็นภาษาต่างประเทศว่า "Well I have my own life to live"

ฝันมาได้เท่านี้มันตกใจตื่น เพราะบิลลี เดวิส มาเขย่าเท้าปลุกให้ไปอาบน้ำทะเล ฉันรีบลุกขึ้นดูพันล้านหน้า เปลี่ยนเครื่องแต่งตัวเดินลงไปที่ชายหาดกับสหาย เช้าวันนั้นอากาศสดชื่นมาก เราลงไปอาบน้ำเวลาราว 7 นาฬิกา ดวงจันทร์ส่องแสงอยู่ทั่วไปแต่พองาม ไม่ได้ทำให้เราร้อน ทะเลเงียบสงบ ตามริมฝั่งมีคลื่นซัดมาเบา ๆ เป็นระยะ ๆ ในระยะอันไกล เราเห็นเรือหลายลำแล่นไปจับแสงจันทร์... บิลลีและฉันอาบน้ำได้ครู่หนึ่งก็มีพวกที่โฮเต็ลลงอาบน้ำด้วยหลายคน เราว่าแย่น้ำแข่งกัน ไล่กันสาदनน้ำใส่กัน และหยอกล้อกันอย่างสนุกสนาน

(เจ้าไม่มีศาล : 98)

6.1.2 การดำเนินเรื่องย้อนกลับ เป็นการดำเนินเรื่องที่ไม่นำดำเนินไปตามลำดับเหตุการณ์ นักเขียนกล่าวถึงเหตุการณ์ในปัจจุบันก่อน แล้วเล่าย้อนหลังกลับไปเหตุการณ์ในตอนต้น แล้วจึงกลับมาสู่เหตุการณ์ปัจจุบันอีก วิธีการดำเนินเรื่องเช่นนี้หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพิณ นิยมใช้มากที่สุด อาจเป็นเพราะทำให้เกิดความรู้สึกน่าติดตาม และสร้างความสนใจใคร่รู้มากกว่าการดำเนินเรื่องแบบอื่น ซึ่งนับว่าเป็นที่แปลกใหม่ของวงการประพันธ์ในระยะนั้นมาก ผลงานของท่าน

ที่ใช้วิธีการดำเนินเรื่องแบบย้อนกลับนี้ มีเรื่องใช้บาป โศกมนุษย์ อาณาจากภูธรธรรมา ดาราคุ้มชีพ ชีวิตกับความจริง วยสวาท และสมาคมชั้นสูง ดังยกตัวอย่างต่อไปนี้ดังนี้

จากเรื่องวยสวาท ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยการแนะนำเหตุการณ์ขณะนั้น บรรยายว่าคุณหญิงวรจินดาพิทักษ์เป็นใคร แล้วเรื่องก็ย้อนกลับไปถึงตอนที่เธอเป็นเด็ก และดำเนินเรื่องต่อมาจนเธอแต่งงานกับเจ้าคุณวรจินดาพิทักษ์ เมื่อมาถึงจุดเปิดเรื่องและดำเนินเรื่องจนจบ อย่างเช่นในตอนที่เราเล่าเรื่องย้อนหลังถึงการแต่งงานของเจ้าคุณกับคุณหญิงวรจินดาพิทักษ์ ดังความว่า

การวิวาห์ระหว่างเจ้าคุณและคุณหญิงวรจินดาพิทักษ์ มีเสียงพูดกันว่า เจ้าคุณซื้อคุณหญิงมาเป็นภรรยาโดยราคาเงินสองหมื่น ความจริงจะมีอยู่เพียงใดฉันไม่ทราบ คือในสมัยเมื่อเกิดมีการตั้งบ่อน เล่นแชร์กันใหญ่ที่ตำบลท่าพระจันทร์ พระบวรเจตจงรักภักดีของคฤหาสน์คุณหญิงวรจินดาฯ เป็นตัวตั้งตัวตีคนหนึ่ง บ่อนแชร์นั้น ภายหลังเกิดการจ้อโกงกันขึ้น คุณพระมีหนี้สินรุงรัง มีผู้จะฟ้องล้มละลายหลายราย จนคุณพระต้องขายบุตรสาวของท่านที่มีอยู่เพื่อเอาเงินไปใช้หนี้... คุณพระถูกฟ้องล้มละลาย เคราะห์ดีที่เวลานั้นบุตรสาวสวยทั้งสองเจริญวัยแล้ว คุณพระจึงได้รอดพ้นปากเหยี่ยวปากกามาได้ คุณเพิ่มศรีบุตรสาวคนใหญ่ของคุณพระ ถูกขายไปกับพระยาวรจินดาพิทักษ์ คุณเพิ่มศรีอายุ 18 ปีเวลานั้น และเจ้าคุณผู้สามีอายุ 45 ปี คุณประสาธน์-ธิดาคนเล็กถูกขายไปกับพระณรงค์บันลือฤทธิ์ น้องชายของเจ้าคุณวรจินดาฯ คุณประสาธน์เมื่อแต่งงานอายุได้ 16 ปี 8 เดือน และพระณรงค์ฯ ผู้สามีอายุ 43 ปี เป็นพ่อม่าย มีลูกชายติดคนหนึ่ง ชื่อ นายสมศักดิ์ อายุ 12 ปีบริบูรณ์

(วยสวาท : 54)

จากเรื่องสมาคมชั้นสูง ผู้เขียนเปิดเรื่องโดยการกล่าวถึงผู้เล่าได้รู้จักหม่อมเจ้าอานวยศักดิ์ และหม่อมเจ้าประพันธ์ศิริ เมื่อครั้งยังใช้ชีวิตอยู่ที่เยอรมัน และเรื่องก็กลับมาสมัยปัจจุบัน คือเมื่อทั้งสองเรียนจบกลับมาทำงานที่ประเทศไทยมีโอกาสได้พบกันและก็เล่าเรื่องย้อนหลังถึงเหตุการณ์ที่รู้จักกันในอดีต เมื่อเล่าจบก็มาดำเนินเรื่องต่อไปจนจบเรื่อง

ฉันรู้จักหม่อมเจ้าอานวยศักดิ์และหม่อมเจ้าประพันธ์ศิริตั้งแต่เป็นนักเรียนอยู่ในประเทศเยอรมนี หม่อมเจ้าอานวยศักดิ์ระหว่างนั้นยังอยู่มหาวิทยาลัย ส่วนหม่อมเจ้าประพันธ์ศิริเรียนอยู่ที่โรงเรียนกฎหมายในกรุงลอนดอน เวลาโรงเรียนปิดเทอม ฉันเคยไปพักอยู่กับเขาทั้งสองที่บ้านแห่งหนึ่งที่เซาท์ เคนซิงตัน มีโอกาสสนิทสนมและชอบพอกันมาก ฉันได้บรรยายมาแล้วในตอนต้นว่าหม่อมเจ้าประพันธ์ศิริเป็นผู้สมัครจะเห็นแต่ความดีงามของมนุษยชน และมนุษยภาพเท่านั้น ... เมื่อปีเศษมานี้ หม่อมเจ้าประพันธ์ศิริเปิดการแสดงภาพเขียนของเรอทิเฮอร์เลพญาไท มีภาพคนสำคัญของเมืองไทยมากมาย

(สมาคมชั้นสูง : 110-112)

และจากเรื่องชีวิตกับความจริง สุดจินต์ เปิดเรื่องโดยการเล่าถึงอดีตที่เกิดขึ้นกับเขาเมื่อเขามีอายุ 19 ปี ว่าเกิดเหตุการณ์อะไรกับเขาบ้าง สุดจินต์เล่าเรื่องต่างๆ ที่เริ่มตั้งแต่รักกับยุพา ทะเลาะกับน้องชาย ยุพาดัดสินใจแต่งงานกับพี่ชายของตน จนกระทั่งจบเรื่องโดยเขาได้แต่งงานกับยุพินซึ่งเป็นน้องสาวของยุพา ผู้เขียนเปิดเรื่องดังความว่า

ฉันต้องพูดได้อย่างเต็มปากทีเดียวว่าฉันเป็นผู้ที่เคยได้รับความสุข ความสุขอันเกือบจะไม่มีมนุษย์ใดมีเหมือนมาแล้วครั้งหนึ่ง ถึงแม้ความสุขเหล่านั้นได้เลื่อนลอยผ่านพ้นไปแล้วก็จริง ฉันก็ยังจะลืมเสียไม่ได้ ฉันยังคงต้องนึกฝันอยู่เสมอ และเมื่อฉันนึกขึ้นมาครั้งใด ก็อาจทำให้ฉันชื่นชมไปได้คราวหนึ่ง แต่ในชั่วเวลาเพียงเล็กน้อยเท่านั้นความชื่นชมก็พลันหายไปสิ้น ทอดทิ้งไว้แต่ความวิปริตโศกเศร้าอันใหญ่หลวงสุดที่จะพรรณา...

เวลานั้นฉันมีอายุเพียง 19 ปีเท่านั้น นับว่าฉันยังเป็นเด็กอยู่มาก

(ชีวิตกับความจริง : 109)

จากเรื่องอาณาจักรธรรมดา ผู้เล่าเรื่องกล่าวถึงอดีตเมื่อ 7 ปีก่อนว่า ได้รู้จักสนิทสนมกับกัจจกรและบุญเสนอ ทำให้ทราบว่ากัจจกรมีคู่หมั้นที่เมืองไทย แต่กัจจกรก็ยังผูกพันกับสตรีอื่น เมื่อบุญเสนอกับผู้เล่าเรื่องกลับมาประเทศไทย บุญเสนอพบรักกับสตรีคนหนึ่งและประสบความผิดหวัง เรื่องจบลงเมื่อผู้เล่าเรื่องมีโอกาสพบกับกัจจกรอีกครั้งที่กรุงเทพฯ ในขณะที่กัจจกรกำลังคลั่งคลุ้มกับสตรีอื่น

เมื่อเจ็ดแปดปีมานี้ ข้าพเจ้าได้มีโอกาสไปร่วมวงกับพวกนักเรียนไทยในอเมริกา คราวที่มีการประชุมนัดพบครั้งใหญ่ของนักเรียนที่นั่นทุกคนที่เมืองสปริงฟิลด์ การนัดพบนั้นมีกำหนด 20 วัน วันแรก ๆ ก็มีนักเรียนทยอยไปวันละห้าหรือสิบคน บุญเสนอเป็นคนแรกที่ข้าพเจ้ารู้จัก เพราะเขาจัดให้เราอยู่ห้องเดียวกัน เขาเป็นคนค่อนข้างจะสูง ผิวค่อนข้างขาว

(อำนาจภูมิธรรมดา : 51)

6.1.3 การดำเนินเรื่องแบบย้อนกลับไปกลับมา คือกล่าวถึงเหตุการณ์ปัจจุบันแล้วย้อนทำความเข้าใจกล่าวถึงอดีต แล้วกลับมาปัจจุบันอีก สลับไปมาจนจบ การดำเนินเรื่องแบบย้อนกลับไปกลับมาต่างจากการดำเนินเรื่องแบบย้อนกลับในแง่ที่ว่า การดำเนินเรื่องแบบย้อนกลับไปกลับมานั้นตลอดการดำเนินเรื่องจะมีการเล่าเรื่องย้อนไปสู่อดีต และกลับมาเวลาปัจจุบันสลับกันไปอยู่ตลอด ซึ่งอาจจะใช้วิธีเล่าเรื่องในอดีตหรือคิดคำนึงถึงเรื่องในอดีตก็ได้ กลวิธีการดำเนินเรื่องแบบนี้ หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ ทรงใช้กับงานประพันธ์เพียง 3 เรื่องเท่านั้นคือ ผิวเหลืองผิวขาว ละครแห่งชีวิต ซึ่งพอจะยกตัวอย่างให้เห็นได้ดังนี้

จากเรื่องละครแห่งชีวิต เป็นเรื่องของวิสูตร สุลักษณ์ ณ อยุธยา ซึ่งได้เล่าเรื่องที่ผ่านมา เขาได้พบกับเรื่องราวต่าง ๆ มากมาย ผู้เขียนได้เล่าเรื่องตามลำดับปฏิทินเล่าดำเนินเรื่องไปตามลำดับ แต่เมื่อผ่านไปสักระยะหนึ่ง ถ้ามีเหตุการณ์ที่ผู้เขียนต้องการขยายความหรือทำความเข้าใจก็เล่าเรื่องตั้งแต่ต้นมาสู่จุดเดิมอีก เรื่องราวจึงดำเนินไปด้วยการที่วิสูตรเล่าเรื่องสลับไปสลับมาระหว่างปัจจุบันและอดีต จนจบเรื่อง ดังตัวอย่าง เมื่อวิสูตรเริ่มเล่าเรื่อง เขาก็ย้อนอดีตไปตั้งแต่ในวัยเด็ก

ถึงแม้ว่าเวลานี้ข้าพเจ้าจะมีอายุเพียง 28 ปี ละครแห่งชีวิตของข้าพเจ้าก็ได้ปิดม่านสุดท้ายจบไปแล้วเรื่องหนึ่ง ข้อนี้นี้ ข้าพเจ้ากล่าวได้อย่างปราศจากข้อสงสัยว่าเป็นเรื่องละครที่ท่านจะทัศนาด้วยความพิศวง สนุก และสนุก เมื่อนึกไปถึงเรื่องปฐมวัยต่าง ๆ แห่งชีวิตแล้ว ข้าพเจ้าช่างรู้สึกขื่นเสียนี่กระไร ได้กล่าวมาแล้วว่าข้าพเจ้าเป็นคนชอบหัวเราะ แต่ท่านอาจรู้สึกว่าเป็นเรื่องเศร้า เป็นสิ่งที่ฟังเวทนาน่าสงสาร แต่สำหรับข้าพเจ้ารู้สึกว่ามันเป็นแต่เพียงส่วนหนึ่งของเรื่องละครโรงใหญ่ ละครแห่งชีวิตเท่านั้น!

(ละครแห่งชีวิต : 22)

หรือจากตอนที่วิสูตรเล่าถึงช่วงที่ประดิษฐ์จะไบเรียนต่อ ซึ่งเป็นการเปิดเรื่องในปัจจุบันไบแล้วจึงย้อนกลับมาเล่ารายละเอียดอีกภายหลัง เช่น เขียนเปิดเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับการไปศึกษาต่อของประดิษฐ์ว่า

ในที่สุดก็ถึงเวลาที่เรทั้งสามจะต้องจากกัน ตราบใดเมื่อโลกยังคงหมุนอยู่รอบแล้วรอบเล่า ความสุขหรือความทุกข์ของเราก็ต้องหมุนตามไปด้วย สำหรับประดิษฐ์ เราจะต้องจากกันไปเสียไกล จนเหลือที่จะคาดได้ว่าเขาจะกลับมาอยู่ร่วมโลกร่วมชีวิตกับข้าพเจ้าได้อีก ยิ่งล่าจวน ยิ่งร้าย เราน่าจะต้องจากกันจนตลอดชีวิต เพราะเราได้เดินจูงมือมาด้วยกันจนสุดหนทางเสียแล้ว

ประดิษฐ์ไปเมืองนอก! ล่าจวนแต่งงาน!

(ละครแห่งชีวิต : 59)

ตอนที่วิสูตรเล่าเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในอาชีพนักหนังสือพิมพ์ด้วยความสนุกสนาน แล้วผู้แต่งก็เล่าย้อนไปกล่าวถึงเรื่องก่อนที่เขาจะเข้ารับราชการ ซึ่งจำเป็นต้องพักการทำงาน

ก่อนที่จะดำเนินเรื่องต่อไป ข้าพเจ้าจำเป็นต้องพูดให้ท่านเข้าใจเสียก่อนว่า ทำไมข้าพเจ้า วิสูตร ศุภลักษณ์ ณ อยุธยา จึงได้เข้าเป็นนักหนังสือพิมพ์ การที่ข้าพเจ้าต้องลาออกจากหนังสือพิมพ์อันเป็นชีวิตที่ข้าพเจ้ารักยิ่งกลับมาเมืองไทย เป็นเรื่องที่เศร้าที่สุด ข้าพเจ้าจำเป็นต้องอาลา ก็เพราะร่างกายไม่สมบูรณ์พอสำหรับชีวิตอันหมุนเวียนเปลี่ยนกลับไม่หยุดหย่อน ก่อนออกจากอังกฤษข้าพเจ้าป่วยหนักต้องเข้ารับรักษาตัวในโรงพยาบาลถึง 2 เดือนเศษ... ข้าพเจ้าตั้งตนเขียนข่าวที่ได้มาซึ่งเราเรียกว่า "สกุ๊ป" ทำอยู่เช่นนี้ทุกวันจนเวลาดังสองสัปดาห์ ข้าพเจ้าจึงป่วยลงอีก ต้องออกจากบกกึ่งไปพักอยู่ที่เนิร์สซิงโฮมในเชียงใหม่ พอหายก็เป็นอันหมดหวังที่จะเป็นพวกหนังสือพิมพ์ต่อไปได้อีก นั่นคืออวสานแห่งเรื่องเพชฌัญญ์ของข้าพเจ้า ละครแห่งชีวิตปิดม่าน

(ละครแห่งชีวิต : 174)

ข้อสังเกตอย่างหนึ่งเกี่ยวกับกลวิธีในการดำเนินเรื่อง คือ ผู้เขียนจะกล่าวอย่างชัดเจนว่า ขณะนั้นมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นหรือตัวละครนั้นมีความเป็นมาอย่างไร แล้วจึงเล่าย้อนอดีตอันเป็นที่มาของเหตุการณ์นั้น หรือแนะนำตัวละครโดยวิธีเล่าย้อนหลัง เมื่อเล่าจบก็จะดำเนินเหตุการณ์ในปัจจุบันต่อไป และหากมีเหตุการณ์หรือตัวละครใหม่ก็จะใช้วิธีนี้อีกเช่นเดิม

หรืออีกลักษณะหนึ่งคือ ผู้เขียนจะดำเนินเรื่องไปเรื่อย ๆ และเมื่อกล่าวถึงเหตุการณ์หรือตัวละครใดก็ตามก็จะเล่าที่มาของเหตุการณ์หรือตัวละครนั้น แล้วจึงนำเอาเหตุการณ์หรือตัวละครนั้นมาเชื่อมโยงกับปัจจุบัน ถ้าเป็นตัวละครก็ยังคงให้ตัวละครแสดงพฤติกรรมนั้นต่อ แต่ถ้าเป็นเหตุการณ์ก็จะเชื่อมต่อเหตุการณ์นั้นให้ดำเนินต่อไป เช่น จากตอนที่วิสูตรเล่าถึงครอบครัวแอนดรูว์ และนี่ก็ย้อนไปถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เขาได้รับจากครอบครัวนี้ ซึ่งวิสูตรยังสานึกถึงบุญคุณแม้เวลาผ่านไปนานแล้วก็ตาม

ถ้าจะเล่าเรื่องความเป็นอยู่ของข้าพเจ้าที่ "กระท่อมนางพญา" แล้วจะไม่มีสิ้นสุดได้เลย ล้วนเป็นเรื่องที่เต็มไปด้วยความหวาน เป็นเรื่องเมืองสวรรค์ ทุกเช้าเย็นมีคนมาดูแลทุกซ่ซุซ...

"แต่ดีดี" สอนให้ข้าพเจ้ารู้จักนักอักษรศาสตร์ และนักดนตรีอันมีชื่อเสียงเยี่ยมที่สุดของโลก มีตอลสตอย วอลเตอร์ สกอต ดักเกนส์ ไบรอน เชกสเปียร์ เมนเดลสัน ชูเบิร์ต ฯลฯ และอื่น ๆ สอนให้ข้าพเจ้าเข้าใจความมุ่งหมายในสิ่งต่าง ๆ ของผู้ซื้อเหล่านี้ได้สร้างไว้ในพงศาวดารของโลก

จนทุกวันนี้ แม้จะหลับตานึกถึงตระกูลแอนดรูว์นี้ครั้งไร ข้าพเจ้ายังรู้สึกว่ายังไม่เคยสนองคุณเขาได้เต็มที่ ความสุขและประโยชน์ที่เขาได้ให้ข้าพเจ้ามาแล้วนั้น ช่วยเหลือที่จะสนองคุณได้ไม่ว่าวิธีใด

(ละครแห่งชีวิต : 106)

ดังนั้นจากการศึกษางานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ เกี่ยวกับกลวิธีการดำเนินเรื่อง สรุปได้ว่า ทรงนิยมแต่งด้วยกลวิธีการย้อนกลับมากที่สุด รองลงมาคือเล่าเรื่องตามลำดับเหตุการณ์และวิธีแบบย้อนกลับไปกลับมาตามลำดับ การที่ท่านนิยมแต่งด้วย

กลวิธีย้อนกลับน่าจะ เป็นเพราะได้ขยายภูมิหลังหรือความเป็นมาของตัวละครตลอดจนสามารถขยาย เหตุการณ์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

6.2 กลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่องหรือเทคนิคเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่อง สามารถแบ่งตามประเภท ได้ดังนี้ คือ

6.2.1 ผู้เขียนเป็นผู้เล่าเรื่องเอง

6.2.2 ผู้เขียนกำหนดให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่อง เป็นผู้เล่าเรื่อง

6.2.1 ผู้เขียนเป็นผู้เล่าเรื่องเอง แต่จะเป็นการเล่าเรื่องโดยผ่านทัศนะของ ผู้เขียน ทั้งที่เป็นบทบาท เหตุการณ์ และความรู้สึกนึกคิดภายในใจของตัวละครทุกตัว ผู้แต่งเป็น ผู้ล่วงรู้หมดทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับตัวละคร วิธีนี้เป็นวิธีที่นักเขียนสมมติตนเองว่า เป็นผู้รู้แจ้งและ ผู้แต่งเป็นผู้เล่าเองทั้งหมด หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพันธ์ ใช้กลวิธีดังกล่าวในเรื่องทางโลกีย์ วยสวาท ชีวิตเรื่องที่ 1 ชีวิตเรื่องที่ 2

ตัวอย่างการใช้กลวิธีการเล่าเรื่องโดยผู้แต่งเป็นผู้เล่าเรื่องเอง เช่น จาก เรื่องทางโลกีย์

หล่อนพาเขาขึ้นไปข้างบนบ้าน เข้าไปในห้องกลางซึ่งเปิดเข้าไปในห้องนอน เมื่อ ถอดเสื้อผ่นของหล่อนแล้ว หล่อนช่วยเขาให้ถอดเสื้อนอกออกผึ่งบนเก้าอี้ยาว บอกให้ เขาถอดถุงเท้าและรองเท้า หยิบกางเกงแพรสีดำให้เขานั่งแทนผ้าที่ชื้นเปียก ในบ้าน ของเจเลียวมีกางเกงแพรสำหรับชาย แต่นายเพ็ญมิได้ปรึกษาแสดงความแปลกใจ หล่อน ไม่ใช้ผู้หญิงดี หล่อนได้บอกเขาแล้วอย่างน้อยหนึ่ง หล่อนเอาบรืนดีมารินใส่แก้วให้ เขาดื่ม เอาบุหรี่ไฟ้ออกมาให้เขาสูบ ขณะที่อยู่บ้านเจเลียว นายเพ็ญรู้สึกสบายใจคล้าย กับอยู่บ้านของตนเอง ไกลจากคุกตะราง เป็นที่พักผ่อนกันเอง ไม่มีศาสนา! ไม่มีพระ!

(ทางโลกีย์ : 25)

เห็นได้ว่า เหตุการณ์ทุกอย่างผู้แต่ง เป็นผู้ล่วงรู้หมด และสามารถเล่าเรื่อง ภายใต้อารมณ์เกี่ยวกับตัวละครทุกตัวจากเรื่องวยสวาท

สมศักดิ์ลุกขึ้นยืน ตั้งท่าจะเดินกลับไปแก้ข้อประจักษ์ของตน คุณหญิงทาหน้าที่ประคอง
ไปตามทาง ก้าวเดินไป-ก้าวไป-ก้าวไปที่ละน้อยด้วยความระมัดระวังไปได้ครึ่งทาง-
ขาเพสีย-สมศักดิ์เซ ท่าท่าจะล้ม เขาโผล่ตัวเข้ากอดคุณหญิง-กอดไว้แน่น-กอดแล้วจูบ..
จูบแก้มทั้งสอง จูบเชออยู่ไปมาจนลืมหูลืมตา คุณหญิงพุงตัวเขา-ลากเขาไปจนถึงเก้าอี้แล้ว
จับให้เขานั่งลง ผละตัวเธอเองออกห่าง ตัวสั่นเทาด้วยความตกใจ สิ่งต่าง ๆ ในห้อง
หมุนเวียนไปหมด และรู้สึกคล้ายกับว่าสิ่งเหล่านั้นกำลังขึ้นไประอ แล้วรื้อกับราเธอ
ว่าเป็นผู้หญิงแพศยา

(วัยสาวท : 62)

6.2.2 ผู้เขียนกำหนดให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่อง โดยใช้
สรรพนามบุรุษที่ 1 โดยใช้คำสรรพนามว่า ผม ดิฉัน หนู ข้าพเจ้า เป็นผู้เล่าเรื่อง แสดงถึง
เหตุการณ์หรือข้อขัดแย้งใด ๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวเอง กล่าวคือ ตัวละครในเรื่องเป็นผู้เล่า ผู้เขียน
อาจจะเลือกให้วิธีนี้ใช้ตัวละครเอกหรือตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเล่าเรื่อง แต่วิธีนี้ก็มีข้อเสียตรงที่
ผู้เล่าไม่อาจบรรยายการกระทำที่เด่น ๆ หรือความสามารถพิเศษบางอย่างของตนเอง เพราะจะ
ทำให้ผู้อ่านเห็นว่าเป็นการยกย่องตนเองเกินไป หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ ใช้กลวิธีนี้กับ
งานประพันธ์ คือ เรื่องดาราคู่ชีพ ผิวเหลืองผิวขาว ละครแห่งชีวิต โชคมนุษย์ เจ้าไม่มีศาล และ
ชีวิตกับความจริง ดังตัวอย่าง

ความผันผวนไปประเทศที่ฉันเคยอยู่เมื่อ 4 ปีมาแล้ว เข้าวันหนึ่งฉันได้หาเพื่อนสอง
สามคนที่บ้านอะเวนิวในกรุง เราคุยกันอยู่พักใหญ่ แล้วจึงชวนกันไปเที่ยวที่สวนสนุกใน
เมืองนิวเจอร์ซีย์ พอลงบันไดหน้าบ้าน ก็พบรถยนต์คันใหญ่คันหนึ่งบรรทุกเครื่องกระเบื้อง
ต่าง ๆ ไว้เต็มจออยู่ คนที่ขับรถหน้าตาเป็นชาวตะวันออกผิวดำเหลือง แสดงว่าถ้าไม่เป็น
เจ๊กก็คงเป็นชาวเกาะฟิลิปปินส์ พอเห็นฉันชายหนุ่มน้อยอดทนกวักแก้มออกถือไว้ ก็มึนศีรษะ
คำนับน้อย ๆ แล้วร้องทักเป็นภาษาไทยว่า "ยังงี้ ท่านทรงสบายดีหรือ?"

ฉันรู้สึกแปลกใจมาก เพราะในชีวิตยังไม่เคยหรือรู้จักหน้าชายคนนี้เลย สหายของฉัน
ที่มาด้วยเป็นชาวต่างประเทศจึงไม่สามารถจะเข้าใจคำทักทายของเพื่อนร่วมชาติของ
ฉันได้

(เจ้าไม่มีศาล : 89)

"ฉัน" ในเรื่องนี้หมายถึงผู้เล่าเรื่องทั้งหมด ซึ่งเล่าเรื่องความฝันของตนเองที่ผันถึงหม่อมเจ้าพยุหศักดิ์

หรือจากเรื่องดาราคุชีพ ความว่า

ทันใดนั้นฉวีและข้าพเจ้าก็โผล่เข้าไปพบเจอกับเจอนีน้อย่างจังหน้ามิสเตอร์คาร์เตอร์ ไม่ได้อยู่ที่นั่นด้วย

"นี่อย่างไรเล่าเจอนีน ลุงสาวของเรา" สตรีชราผู้เป็นเจ้าของบ้านกล่าวแนะนำ "เจอนีน นี่มีสวี่ เราเรียกหล่อนว่า มอลลี่"

เจอนีนยิ้มน้อย ๆ ขณะที่จับมือกับฉวี

"นี่มิสเตอร์เจริญ เราเรียกเขาว่า ดิก หรือริดชาร์ด" เจอนีนจับมือกับข้าพเจ้า ด้วยกิริยาอันเฉยที่สุด

"หนูถอดหมวกเสีย ลุงรัก" มิสซิสคาร์เตอร์ชวน

เจอนีนปฏิบัติตามทันที สตรีผู้เป็นมารดารับเอาหมวกดำปีกใหญ่ของริดา มาวางไว้บนโต๊ะซึ่งตั้งอยู่ข้าง ๆ แก เจอนีนเป็นผู้หญิงอังกฤษที่สวยมากคนหนึ่ง รูปร่างเล็ก แต่ได้ส่วนดียิ่ง ผิดคำ ด่าน้ำเงินแก่ หล่อนหาแบ้งหน้าไว้เสียขาวเป็นนวล และที่ปากทาสี "รุขย์" เล็กน้อย ขณะที่ยืนอยู่ด้วยกัน ข้าพเจ้าสังเกตดูกิริยารู้สึกว่าหล่อนไม่แคร์ที่จะเกี่ยวข้องกับเราคนไทยเท่าใดนัก

(ดาราคุชีพ : 20)

"ข้าพเจ้า" ในเรื่องนี้คือ เจริญ ผู้เล่าเรื่องที่เกิดขึ้นทั้งหมดนั่นเอง

จากเรื่องไซบัพ ดังตัวอย่าง

"แล้วไม่มีใครทางเมืองอังกฤษ รู้สึกสงสารเรียกกลับไปบ้างเลยทีเดียวนะหรือ" ฉันถาม

"ไม่มีใครเลย" หมอสอนศาสนาตอบ "เมื่อจอห์นเธรนต์มาอยู่ที่นั่นได้สองปี มารดาของเขาถึงแก่กรรม ท่านเอิลฟ์บิดาแต่งงานใหม่ มีบุตรชายใหม่เป็นทายาทแห่งกองมรดกอันมากมายของท่าน เขาถือกันเอาว่าจอห์นเธรนต์ได้ตายไปแล้ว จอห์นเธรนต์นอนอยู่ที่นี้ 40 ปี

อยู่ตลอดชีวิต รายได้ของเขาน้อยมาก สมาคมเผยแพร่ศาสนาให้เงินเป็นค่าใช้สอยตัวเขาเพียงปีละ 1,000 บาท..."

ฉันนั่งรับฟังอย่างเงียบสงบ

"เคราะห์ดีที่เคอเซียได้ไปหาตัวให้เป็นหมั้นเสียก่อน ฉะนั้นจอห์นเทรนต์จึงมีลูกแต่เพียงคนเดียว" หมอคอยสเนอร์พูดต่อไป "จอห์นเทรนต์กับฉันเคยเป็นเพื่อนรักกันมาตั้งแต่เล็ก พวกฉันเป็นนักบวชนักสอนศาสนากันมาเกือบทุกคน..."

(เข้า باب : 34-35)

"ฉัน" จากเรื่องนี้เป็นผู้ที่ถ่ายทอดเหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้นกับจอห์นเทรนต์จากคำบอกเล่าของคอยสเนอร์

จะเห็นงานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ นับว่ามีกลวิธีการเล่าเรื่องที่นำอ่าน น่าสนใจ วิธีที่นิยมใช้มากที่สุดคือ วิธีให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่องของตนเอง วิธีที่รองลงมาคือวิธีที่ผู้แต่งไม่แสดงว่าตัวละครตัวใดเป็นผู้เล่าเรื่อง คือผู้แต่งจะอยู่ในฐานะที่เป็นผู้รู้แจ้งเห็นจริงทุกอย่าง และวิธีที่ทรงใช้น้อยที่สุดคือการให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่องเป็นผู้เล่า ทั้งนี้ท่านยังนิยมแทรกความคิดของท่านลงในการเล่าเรื่องอีกด้วย

6.3 กลวิธีการนำเสนอตัวละคร ในการนำเสนอตัวละครนั้น ผู้แต่งมีวิธีทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครได้ดังนี้

6.3.1 การนำเสนอตัวละครโดยใช้คำพูดของตัวละคร

6.3.2 การนำเสนอตัวละครโดยให้ตัวละครแสดงพฤติกรรม

6.3.3 การนำเสนอตัวละครโดยผู้เขียนแนะนำ

6.3.4 การนำเสนอตัวละครโดยให้ตัวละครอื่นแนะนำ

6.3.1 การนำเสนอตัวละครโดยใช้คำพูดของตัวละคร คือ ตัวละครจะสนทนากับตัวละครอื่น ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านทราบบุคลิกลักษณะที่ปรากฏจากบทสนทนาได้อย่างชัดเจน เช่น

เฟลินฟิส ตัวละครจากเรื่อง สมาคมชั้นสูง ผู้เขียนไม่ได้บรรยายลักษณะบุคลิกของเฟลินฟิสอย่างละเอียด บอกเพียงว่าเป็นบุตรสาวของเจ้าคุณ และคุณหญิงอิสรกุลภักดี มีอายุราว 17 ปี และเคยส่งไปศึกษาที่ประเทศญี่ปุ่น แต่ผู้อ่านทราบอุปนิสัยของเธอจากบทสนทนาและพฤติกรรมที่แสดงออกมา โดยเฉพาะจากคำสนทนาโต้ตอบกับหม่อมเจ้าประพันธ์ศิริ ซึ่งแสดงให้เห็นผู้อ่านทราบถึงอุปนิสัยของเธออย่างชัดเจน ว่าเธอเป็นคนตรงไปตรงมา มีความกล้าที่จะพูดสิ่งที่ตนเองคิด ไม่เก็บความรู้สึก และเนื่องจากได้รับการศึกษามาจากต่างประเทศ เธอจึงมีลักษณะที่ก้าวหนักว่าหญิงสาวคนอื่น ๆ ในยุคนั้น เห็นได้จากเธอกำลังจะบอกหม่อมเจ้าประพันธ์ศิริตรง ๆ ว่าเธอชอบเขา

"ประพันธ์ศิริเธอย่าพูดอย่างนั้นซิ มันทำให้ฉันเข้าใจและเศร้ามาก" หล่อนกล่าว

"เฟลินฟิส เธอรักพ่อแม่ของเธออย่างเราทุกคนรักจริงไหม? แล้วทำไมเธอจึงไม่ทำอะไรให้ถูกใจท่านเล่า ... เธอรู้ดีว่าท่านไม่ชอบฉัน เธอยังพยายามเกี่ยวข้องกับฉันเสมอ"

"เพราะฉันชอบเธอ" หล่อนตอบ

(สมาคมชั้นสูง : 124)

เจ้าคุณอิสรกุลภักดี หมายถึงเฟลินฟิสไว้กับเจ้านายพระองค์หนึ่ง ซึ่งยังศึกษาอยู่ต่างประเทศ คำสนทนาของเฟลินฟิสกับหม่อมเจ้าประพันธ์ศิริทำให้ทราบว่าเฟลินฟิสเชื่อฟังมารดามาก

"ถ้าเจ้านายพระองค์นั้นไม่ชอบฉัน ท่านก็เชื่อว่าฉันจะหาคนอื่นได้คนอื่นที่ดีกว่าเธอ"

"ถ้าเธอไม่รักเจ้านายองค์นั้นแล้ว คุณพ่อคุณแม่ของเธอจะคิดบังคับให้เธอแต่งงานกับท่านหรือไม่?" ประพันธ์ศิริถาม "หรือในระหว่างที่เธอรออยู่ เธอไปพบใครที่เธอรัก คุณพ่อคุณแม่เธอจะทำอย่างไร?"

"คุณแม่ก็ยังบังคับไม่ให้ฉันรักเท่านั้น...ฉันเคยคิดแต่เพียงว่าในการที่จะอยู่กันด้วยกันความรักเป็นใหญ่ แต่คุณแม่พูดกับฉัน พูดเมื่อคืนนี้เองว่าพวกเรา-พวกหญิงสาวสมัยนี้เห็นความรักเป็นเรื่องใหญ่โตเกินความจริงมาก คุณแม่แนะนำให้ฉันเลือกผู้ชายที่ฉันรู้ว่ามิ

ฐานะดีและไม่มีลูกเมียติดใจ แล้วอย่าไปนึกถึงเรื่องความรักให้มากนัก ฉันคงจะรักเขา
ได้ดีที่สุดเมื่อเราอยู่กันไปแล้วนาน ๆ"

(สมาคมชั้นสูง : 136-137)

เจอนินน์ ตัวละครจากเรื่องคาราคู่ชีพ เจอนินน์ เป็นหญิงสาวชาวอังกฤษ
เป็นคนถูกเหยียดหยามคนผิวเหลือง ดังตัวอย่าง

"หนูไม่มีความเชื่อถือในคุณความดีของคนไทยหรือคนอินเดียเลย ถึงหนูจะยังไม่เคย
ร่วมสมาคมด้วยเลย หนูก็เคยได้ยินมามาก"

"งั้นซี หนูจึงไม่เปิดโอกาสให้เขาแสดงคุณความดีของเขาให้เห็น" บุรุษผู้เป็นบิดา
ของหล่อนสอดขึ้น "เจอนินน์ หนูก็จะโต-โต ขึ้นทุกวัน ทำไมจึงไม่เริ่มฝึกนิสัยให้เป็นคน
ใจกว้างขวาง เห็นอกเห็นใจคนอื่นบ้างเล่า?"

(คาราคู่ชีพ : 22)

ต่อมาเมื่อกาลเวลาผ่านไป เจอนินน์ก็เปลี่ยนนิสัยไปเป็นคนมีเหตุผลยิ่งขึ้น
เมื่อเธอเห็นว่าเจริญและฉวีไม่ได้เป็นดังที่เธอคิดก็ยอมรับผิดและกล่าวขอโทษ 2 คนพี่น้อง พร้อมทั้ง
ยอมเป็นมิตรที่ดีของทั้งคู่

"ท่านคนไทยทั้งสอง" หล่อนกล่าวด้วยสำเนียงอันชัดเจน พลางยื่นมือทั้งสองของ
หล่อนมาให้ข้าพเจ้าและฉวีจับสั่นพร้อม ๆ กัน "เราเป็นเพื่อนกันนะ"

ฉวียิ้มแล้วตอบว่า "เราได้เป็นเพื่อนเธอตั้งแต่วันแรกที่เธอมาถึงมัสคาเตอร์"

"ฉันคิดว่าฉันเป็นคนโง่และบ้าที่สุดในโลก" เจอนินน์พูดอย่างเศร้า "เธอจะยกโทษ
ให้ฉันได้ไหม?"

(คาราคู่ชีพ : 31)

เจ้าหญิงอูรยา ตัวละครจากเรื่องผิวเหลืองผิวขาว ที่หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง
รพีพัฒน์ สร้างขึ้นเพื่อให้เป็นตัวละครที่ชี้ให้เห็นความตกต่ำของชนชั้นเจ้าในยุคนั้น บพสนทนาของ

ตัวละครได้สะท้อนให้เห็นลักษณะนิสัยของเจ้าหญิงอย่างชัดเจน เช่น เจ้าหญิงอริยาเป็นคนที่ภาคภูมิใจในชาติกำเนิดของตนมาก เพราะถือว่าเป็นตระกูลที่ยิ่งใหญ่ และสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน เธอจะรู้สึกดีใจที่มีคนสนใจประวัติของเธอ แต่ในขณะที่เดียวกันเมื่อเล่าถึงประเทศของเธอ เธอมักจะสอดแทรกอารมณ์และความรู้สึกที่มองโลกในแง่ร้าย โดยเฉพาะชาวอังกฤษ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความ เป็นคนที่ระแวงโลกภายนอก โดยเฉพาะชาวอังกฤษ บทสนทนาที่ว่า

"ชาวอังกฤษเป็นสัตว์และเป็นพวกโจรที่ชั่วร้าย มันพูดกันไม่หยุดหย่อนถึงเรื่องอ้ายโน่น ผิดอ้ายนี้ถูก เรื่องความยุติธรรมและอยุติธรรม มันคอยแต่จะส่งคนที่เล็ก เล็กๆ รมย่น้อยไป ไล่คุก มันถือว่าการลักเล็กขโมยน้อยเช่นนี้เป็นความผิดทางอาชญาอย่างร้ายกาจ แต่ การที่ไปเที่ยวปล้นเอาของใหญ่โตเช่นบ้านเมือง และราชสมบัตินั้น มันไม่เข้าใจว่าเป็น ความผิดทางอาชญาอะไรเลย กลับเห็นเป็นของดี เก่งกล้า ของหรุ! พวกอังกฤษทำ ให้ฉันรู้สึกเบื่อโลกอย่างที่สุด เพราะความหน้าไหว้หลังหลอก ความบีบคั้นของมัน มันเห็น มนุษย์เป็นสัตว์ไปหมด"

อริยาหยุดรับสั่งเพราะหมดอัสสาสะ ความโกรธแค้นกำลังเดือดพล่านจนเธอไม่สามารถจะรับสั่งอะไรต่อไปได้อีก ส่วนข้าพเจ้าก็นั่งฟังอย่างตกตะลึงจนพูดไม่ออก

(ผิวเหลืองผิวขาว : 78)

หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง

"พวกเรา ชาวฮินดูก็มีศาสนาเหมือนกัน และเป็นศาสนาที่ดีที่สุดด้วย เมื่อได้รับคำสั่งสอนให้รู้จักความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาที่ดีแล้ว พวกฉันจะยอมตายเป็นหมื่นเป็นแสน เพื่อป้องกันสิทธิและความอิสรภาพของตน... สิ่งที่จะทำให้พวกเราวมหัวกันต่อสู้กับศัตรูได้ ก็คือความเลื่อมใสในพระศาสนา... และความเลื่อมใสในพระศาสนานี้แหละจะทำให้กำลัง แก่พวกเราที่จะยอมตายเพื่อชาติ และไม่มีวันที่จะยอมสวามิภักดิ์ต่อพวกศัตรูใจทรนัฟเหล่านี้ เป็นอันขาด แน่นอนอ้ายพวกอังกฤษจะต้องต่อสู้ต้านทานเป็นสามารบ เพราะมันเป็นพวก หัวแข็ง แต่ในที่สุดมันจะต้องเป็นฝ่ายปราชัยหนีจากอินเดีย และอินเดียก็จะ เป็นของพวก เราอีกครั้งหนึ่ง..."

(ผิวเหลืองผิวขาว : 79-80)

จากบทสนทนาดังกล่าว จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเจ้าหญิงอริยาเป็นสตรีที่มีความรักชาติบ้านเกิดของตนเองมาก ถึงแม้ว่าตนเองจะมาอาศัยอยู่ในแผ่นดินอังกฤษแต่ก็ยังอาฆาตแค้นที่ชาวอังกฤษมากระหายยึดต่อประเทศของตน และก็ยังมีความคิดที่จะกู้ชาติให้กลับมาเป็นเอกราชเหมือนเดิมทุกเวลา นอกจากนี้เจ้าหญิงอริยายังมีความกล้าหาญไม่ว่าจะในด้านความคิดหรือการกระทำ เมื่อเธอเห็นสิ่งใดที่ไม่ถูกต้องก็จะขัดขวางทันที แม้ว่าการกระทำนั้นอาจจะทำให้ผู้อื่นโกรธเคืองเธอมากก็ตาม ดังเช่นตอนที่เธอเห็นว่าความรักของไอรีนกับพระองค์เจ้าวรประพันธ์เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ ผู้ที่จะขมขื่นใจก็จะมีแต่พระองค์เจ้าวรประพันธ์เท่านั้น ไอรีนคงจะเลือกชายหนุ่มที่เป็นชนชาติเดียวกับตนเอง การคบหากับเจ้าชายหนุ่มก็เป็นแค่เครื่องเสริมแต่งชีวิตวัยสาวให้สนุกสนานมากขึ้น เธอรู้ว่าไอรีนก็คงมีแค่มิตรภาพที่ดีต่อหม่อมหลวงชาวไทยเท่านั้น แต่ด้วยนิสัยที่ตรงไปตรงมา คากกล่าวตักเตือนของเธอจึงดูรุนแรง จึงทำให้หม่อมเจ้าวรประพันธ์โกรธแค้นเป็นอันมาก

"การที่ไอรีนดีต่อเธอมากไม่ได้หมายความว่าหล่อนชอบเธอมากกว่าคนอื่น" อริยาตรัสค้าน "เธอรู้หรือไม่ว่าทำไมหล่อนจึงดีต่อเธอผิดกว่าคนอื่น เพราะเธอจะเป็นอะไรกับหล่อนไม่ได้ เพราะหล่อนถือว่าเธอเป็นคนผิวเหลืองหรือแขกนิโกร มีฐานะและความรู้สึกไม่เจริญ ไม่สูงเหมือนฐานะและความรู้สึกของหล่อน ซึ่งเป็นคนผิวขาว หล่อนเชื่อว่าหล่อนอาจดีต่อเธอได้มากโดยปราศจากอันตราย หล่อนไม่เคยฝันว่าคนเช่นเธอ... คนผิวเหลืองจะกล้าพอที่จะมารักหล่อนได้"

อริยารับสั่งอย่างกล้าหาญ ไม่เกรงใจว่าเรา พระองค์ชาย และข้าพเจ้า จะโกรธ "อริยา" พระองค์ชายรับสั่งอย่างดั่งจนข้าพเจ้าสะดุ้ง "เธอเป็นคนเลวที่สุดที่ฉันเคยพบ"

(ผิวเหลืองผิวขาว : 109)

6.3.2 การนำเสนอตัวละครโดยให้ตัวละครแสดงพฤติกรรม การใช้กลวิธีนี้จะเน้นให้ผู้อ่านเห็นพฤติกรรมของตัวละครจากการกระทำที่ปฏิบัติกับตัวละครตัวอื่น เช่น สุดจินต์ จากเรื่องชีวิตกับความจริง จะเห็นได้ว่าสุดจินต์ค่อนข้างจะมีอารมณ์ร้อน เมื่อมีผู้เป็นน้องชายยั่วทอสะ เขา ก็ไม่สามารถสะกดกลืนอารมณ์ได้

มันจ้องดูฉันอย่างดวงตาที่เลิกร้ายกำลังจะจ้องจับรักษาหาร ฉะนั้นความแค้น-ความ
แค้นอย่างเหลืออด ทำให้ฉันเงื้อมมืออันล้ำลึกไปตามหนามันโดยแรงจนล้มคว่ำอยู่ข้างประตู
"นี่โทษที่เอ็งควรรับพ่อยุ่แล้ว!" ฉันคำรามซ้ำออกไปด้วยความโทส

(ชีวิตกับความจริง : 154)

จอห์นเทรนต์ จากเรื่องใช้บาป จะเห็นลักษณะของตัวละครตัวนี้ได้จากการ
ที่เขาไปละเมิดประเพณีเคอเซีย สาวชาวบ้าน ทั้ง ๆ ที่เขาไม่ได้รัก แสดงให้เห็นถึงการขาดสติ
ยับยั้ง ปล่องไฟหอานาจฝ่ายต่ำเข้าครอบงำ

ในทันใดนั้นคางคาวใหญ่ตัวหนึ่งบินตกลงมาอย่างรวดเร็ว หล่อนสะดุ้งตกใจโผล่เข้า
กอดเขาแน่น หมวกของหล่อนกระเด็นไปตกอยู่แทบเท้าหล่อน ผมของหล่อนกระจ่ายเป็น
กระเชิงอยู่บนทรงอกของเขา เนื้อของหล่อนนุ่มนวล

"คุณเจ้าคะ" หล่อนพูดเสียงอ่อนเป็นเชิงวิงวอน "ถ้าคุณจะกรุณาจูบ จูบดิฉันสักครั้ง
ดิฉันจะจำความสุขนั้นไว้จนวันตาย"

เจ้าจุมพิตหล่อนตามคำขอร้อง

ครึ่งชั่วโมงต่อจากนั้นมา เรือลำน้อยซึ่งจอห์นเทรนต์ได้กรรเชียงเที่ยวกับเคอเซียใน
ลำแม่น้ำ ก็ยังคงจอดนิ่งอยู่เดียวดายข้างตลิ่ง ปล่องไฟให้กระแสน้ำและลมพัดพาให้
เคลื่อนไหวไปตามยถากรรม

(ใช้บาป : 25)

นายเพิ่ม จากเรื่อง ทางโลกีย์ การกระทำผิดในเรื่อง ยักยอกเงินลูกค้า
ของเขาทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวนายเพิ่มว่าเขาเป็นคนที่ฉลาดแกมโกง และเอาเปรียบผู้อื่นเมื่อมีโอกาส

เมื่อเจ็ดปีก่อน นายเพิ่มเป็นผู้มีชื่อเสียงที่สุดคนหนึ่งในวงการเงินของประเทศไทย
เป็นผู้จัดการในเรื่องซื้อขายแร่หลายชนิด อันเกี่ยวกับความเจริญและนิภัยของ
ประชาชน นายเพิ่มเป็นคนสุจริต คดในข้องอในกระดูก น้อยโกงจนพาเอาคนมีชื่อเสียง

ต้องถึงซึ่งความอับปางไปด้วยหลายคน ในที่สุดผมแห่งความทุจริตก็ปรากฏขึ้น ศาลตัดสิน
จำคุกนายเพิ่มเจ็ดปี

(ทางโลกีย์ : 14)

6.3.3 การนำเสนอตัวละครโดยผู้เขียนแนะนำ วิธีนี้เป็นวิธีที่ผู้เขียนอธิบายบุคลิก
ลักษณะนิสัยของตัวละคร ผู้เขียนเป็นเหมือนผู้หยั่งรู้ความรู้สึกนึกคิดของตัวละครทุกอย่าง ดังเช่น
วิสูตร ศุภลักษณ์ อัยยิกา ตัวละครเอก นวนิยายเรื่องละครแห่งชีวิต และ
ผิวเหลืองผิวขาว วิสูตรเป็นตัวละครที่หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ รัชกาลวชิระโดยที่ผู้เขียนให้
วิสูตรเล่าเรื่องของตนด้วยการใช้สรรพนาม "ข้าพเจ้า" ฉะนั้นบุคลิกลักษณะ อุปนิสัยใจคอ ฐานะ
ทางบ้าน สภาพแวดล้อมของครอบครัว การศึกษา ทักษะส่วนตัว จึงปรากฏอย่างชัดเจนจนทำให้
วิสูตรเป็นตัวละครที่เหมือนกับเป็นคนที่มีชีวิตจริง ๆ อยู่ในช่วงสมัยนั้น กลวิธีนำเสนอตัวละครที่
แบบเนียนดังกล่าวนี้เองจึงมีส่วนทำให้ผู้อ่านคิดว่าตัวละครตัวนี้คือตัวผู้เขียน ตัวอย่างเช่น

เวลานั้นข้าพเจ้ามีอายุได้ 17 ปี มีร่างกายล่ำสันพอตัว และเมื่อมีนิสัยชอบสนุก ชอบ
เจีบ ข้าพเจ้าจึงเป็นที่คุ้นเคยรู้จักของนักเรียนหมู่มากร ส่วนการเล่าเรียนข้าพเจ้าเกลียด
คร่ำในระหว่างเรียน และขยันที่สุดเป็นเวลาสองสามวันก่อนสอบไล่หรือสอบซ่อมมาหมู่...
ได้กล่าวมาแล้วว่าข้าพเจ้าเป็นเด็กเจ้าคิด มีเรื่องอะไรเล็กน้อยก็เก็บเอามาเป็นอารมณ์
เอามาคิดฝันสร้างวิมานบนอากาศ ยิ่งเมื่อมีเรื่องชอกช้ำระกำใจที่บ้านบ่อย ๆ ก็ยิ่งทำ
ให้คิดใหญ่คิดโต

(ละครแห่งชีวิต : 33)

ข้าพเจ้าเป็นเด็กช่างคิด มีเรื่องอะไรเล็กน้อยก็เก็บเอามาเป็นอารมณ์ เอามาคิดฝัน
สร้างวิมานบนอากาศ ยิ่งเมื่อมีเรื่องชอกช้ำระกำใจที่บ้านบ่อย ๆ ก็ยิ่งทำให้คิดใหญ่
คิดโต คิด-คิด-คิด จนกลุ้ม ในที่สุดก็รู้สึกท้อเห็นชีวิตเป็นของไม่มีค่า เมื่อรู้ตัวว่าตนเอง
ไม่มีประโยชน์แล้ว... โรงเรียนเทพศิรินทร์คือแสงสว่างน้อย ๆ ดวงแรกที่ข้าพเจ้าเห็น
ความเป็นอยู่ในโรงเรียน และพวกเพื่อน ๆ ที่ข้าพเจ้าคุ้นเคยชอบพอ เป็นยาขมยอนนิสัยอัน

มันจ้องดูฉันอย่างดวงตาที่เลิกร้ายกำลังจะจ้องจับกินอาหาร ฉะนั้นความแค้น-ความ
แค้นอย่างเหลืออด ทำให้ฉันเงื้อมมืออันล่าช้าไปตามหนามันโดยแรงจนล้มคว่ำอยู่ข้างประตู
"นี่โทษที่เอ็งควรรับพ่อยุ่แล้ว!" ฉันคำรามซ้ำออกไปด้วยความโทส

(ชีวิตกับความจริง : 154)

จอห์นเทรนต์ จากเรื่องข้าบป จะเห็นลักษณะของตัวละครตัวนี้ได้จากการ
ที่เขาไปละเมิดประเพณีเคอเซีย สาวชาวบ้าน ทั้ง ๆ ที่เขาไม่ได้รัก แสดงให้เห็นถึงการขาดสติ
ยับยั้ง ปล่อยาให้อาณาจารย์ต่ำเข้าครอบงำ

ในทันใดนั้นคางคาวใหญ่ตัวหนึ่งบินตกลงมาอย่างรวดเร็ว หล่อนสะดุ้งตกใจโผล่เข้า
กอดเขาแน่น หมวกของหล่อนกระเด็นไปตกอยู่แทบเท้าหล่อน ผมของหล่อนกระจ่ายเป็น
กระเชิงอยู่บนทรงอกของเขา เนื้อของหล่อนนุ่มนวล

"คุณเจ้าคะ" หล่อนพูดเสียงอ่อนเป็นเชิงวิงวอน "ถ้าคุณจะกรุณาจูบ จูบดิฉันสักครั้ง
ดิฉันจะจำความสุขนั้นไว้จนวันตาย"

เจ้าจุมพิตหล่อนตามคำขอร้อง

ครึ่งชั่วโมงต่อจากนั้นมาเรือลำน้อยซึ่งจอห์นเทรนต์ได้กรรเชียงเที่ยวกับเคอเซียใน
ลำแม่น้ำ ก็ยังคงจอดนิ่งอยู่เดี่ยวดายข้างตลิ่ง ปล่อยาให้กระแสน้ำและลมพัดพาให้
เคลื่อนไหวไปตามยถากรรม

(ข้าบป : 25)

นายเพิ่ม จากเรื่อง ทางโลกีย์ การกระทำผิดในเรื่อง ยักยอกเงินลูกค้า
ของเขาทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวนายเพิ่มว่าเขาเป็นคนที่ฉลาดแกมโกง และเอาเปรียบผู้อื่นเมื่อมีโอกาส

เมื่อเจ็ดปีก่อน นายเพิ่มเป็นผู้มีชื่อเสียงที่สุดคนหนึ่งในวงการเงินของประเทศไทย
เป็นผู้จัดการในเรื่องซื้อขายแร่หลายชนิด อันเกี่ยวกับความเจริญและภัยของ
ประชาชน นายเพิ่มเป็นคนสุจริต คดในข้องอในกระดูก จ้องโกงจนพาเอาคนมีชื่อเสียง

ต้องถึงซึ่งความอับปางไปด้วยหลายคน ในที่สุดผมแห่งความทุจริตก็ปรากฏขึ้น ศาลตัดสิน
จำคุกนายเพิ่มเจ็ดปี

(ทางโลกีย์ : 14)

6.3.3 การนำเสนอตัวละครโดยผู้เขียนแนะนำ วิธีนี้เป็นวิธีที่ผู้เขียนอธิบายบุคลิก
ลักษณะนิสัยของตัวละคร ผู้เขียนเป็นเหมือนผู้หยั่งรู้ความรู้สึกนึกคิดของตัวละครทุกอย่าง ดังเช่น
วิสูตร ศุภลักษณ์ อยู่ธยา ตัวละครเอก นวนิยายเรื่องละครแห่งชีวิต และ
ผิวเหลืองผิวขาว วิสูตรเป็นตัวละครที่หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ รัชกาลวชิราวุธที่ผู้เขียนให้
วิสูตรเล่าเรื่องของตนด้วยการใช้สรรพนาม "ข้าพเจ้า" ฉะนั้นบุคลิกลักษณะ อุปนิสัยใจคอ ฐานะ
ทางบ้าน สภาพแวดล้อมของครอบครัว การศึกษา ทักษะส่วนตัว จึงปรากฏอย่างชัดเจนจนทำให้
วิสูตรเป็นตัวละครที่เหมือนกับเป็นคนที่มีชีวิตจริง ๆ อยู่ในช่วงสมัยนั้น กลวิธีนำเสนอตัวละครที่
แนบเนียนดังกล่าวนี้เองจึงมีส่วนทำให้ผู้อ่านคิดว่าตัวละครตัวนี้คือตัวผู้เขียน ตัวอย่างเช่น

เวลานั้นข้าพเจ้ามีอายุได้ 17 ปี มีร่างกายล่ำสันพอตัว และมีนิสัยชอบสนุก ชอบ
เจิบ ข้าพเจ้าจึงเป็นที่คุ้นเคยรู้จักของนักเรียนหมู่มากร ส่วนการเล่าเรียนข้าพเจ้าเกลียด
คร่ำในระหว่างเรียน และขยันที่สุดเป็นเวลาสองสามวันก่อนสอบไล่หรือสอบซ่อมใหญ่...
ได้กล่าวมาแล้วว่าข้าพเจ้าเป็นเด็กเจ้าคิด มีเรื่องอะไรเล็กน้อยก็เก็บเอามาเป็นอารมณ์
เอามาคิดฝันสร้างวิมานบนอากาศ ยิ่งเมื่อมีเรื่องชอกช้ำระกำใจที่บ้านบ่อย ๆ ก็ยิ่งทำ
ให้คิดใหญ่คิดโต

(ละครแห่งชีวิต : 33)

ข้าพเจ้าเป็นเด็กช่างคิด มีเรื่องอะไรเล็กน้อยก็เก็บเอามาเป็นอารมณ์ เอามาคิดฝัน
สร้างวิมานบนอากาศ ยิ่งเมื่อมีเรื่องชอกช้ำระกำใจที่บ้านบ่อย ๆ ก็ยิ่งทำให้คิดใหญ่
คิดโต คิด-คิด-คิด จนกลุ้ม ในที่สุดก็รู้สึกท้อเห็นชีวิตเป็นของไม่มีค่า เมื่อรู้ตัวว่าตนเอง
ไม่มีประโยชน์แล้ว... โรงเรียนเทพศิรินทร์คือแสงสว่างน้อย ๆ ดวงแรกที่ข้าพเจ้าเห็น
ความเป็นอยู่ในโรงเรียน และพวกเพื่อน ๆ ที่ข้าพเจ้าคุ้นเคยชอบพอ เป็นยาขมยอนิสัยอัน

สำคัญนานหนึ่ง ซึ่งทำให้หนี้สินแข็งแกร่ง และหัวใจของข้าพเจ้าอันเหี้ยมโหดต่อโลก
อ่อนโยนลงได้บ้าง

(ละครแห่งชีวิต : 35)

"บอปปี้" หล่อนวิ่งวอน "เธอพาฉันไปเมืองไทย... ไปบ้านของเราด้วยนะจ๊ะ?
เราจะไปตายด้วยกัน"

นัยน์ตาข้าพเจ้าจ้องอยู่ที่กำแพงอันว่างเปล่าตรงหน้าหยิบเอาผ้าเช็ดหน้าขึ้นเช็ดหน้าตา
ซึ่งไหลอยู่ไม่ขาดสาย

"ไม่ได้หรอก มาเรีย แม่ยอดรัก" ข้าพเจ้าแจ้งใจพูด "ฉันเป็นคนจน และมีทุกข้ออยู่
ราวกับภูเขา ชีวิตภายนอกของฉันนั้นไม่มีแสงสว่างอะไรเลย ฉันจะให้เธอร่วมทุกข์ด้วย
ไม่ไหว เธอยังเป็นผู้ที่อาจหาความสุขได้ แต่ฉัน...หมดหวังเสียแล้ว ฉันพาเธอไปด้วย
ไม่ได้มาเรีย ถ้าเธอรักฉันจริง เธอจงพยายามเข้าใจนะจ๊ะ และพยายามยกโทษให้ฉัน"

(ละครแห่งชีวิต : 270)

เป็นที่น่าสังเกตว่านอกจากเรื่องละครแห่งชีวิตและผิวเหลืองผิวขาวแล้ว ใน
การนำเสนอตัวละครด้วยกลวิธีนี้ผู้เขียนมักจะใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 คือ คำว่า ฉัน ข้าพเจ้า หรือ
มิฉะนั้นจะกำหนดให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งใช้สรรพนามบุรุษที่ 1

ดังเช่นจากเรื่องสมาคมชั้นสูง ผู้เขียนเป็นผู้เล่าเรื่องโดยใช้สรรพนามบุรุษ
ที่ 1 "ฉัน" แนะนำให้รู้จักตัวละคร คือ หม่อมเจ้าประพันธ์ศิริ ตัวอย่างคือ

ฉันได้บรรยายมาแล้วในตอนต้นว่า หม่อมเจ้าประพันธ์ศิริ เป็นผู้สมัครจะเห็นแต่ความ
ดีงามของมนุษย์ชนและมนุษยภาพเท่านั้น สำหรับสมาคมชั้นสูงเธอก็มีความเห็นเช่นเดียว
กัน เธอเป็นคนตาบอดในเรื่องความอิจฉา ความชิงดีและความมุกตลกตลอดจน
ความมั่งร้าย ซึ่งปรากฏอยู่ในสภาพของสมาคมชั้นสูงไม่ว่าวัน เธอเห็นแต่ความห่อหุ้ม
ความเชิดหน้าชูตา และความสนุกสนาน เธอรักที่จะอยู่ในสมาคม อยากแข่งขันกับผู้อื่น

(สมาคมชั้นสูง : 124)

หรืออีกตัวอย่างหนึ่งคือจากเรื่องอาณาจักรมรรคา ผู้เขียนเป็นผู้เล่าเรื่อง โดยใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 อีกเช่นกัน ในเรื่องนี้ผู้เขียนใช้คำว่า "ข้าพเจ้า" แนะนำให้รู้จักกาจรรกับบุญเสนอ ดังตัวอย่าง

วันแรก ๆ ก็มีนักเรียนทยอยไปวันละห้าหรือสิบคน บุญเสนอเป็นคนแรกที่ข้าพเจ้ารู้จัก เพราะเขาจัดให้เราอยู่ห้องเดียวกัน เขาเป็นคนค่อนข้างจะสูง ผิวค่อนข้างขาว หน้าตาหมดจด กิริยาสุภาพ อายุไม่เกินยี่สิบเอ็ดปี บิดาเป็นจีนนอก มารดาเป็นคนไทย มาอยู่อเมริกาโดยทุนของตนเอง และมาเรียนการค้าขาย อยู่ที่เมืองสปริงฟิลด์สองสามวันก็มีนักเรียนอีกคนหนึ่ง ซึ่งเขาจัดให้มาอยู่รวมในห้องเดียวกับเรา ผู้นี้คือ "กาจรร" กาจรรเพิ่งมาถึงอเมริกาได้หกเดือนเศษ เป็นลูกข้าราชการผู้มีอำนาจ หน้าตาหมดจดงดงาม อายุรุ่นราวคราวเดียวกับบุญเสนอ กาจรรจะเรียนวิชาการต่างประเทศ

(อาณาจักรมรรคา : 52)

6.3.4 การนำเสนอตัวละครโดยให้ตัวละครอื่นแนะนำ วิธีนี้ผู้เขียนจะให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่ง ตัวละครอีกตัวหนึ่ง จะทำให้ผู้อ่านทราบบุคลิกลักษณะนิสัยตัวละครเอกจากสายตาหรือมุมมองของตัวละครอื่น ๆ เช่น

จากเรื่องละครแห่งชีวิต มอยรา ดันน์ กล่าวถึงความรักที่มาเรีย เกรย์ มีต่อวิสูตร ศุภลักษณ์ ณ อยุธยา ให้กับวิสูตรพัง

"บอบบี้" หล่อนพูดเสียงอ่อนลง "เธอรู้หรือไม่ว่ามาเรียรักเธอยิ่งกว่าอะไรทั้งหมดในโลก?"

"ไม่จริง มอยรา" ข้าพเจ้าพูดเป็นเชิงตัดบท "เมื่ออยู่ลอนดอนฉันยอมรับว่าฉันรักมาเรียมาก แต่มาเรียรักฉันอย่างเพื่อน ต้องการให้ฉันเป็นคนฟรี เพราะหล่อนต้องการจะเป็นคนฟรีเหมือนกัน..."

"เธอคิดดูหรือเปล่า" หล่อนถาม "ว่าการที่มาเรียพูดได้เช่นนั้น ทั้ง ๆ ที่รักเธออยู่ก็เพราะหล่อนไม่คิดถึงตัวเอง หล่อนคิดถึงแต่เธอเท่านั้น หล่อนต้องการให้เธอเป็นสุข หล่อนเตรียมที่จะสละอะไรทั้งหมดเพื่อความสุขของเธอ?"

"ทำไมเธอรู้?" ข้าพเจ้าถาม

"มาเรียบอกฉัน" หล่อนตอบ

(ละครแห่งชาติ : 215)

ประสาธน์ จากเรื่องวัยสาวท ผู้อ่านรู้จักว่าเธอเป็นสตรีที่ชอบหวานแสนทำให้
กับชายหนุ่ม ทั้ง ๆ ที่มีสามีอยู่แล้ว ซึ่งตรงข้ามกับคุณหญิงวรจินดาพิทักษ์ ผู้เป็นพี่สาวที่ประพฤติตัวดี
ไม่เคยประพฤติผิดต่อสามีเลย พฤติกรรมนี้ผู้อ่านทราบจากคำพูดของคุณหญิงวรจินดา เมื่อคุยกับ
พระณรงค์บันลือฤทธิ์ สามีของประสาธน์เอง

"ผู้หญิงคนนั้นไม่เคยรู้สึกในโคลลาหมอันใหญ่หลวงของตน ในการที่มาได้ความรักของ
คุณแจ่ม คุณแจ่มเป็นคนมี และเตรียมพร้อมที่จะแต่งงานกับหล่อนทุกเวลา ถ้าหล่อน
จะเลิกกับหัวแก้วของหล่อนเมื่อใด แต่หล่อนเป็นคนไม่มีใจ เป็นคนชอบสนุก คิดนึกว่าคุณ
แจ่มเป็นคนอ่อนเกินไปสำหรับผู้หญิงชนิดนั้น... หล่อนชอบแต่สิ่งที่สนุกสนาน ropic
ชอบแสงไฟฟ้า และชอบการเต้นรำที่โศกเศร้าพิศพา"

(วัยสาวท : 77)

กล่าวได้ว่า หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ นิยมประพันธ์ผลงานด้วยกลวิธีการ
นำเสนอตัวละครหลายรูปแบบผสมกัน แต่ที่ปรากฏให้เห็นมากที่สุดคือการเสนอตัวละครโดยการ
นำเสนอตัวละครโดยผู้เขียนแนะนำ ซึ่งกลวิธีดังกล่าวทำให้ผู้อ่านสามารถรู้จักตัวละครได้ดีมากขึ้น
ไม่ว่าจะในด้านความคิดหรือการกระทำ

7. ท่วงทำนองการแต่งและสำนวนการแต่ง

วิธีการเขียนหนังสือของนักประพันธ์แต่ละคนย่อมแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากความแตกต่าง
ทางบุคลิกภาพ ความรู้ ความคิด และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ผู้อ่านสามารถสังเกตได้ว่า
นักประพันธ์คนใดมีวิธีการเขียนหนังสือเป็นอย่างไร โดยการพิจารณาท่วงทำนองการแต่งของนัก
ประพันธ์คนนั้นจากวรรณกรรมหลาย ๆ เรื่องของเขา

ผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมได้ให้คำอธิบายและขอบข่ายได้ดังนี้

กุหลาบ มลลิกะมาส (2522 : 21) ให้ความเห็นไว้ว่าสไตล์ หมายถึงท่วงท่าของแต่งที่แสดงออกเป็นลักษณะเฉพาะตัวของกวีแต่ละคน กวีต่างก็มีแบบของตนเองปรากฏอยู่ซ้ำ ๆ จนสรุปได้ว่า การเขียนแบบนี้ สำนวนนี้เป็นของใคร กวีมีวิธีการวางลำดับเนื้อเรื่อง เลือกใช้ถ้อยคำ ประโยค วรรคตอนหรือแสดงแนวความคิดอันเป็นลักษณะของตนไปต่าง ๆ กัน

ยุพา ส่งศิริ (2512 : 401) อธิบายความหมายของคำว่าสไตล์ ว่าเป็นท่วงท่าที่แสดงออกของคนผู้นั้น อันได้แก่ ปัญญา ความรู้ ความนึกคิด ฝีมือและนิสัยใจคอ ส่วนสำคัญอันเป็นรากฐานของท่วงท่าที่แสดงออกทั้งหมดจะดีหรือเลวขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ถ้าเป็นวรรณกรรมก็อยู่ที่วิธีจัดเรียงถ้อยคำ ประโยค และวรรคตอนของผู้ประพันธ์

จากคำอธิบายและความหมายในเรื่องของท่วงท่าของการแต่ง หรือสไตล์ที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ พอจะสรุปได้ว่า สไตล์ หมายถึงวิธีการใช้ภาษาเพื่อแสดงออกในการประพันธ์ อันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของนักเขียนแต่ละคน ซึ่งจะสังเกตได้จากการใช้ถ้อยคำ สำนวน โฉมหาร การบรรยาย และการพรรณนาความรู้สึคนึกคิด และในการศึกษาวิเคราะห์ผลงานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ นี้ สามารถแยกได้ตามลักษณะดังนี้คือ

7.1 การใช้ถ้อยคำ

7.2 การใช้สำนวนโวหาร

7.1 การใช้ถ้อยคำ หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ เป็นผู้มีความสามารถในการใช้ถ้อยคำ ทำให้งานประพันธ์ของท่านเป็นงานที่ใช้ภาษาสละสลวย และการใช้คำนี้มีหลากหลายวิธีดังนี้

7.1.1 ใช้ภาษาต่างประเทศ หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ ทรงใช้คำภาษาต่างประเทศในงานประพันธ์อยู่บ้าง คือ

- โซเฟอร์ ของเรามีนิสัยต้องขับรถเร็วเสียแล้วอย่างแก้ไขไม่หาย
- พอกลับมาถึงโฮเต็ล ท่านก็ถูกเจ้าพวกคนใช้ที่นั่งกระโปรงผ้าขาว เสื้อขาว

ไว้มวยสับหัวโค้งอันเท่ากระดิ่งทองเอาอีกตัวหนึ่ง

- "งั้นก็เอาซี แต่นี่... ฟังก่อน เด็กเขาเพิ่งมาถึงใหม่ ๆ อย่าเพิ่งพาไปเสียคนเสียนะ?" หลวงวิเศษฯ พุดสัพยอก

"ตกลงครับ กูไนต์"

- ออกจากสถานทูต ประดิษฐ์พาข้าพเจ้าไปขึ้นรถโดยสารเรียกว่า "บั๊ส" คันใหญ่ ไซ่ยางตัน มีเก๋งนั่งได้ทั้งข้างล่างข้างบน

- ในเรื่องการแต่งตัวให้ถูกต้องตามเวลาแห่งสมัยนิยมของชาวอังกฤษแล้ว ตระกูลแอนดรูว์ได้สอนข้าพเจ้าไว้เสียจนชำนาญ สักครู่ข้าพเจ้าก็สวมเครื่อง "บลาสเพอร์" และเสื้อ "ยาเปอร์" ลงมาหามาเรีย

- "ไม่มีใครเขาต้องการจะช่วยเหลือ เธอไม่มีตำแหน่งหรืออะไรที่จะรักษาอย่างนั้นแล้วเธอยังไม่พรีอีกหรือ?"

- "บอบบี้ เราอยู่กันที่ แฟล็ต ชั้นที่ 2 นัมเบอร์ 314 ปีกาดิลลี เธอไปหาเวลาย่ำสามโมงหรือสี่โมงเช้าเธอไป"

(ละครแห่งชีวิต)

นอกจากจะทรงใช้ทับศัพท์แล้ว ยังทรงใช้คำภาษาต่างประเทศตามรูปเดิมคือ

- "เปล่า ไม่เคย บอบบี้... Darling" หล่อนตอบแล้วขบศีรษะลงบนบ่าข้าพเจ้า

(ผิวเหลืองผิวขาว)

- สมัยนี้มีอะไรเปลี่ยนแปลงมากเหมือนกัน "ชานซ์" (Chance) อย่างเจ้าคุณอภัยฯ หรือยมราชเห็นจะมีน้อย

- มีคนไทยหลายคนที่ไม่เคยมาเมืองนอก แต่มีความรู้ดีกว่าผู้ที่ได้เคยไปออกซ์ฟอร์ดและเคมบริดจ์มาแล้ว เป็นนายของพวกเหล่านี้ มีนักเรียนออกซ์ฟอร์ดหรือเคมบริดจ์ ที่เขียนหนังสือเกือบไม่เป็นทั้งไทย ทั้งฝรั่งอยู่หลายคน คนที่เรียกว่า red tape

- ชีวิตเช่นนั้นฉันเรียกว่านรก เธอไปเมืองไทย เธอจะต้องเป็นคนไม่มีที่พึ่ง
อนาถา.. a social outcast

- ฉันเกลียดพออยู่แล้วที่จะได้เห็นเธอ "รักเล่น" (Flirt) กับผู้ชายคนใด
คนหนึ่งนอกจากฉัน

(ผิวเหลืองผิวขาว)

- ความเป็นมิตร และมิตรเท่านั้น ระหว่างหญิงสาวชายหนุ่มไม่ปรากฏมีอยู่
ในโลก Platonic-friendship does not exist in life

(คาราคูซึฟ)

- แม่บุปผา ...The soul of honour ก็คงจะเป็นดอกไม้อันมีกลิ่นหอม
จรอยู่ในดวง

(อำนาจภูมิธรรมดา)

7.1.2 ใช้ศัพท์สูง หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ ทรงใช้คำศัพท์ที่ประณีต และ
สูงกว่าระดับภาษาสามัญในการบรรยาย เช่น

- สมัยเมื่อมารดาข้าพเจ้าเป็นสาว ท่านเป็นสตรีที่สวยงามที่สุดในเมืองไทย
เป็นที่นิยมต่อบุรุษตระกูลสูงทั้งปวง ท่านมีดวงพักตร์เป็นรูปไข่ มีดวงเนตรอันดงาม

- แต่มาเรียยังคงสวย ดวงพักตร์ยังมีรัศมีแห่งความสดชื่นลอยเด่นอยู่ แก้ม
ของหล่อนเป็นสีเม็ดมะปราง ดวงเนตรยังคมและมีแววแห่งความบริสุทธิ์

- เหลือบดูมาเรีย ดวงพักตร์ของหล่อนขาวเผือกลงทันที ดวงเนตรมีแวว
แห่งความเศร้า

- ความงามแห่งดวงพักตร์ และอิริยาบถทุกประการของเด็กหญิง

- โอเค็ดต์ตามข้าพเจ้าเป็นภาษาฝรั่งเศสด้วยดวงเนตรอันงามหม้อย

- สิ่งต่าง ๆ ที่ตนได้ไปพบเห็น ได้ไปอยู่ ร่วมรู้จักมาแล้วทั่วทุก วิภพ นั่นเอง

- ยังจำได้ว่าวันนั้นขึ้นสิบห้าค่ำ เป็นวันพระ ดวงศศิธร ส่องแสงสว่างจ้า

- บางคราวแสงศศิธรทอรัศมีอันนวล

- อากาศร้อน ดวงทินกร ส่องแสงกล้า

- แม้ว่าจะเป็นเวลาเพียงวันก็ดี แสงทินกร ก็มีได้ร้อนจนทำให้เรารู้สึก

ไม่สบาย

- เดินดูสตรีสาวและภาพดวงทินกร ก็มีได้ร้อนจนทำให้เรารู้สึกไม่สบาย
- น้ำเสียงอันอ่อนหวานของลำจวนกับลมพระพายที่พัดมาเฉื่อย ๆ เป็น

ประหนึ่งดนตรีอันไพเราะ

- ข้าพเจ้ายังกึกก้องกฤษเฟือก ตัวนั้นไว้บนโต๊ะหนังสือที่บ้าน

(จากเรื่องละครแห่งชีวิต)

7.1.3 ใช้คำคะนอง หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพันธ์ ทรงใช้คำคะนอง ซึ่งเป็นคำที่ใช้เฉพาะกลุ่ม เฉพาะสมัย อยู่บ้าง เช่น

- สำหรับเราเรื่องเกี่ยวกับผู้หญิงที่เขาเรียกกันว่า "ไปพะ" กันในลอนดอนนั้น ข้าพเจ้าเป็นนักเรียนไทยที่มีชื่อเสียงดีที่สุดในคนหนึ่ง
- ตามธรรมดาที่บ้านมักจะมีพ่อค้า ข้าราชการต่าง ๆ ซึ่งเป็นวงศาคนญาติหรือที่เรียกว่า "คนจีน" มาหาทำนบิตาข้าพเจ้าเนื่อง ๆ

7.1.4 ใช้คำซ้ำ ๆ เมื่อต้องการเน้นให้เกิดน้ำหนัก และความรู้สึกกับผู้อ่าน

- ส่วนทรัพย์สมบัตินั้น ๆ ในที่สุดก็ตกไปอยู่กับเด็กหญิงอะไรที่หน้าตาสวย ๆ ทั้งให้ภรรยาเก่าและบุตรธิดาของตนกับหน้ากันเกลือบไปตามยถากรรม ชีวิต...ชีวิต
- หล่อนเรียกข้าพเจ้าว่าคุณพี่เช่นเดียวกับหล่อนเรียกประดิษฐ์ ลำจวนเพื่อนร่วมชีวิตของข้าพเจ้า เพื่อน เพื่อน เท่านั้น
- ข้าพเจ้าเดินออกจากห้องตัวเบาหวิว รู้สึกงงและแปลกใจพอใช้ ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าจะคิดอย่างไร กระนั้นก็ดี ตลอดเวลาที่เดินกลับบ้านข้าพเจ้าก็ยังพยายาม คิด คิด คิด คิด

(ละครแห่งชีวิต)

- เขาลืม...ลืมชีวิตเดิม ชีวิตของผู้ดี ชีวิตของหลวงชนศักดิ์
- เขารู้สึกว่าถูกไล่ ไล่ให้ไปอยู่ในโลกภายนอก
- นายเพิ่มรู้สึกสบายใจขึ้นมา รู้สึกว่าหล่อนเป็นเพื่อน เพื่อนที่มันเสียแล้ว

อย่างที่คุณจะคบได้โดยปราศจากความขวยเขิน

- เขาหันหลังไปฟังเสาไฟฟ้าด้วยความแค้น แค้นในความจริงที่ว่าเคยติดคุก
(ทางโลกีย์)

- คุณหญิงทำหน้าที่ปกครองไปตามทาง ก้าวเดินไป ก้าวไป ก้าวไป ทีละน้อย ด้วยความระมัดระวัง

- แต่นี่สัมผัสดีเป็นน้อง น้องของฉัน น้องจริง ๆ

- เขาโผล่เข้ากอดคุณหญิง กอดไว้แน่น กอดแล้วจูบ จูบแก้มทั้งสอง จูบ เธออยู่ไปมาจนลืมตัว

(วัยสาวท)

- คินันอ่านหนังสือของบิลลีจันจบ จบเรื่อง "เจ้าไม่มีศาลของชาวรัสเซีย" จบแล้วก็หลับ หลับแล้วก็ฝัน

(เจ้าไม่มีศาล)

- ฉันจะโกงใครเป็น และไม่มีวันที่จะโกงใครได้

- ผู้ที่ฉันรู้จักโดยมากเป็นคนชอบการทุจริต โกงเล็กโกงน้อย และโกงมากที่สุด ขอบพูด ขอบให้คำมั่นสัญญาที่กลายเป็นอากาศธาตุไปเมื่อพูดจบแล้ว ขอบกลับหน้ามือเป็นหลังมือ

- ท่านก็เชื่อว่าฉันจะหาคนอื่นได้ คนอื่นที่ดีกว่าเธอ

- ฉันก็เห็นว่าถูก ถูกเพราะเขารักเธอ

- สมาคมชั้นสูงได้หลอกลง หลอกใช้ประยูรให้คำมั่นสัญญาจนประยูรปลื้ม ปลื้มจนเหลือ

- พ่อแม่ของเธอเกลียดฉัน เกลียดพวกตระกูลของฉันทั้งหมด
- ฉันเป็นผู้ขอให้เธอมา ขอให้เธอมา กับสัวพัตร

(สมาคมชั้นสูง)

- มีแต่จะขอให้ฉันรอ รอแกอยู่จนแก่กลับ
- ถ้าจระ เป็นคนชอบพูดปด ปดกับคนทุกคนที่เขาพบ
- ข้าพเจ้าเป็นคนคิดมาก คิดถึงงาน คิดถึงตัว คิดถึงเงิน

(อำนาจภูมิธรรมดา)

- หนูไม่อยากพบเห็นพวกเขาเลย ไม่อยากพบอยากปะ
- เจอนินน์ หนูก็จะโต โตขึ้นทุกวัน
- คนทั้งสองนี้พยายาม พยายามที่จะลืมความหวังที่ขมขื่น

(ดาราคู่ชีพ)

7.1.5 คำซ้อน บรรจบ พันธุมเมธา (2520 : 81-102) อธิบายคำซ้อนไว้ว่า คือ คำที่มีคำเดียวสองคำ ซึ่งมีความหมายหรือเสียงคล้ายกันใกล้เคียงกันหรือเป็นไปในทางตรงกันข้ามกัน เมื่อซ้อนกันแล้วจะมีความหมายใหม่เกิดขึ้น แม้ว่าบางคำความหมายจะไม่แปลกไปกว่าความหมายเดิมมากนัก หรือความหมายของคำซ้อนปรากฏเด่นอยู่ที่คำใดคำเดียว ส่วนอีกคำหนึ่งถึงจะไม่มี ความหมายปรากฏแต่ก็ช่วยเน้นความหมายยิ่งขึ้น ในงานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ มีการใช้คำซ้อนอยู่บ้างดังนี้

- ดูกมลอออกจะกระสับกระส่าย เหลียวไปเหลียวมา
- เจ้าคุณนั้นลือๆ ก็ส่งบุหรืฝรั่งให้กมลตัวแล้วตัวเล่า
- การลาของเราได้เป็นไปอย่างหน้าขึ้นตาบานที่สุด
- เมื่อรู้ตัวว่าตนเองไม่มีประโยชน์แล้ว จะมานั่งประคบบระหงมตัวให้

ดำรงชีพอยู่ในโลกอันไร้ความยุติธรรมนี้ทำไมเล่า

- หล่อนมารับข้าพเจ้าไปหุงข้าว หุงแกงกันตามประสาเด็กที่แพะเจ็ดตัว

- ข้าพเจ้าจำเป็นต้องอาลาทีเพราะร่างกายไม่สมบูรณ์พอสำหรับชีวิตอัน

หมุนเวียนเปลี่ยนกลับมาไม่หยุดหย่อน

(ละครแห่งชีวิต)

- ในวิถีชีวิตฉันได้เคยคบค้าสมาคมกับคนมามาก
- เราไม่เคยคิดที่จะรักษาคำมั่นสัญญาต่าง ๆ ที่ให้ไว้กับใคร
- แต่ประยูรและรัชนี้เขาพากันหนี" สวพัตร์พูดที่เล่นที่จริง
- ประยูรเที่ยวไปบ่าวประกาศอย่างสนั่นหวั่นไหวว่าตนจะได้รับตำแหน่ง
- กินอาหารและสรวลเสเฮฮา ประยูรจะได้เป็นใหญ่เป็นโตในอาทิตย์หน้า

(สมาคมชั้นสูง)

7.1.6 ใช้คำกร่อน คือ การตัดคำลง มิได้ใช้เต็มคำ เช่น คำว่าเหงาหงอย หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ ทรงใช้คำว่าหงอยแทนที่จะใช้คำว่าเหงาอย่างที่คนทั่วไปใช้กัน ดังตัวอย่าง

หงอย

- เมื่อหมดงานแล้ว ข้าพเจ้ารู้สึกหงอย ไม่มีอะไรที่จะทำให้คิดถึงความไม่เสมอหน้า ซึ่งข้าพเจ้าได้รับมาตั้งแต่เด็ก

- นอกจากประดิษฐ์ ข้าพเจ้ายังคงนึกเป็นห่วงลาจวนอยู่มาก หล่อนหงอย หล่อนทุกซ์

- เราต้องทำงาน มิฉะนั้นเราจะหงอย สิ่งเหล่านี้ช่วยให้เราดีขึ้นทั้งนั้น
- ฉันไม่ต้องการไปขัดคอเธอนี้ อีกประการหนึ่งพ่อฉันก็หงอยตายซี
- "ยังไบบ้าง บอบบี หงอยมากหรือ?"

เงยหน้าขึ้นดู พบเลดีมอยรา

"ไม่หงอยหรอก มอยรา" ข้าพเจ้าตอบแล้วยิ้ม

- ข้าพเจ้าสนิทสนมกับเขาคือ เราคุยกันสนุกสนานกัน เวลาอยู่ในโรงเรียน ก็ครึกครื้น ไม่หงอย

- ข้าพเจ้านอนอยู่ในห้องแต่ผู้เดียว หงอย กังวล และเศร้า

(ละครแห่งชีวิต)

- เน็ดทำไมเธอจึงหงอยไปอย่างประหลาด
- เราเป็นเครื่องย้อมหัวใจให้ได้รับความสุขสบายซึ่งกันและกัน เมื่อยาม

หงอย

(ผิวเหลืองผิวขาว)

- ฉันต้องอยู่คนเดียว "รู้สึกว้าว" เศร้า และหงอย จนเกือบจะเป็นบ้า
- "เวลาเธอไปเล่นละครที่จันทร์บุรี" นายเพิ่มเอ๋ย "ฉันจะหงอย และคิดถึงเธอมากที่สุดทีเดียว"

(ทางโลกีย์)

7.1.7 ใช้คำอุทาน ซึ่งเป็นคำที่แสดงความรู้สึกต่าง ๆ เป็นพิเศษ คำที่นิยมใช้เช่น คำว่า อนิจจา! โอ! เอ๋ย! หนอ! อา! เป็นต้น คำเหล่านี้เป็นคำอุทานหน้าประโยคเพื่อให้เห็นอารมณ์ให้เด่นชัดยิ่งขึ้น ยกตัวอย่างได้ดังนี้

คำว่าอนิจจา ให้ความรู้สึกเศร้าหดหู่ หรือระชดประชัน ในบางครั้งอาจแสดงอารมณ์สมเพทเวทนาของตัวละครด้วย เช่น

ความรู้สึกเศร้าหดหู่ ดั่งข้อความ

- อนิจจา! พระผู้เป็นเจ้าบนสรวงสวรรค์! ข้าพเจ้าจะหันหน้าไปขอความช่วยเหลือจากใครได้บ้างหนอ!
- ข้าพเจ้าจ้องดูวดยานซึ่งวิ่งไปวิ่งมาอยู่บนถนนคอนกรีตกันแคว้นไว้อย่างใจลอย อนิจจา! โลกเอ๋ยโลก!

(ละครแห่งชีวิต)

การระชดประชัน เช่น

- อนิจจา! ละครแห่งชีวิต! เราจะต้องสวมหน้ากากเข้าหากันเสมอกระมัง

- ตั้งแต่นั้นมา พ่อข้าพเจ้าหลับตาครึ่งใด ก็เห็นแต่ลูกเต๋า ไพ่ป๊อก น้ำเต้า
ตกเบ็ด อบรมทุกทั้งนั้น อนิจจา!

(ละครแห่งชีวิต)

- สมาคมชั้นสูง อนิจจา! เพื่อนของประพันธ์ศิริชมว่า เธอเป็นคนมีความ
ทนงตัวดีมาก แต่เขาหาว่าไม่รู้ ว่า เธอได้พูดแต่สิ่งเหล่านั้นไปด้วยความคับแค้นใจ

(สมาคมชั้นสูง)

- แกเป็นคนชอบพูดธรรมะ ชอบสั่งสอน แกพูดจนนายเพิ่มเกือบเป็นบ้า
อนิจจา! ศาสนา! ศาสนาซึ่งเป็นสิ่งที่ได้ทำให้มนุษย์พ้นจากความเป็นสัตว์

(ทางโลกีย์)

- อนิจจา! ท่านสหายเอ๋ย ฉันเสียที่เขาเช่นนี้แล้ว เมื่อไรเล่าจะเป็นเวลา
ที่ฉันจะได้เปรียบเขาบ้าง

(ชีวิตกับความจริง)

ความรู้สึกสมเพทเวทนา เช่น

- ข้าพเจ้ายอมตกลงด้วยความปลานปล้ม แต่ อนิจจา! สำหรับคนโง่คงจะ
เห็นว่าความรักอย่างเพื่อนเป็นความรักที่เลิศที่สุดในโลก

(โศกมนุษย์)

- จะมีความจริงอยู่บ้างหรือไม่เพียงใด ข้าพเจ้าก็ยังไม่รู้สึกเห็นพระทัย เธอ
อนิจจา! อรุษผู้นำสงสาร

(ผิวเหลืองผิวขาว)

- ถ้าภรรยาใดทนได้เพราะความจำเป็น ก็เลยนั่งทนดูความเป็นอยู่ของสามี
ส่วนในทรวงของหล่อนเล่าก็คงมีเลือดหยดอยู่มิขาดสาย

- อนิจจา! นี่คือ ภรรยาคนไทย แม่ยอดหญิง

(ละครแห่งชีวิต)

คำว่า เอ๋ย มักจะใช้แสดงอารมณ์ที่รู้สึกประชด หรือเป็นการรำพึงรำพัน ความน้อยเนื้อต่ำใจหรือโชคชะตาที่อาภของตัวละคร ดังตัวอย่าง

- ตาตรวจเข้ามาจับกุม แต่ข้าพเจ้าวิ่งไล่ตลอดออกมาได้ทุกครั้ง เป็นการผจญภัยอันชั่วช้า แต่สนุกอันหนึ่งท่านเอ๋ย

- ถ้าท่านมอบเงิน มอบจดหมายให้แล้วก็เห็นว่าสูญ จดหมายของท่านจะต้องอยู่ในกระจาดมุลพอยที่เกาะลังกาท่านเอ๋ย

- "ยังมีผู้หญิงอื่นอีกถมไป ลูกเอ๋ย" ท่านกล่าว

- อนิจจา! ล้าจนเอ๋ย! หล่อนจะทราบหรือไม่หนอ ว่าหล่อนได้มาความรักอันบริสุทธิ์ของข้าพเจ้าไปแล้ว

- แม้ว่าเราจะได้ไม่ได้เคยพูดกันเลยว่ารักกัน ท่านเอ๋ย แต่เราเข้าใจกันพออยู่แล้ว

- นี่คือ ความพิณาศ ท่านเอ๋ย! ความพิณาศแห่งชีวิตของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะต้องไปผ่าตา

(ละครแห่งชีวิต)

- อนิจจา ท่านสหายเอ๋ย ฉันเสียที่เขาเช่นนี้แล้วเมื่อไรเล่าจะเป็นเวลาที่ฉันจะได้เปรียบเขาบ้าง

- เขาต่อยฉันขาดเดียว ท่านเอ๋ย ฉันถูกต่อยที่ขากระดูกกร้าวอย่างแรง รู้สึกงงและเขไป

- ฉันทราบได้ดีว่าหล่อนรักฉัน แต่อนิจจาท่านเอ๋ย เวลานี้ฉันไม่มีจิตใจรักหล่อนเลย

(ชีวิตกับความจริง)

คำว่า อา! มักใช้ในประโยคที่แสดงความประหลาดใจ ชื่นชม

- อา! แม่ยอดรัก" ฉันผู้บ่าวรักพูด "หล่อนรักฉันหรือจ๊ะ" ฉัน...ฉันรักหล่อน
ยู่พา รักมานานแล้ว"

- อา! ฉันทราบแล้ว - ทราบแน่ทีเดียว ว่าหล่อนรักฉันจริง

(ชีวิตกับความจริง)

- อา! ท่านสหายที่รัก ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่าจะมีความจริงอะไรในโลกที่บริสุทธิ์
มีค่าเท่ากับความจริงที่มีสขิสแอนดรูได้พูดกับข้าพเจ้ามาแล้ว

- ปรณินิบัติ เอาอกเอาใจ ทำให้เราสนุก รักเรา อา! ท่านเอ๋ยความสุข
ความค่นองของเด็กหนุ่มหญิงสาว

(ละครแห่งชีวิต)

บางครั้งหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ ทรงใช้คำดังกล่าว เพื่อแสดง
อารมณ์ที่สีกเสีร่าและคั่นใจด้วยเช่นกัน

- อา! หล่อนอย่าเล่าให้ฉันฟังมากไปกว่านี้เลยยู่พา ฉันเข้าใจตลอด

(ชีวิตกับความจริง)

- อา! ความพินาศแห่งชีวิต ละครโรงใหญ่

- หล่อนเมินหน้าไปเสียทางอื่น แสร้งทำเป็นไม่เห็น อา! หล่อนตัดข้าพเจ้า
เสียขาดสะบั้นแล้ว

- อา! ท่านสหายที่รักเมื่อท่านทราบประวัติของข้าพเจ้าตามที่ได้เล่ามาแล้ว

(ละครแห่งชีวิต)

คำว่า โอ ใช้เมื่อแสดงความตกใจ หรืออุทานเมื่อทราบเรื่องที่คาดไม่ถึงว่า
จะเกิดขึ้น อาจเป็นทั้งเรื่องที่ดีและเรื่องที่ไม่ดีก็ได้ ดังตัวอย่าง

- โอ! ถ้ามีญาติพิเศษใด ๆ ที่จะนำเอาขำวนี้ไปยังยายพร้อมได้แล้ว แก
จะเป็นสุขสักเพียงไหนหนอ

- โอ! ฉันอาจจะยกตัวอย่างได้หลายเรื่อง
- โอ! แน่ทีียวจ๊ะ ฉันจะไปเอามาให้
- โอ! บอปปี้ ฉันเล่าเรื่องจดหมายให้เธอฟังไม่ไหว มันเศร้าเหลือเกิน
- "โอ! คุณวิสูตรคะ" หล่อนเรียกข้าพเจ้าด้วยความปลื้มปิติ

(ละครแห่งชีวิต)

- "โอ! พี่" หล่อนลุกขึ้นยืนพูดด้วยเสียงอันระคนไปด้วยความโกรธ
- โอ! แม่พะยอม ฉันจะพบคนดีมากมายถึงเพียงนั้นในวันเดียวไม่ไหว

(ทางโลกีย์)

นอกจากนี้ยังใช้ในลักษณะที่ตัวละครกล่าวบารากับตนเองหรือกล่าวขึ้นมา

ลอย ๆ

- "โอ!" ไม่มีใครทนไหว โดยหัวใจของดิฉันเกือบแตกแยกเป็นเสี่ยง
- โอ! คุณนี่จะไปปล่อยให้ดิฉันพูดอะไรให้ตลอดเสียก่อนคะ
- โอ! ดิฉันเป็นมนุษย์ที่ชั่วช้าที่สุด
- คุณแม่ร้องไห้บ่อยคะ โอ! ดิฉันเกลียดผู้ชายจัง
- โอ! ข้าพเจ้าเชื่อมั่นที่เดียว หล่อนคงจะคิดเช่นเดียวกับเพื่อนบ้านอื่น ๆ
- โอ! ท่านสหายที่รัก ท่านได้รู้จักข้าพเจ้าในเวลานั้น
- เทพเจ้า โอ! ถึงแม้ว่าข้าพเจ้ายังเป็นเด็กอยู่ ข้าพเจ้าก็ยังอดหัวเราะ

ไม่ได้

- "โอ! ฉันไม่รู้ บอปปี้" หล่อนตอบ
- โอ! โชค โชคของข้าพเจ้าจะเป็นไปสักเพียงไหนหนอ
- โอ! ท่านสหายรัก มาเรี่ยยังคงสวย

(ละครแห่งชีวิต)

จากการศึกษาเห็นได้ว่า ค่ายกม้างกล่าวสามารถสื่อถึงอารมณ์และความรู้สึกได้อย่างชัดเจน และในงานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดาเงิง รัชพัฒน์ ก็มีคำเหล่านี้ประกอบอยู่ด้วยมากเป็นพิเศษ เพื่อช่วยบอกอารมณ์และความรู้สึกของตัวละคร ซึ่งทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์สะเทือนใจตามไปด้วย ทั้งยังเป็นการแสดงอารมณ์ของตัวละครในลักษณะของการรำพึงรำพัน เพราะท่านนิยมเขียนเรื่องที่มีลักษณะ เกี่ยวกับการแสดงอารมณ์และพฤติกรรมของมนุษย์

7.2 การใช้สำนวนโวหาร

ชลธิรา กลัดอยู่ (2517 : 213) กล่าวถึงการสำนวนโวหารของนักเขียนว่ามีลักษณะแตกต่างกัน นักเขียนบางคนนิยมใช้ภาษาสั้น ๆ กระชับสื่อความหมายตรงไปตรงมา บางคนมีแนวการเขียนที่ใช้สำนวนสื่อภาพที่มีชีวิต มีรายละเอียด มีสีสัน รวมทั้งมีแสง บางคนถนัดในการใช้สำนวนโวหารเชิงกร้าวตุตัน เป็นต้น

สำนวนโวหาร หมายถึง การใช้ถ้อยคำเพื่อให้ผู้อ่านมีความเข้าใจตรงตามจุดหมายของผู้เขียนได้อย่างเหมาะสม นั่นก็คือเป็นกลวิธีการใช้ภาษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการนั่นเอง

จากคำอธิบายลักษณะสำนวนโวหารดังกล่าวข้างต้น เมื่อนำมาพิจารณาประกอบในการศึกษางานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดาเงิง รัชพัฒน์ แล้ว พบว่าสำนวนโวหารที่เด่น ๆ ของท่านมีลักษณะดังนี้

7.2.1 สำนวนโวหารเสียดสี เหน็บแนม ประชดประชัน

7.2.2 สำนวนโวหารทำให้แ้งคิด

7.2.3 สำนวนโวหารเปรียบเทียบให้เห็นภาพพจน์

7.2.4 สำนวนโวหารต่างประเทศ

7.2.1 สำนวนโวหารเสียดสี เหน็บแนม ประชดประชัน

สำนวนโวหารในลักษณะนี้ของหม่อมเจ้าอากาศดาเงิง รัชพัฒน์ ส่งเสริมให้เกิดข้อคิดเกิดความรู้สึกสะใจ สมใจ น้อยใจ เช่น

- ข้าพเจ้าจบการเรียนที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ แล้วจะไปหางานทำที่ไหน ก็ไม่มีใครเชื่อแน่ว่าทำอะไรได้ เพราะตนไม่ใช่คนหัวนอก เงินเดือนที่จะได้รับก็ไม่พอที่จะย่ำไปวันหนึ่ง ๆ อนิจจา! ฐานะของโรงเรียนไทย, โรงเรียนของเราช่างน่าอนาถเสียนี้กระไรหนอ!

- ข้าพเจ้าต้องการจะไปเมืองนอกให้จงได้... ต้องการจะไปค้นให้พบว่า สรรพอนาคต หรือบ่อเงิน บ่อทอง ที่นักเรียนไทยไปซบตัวกลับมานั้นอยู่ที่ไหน แม้ว่าจะไม่มีเงินพอไปซบตัวได้สำเร็จ ข้าพเจ้าก็ขอแต่เพียงไปได้เห็นก็จะเป็นที่พอใจแล้ว ถ้าจะตายก็คงไม่เสียตายชาติเกิด

- อนิจจา! ลาจวนเอ๋ย! หล่อนจะทราบหรือไม่หนอว่าหล่อนได้มาความรักอันบริสุทธิ์ของข้าพเจ้าซึ่งมีต่อหล่อนเสียแล้ว ความรักในฐานะเพื่อน ไม่มีความรักอันเทียม คัพพุตอันไพเราะทุกคำที่หล่อนพร่ำรำพันมีค่าประดุจน้ำรดก้อนหิน ไม่มีหยดใดสามารถจะรั่วไหลเข้าไปในความรู้สึกของข้าพเจ้าได้ หล่อนได้ตัดข้าพเจ้าเป็นหน้าหนี... เรื่องชนิดนี้หล่อนไม่ได้กล่าวถึงเลย ไม่ได้บอกปากขอโทษแม้แต่สักคำ มีแต่จะยกตนว่าดีเลิศด้วยประการทั้งปวง ถือเสียว่าหล่อนเป็นเพื่อนที่ดีที่สุดของข้าพเจ้า ตั้งแต่วันแรกพบจนทุกวันนี้ อนิจจา! ละครแห่งชีวิต! เราจะต้องสวมหน้ากากเข้าหากันเสมอกระมัง

- ในการเขียนประวัติเรื่องส่วนตัวเรื่องนี้ ไม่มีตอนใดที่ข้าพเจ้าจะเขียนเป็นสุขเท่าตอนนี้ ข้าพเจ้าเขียนได้ดีด้วยความภาคภูมิใจ เขียนได้ด้วยรักจะเขียน ความสุขชีวิตใหม่นี้ท่าน ของใหม่ย่อมดีกว่าของเก่าเป็นธรรมดา?

(ละครแห่งชีวิต)

- "ท่านคิดว่าหม่อมจะไปงั้นหรือ?" ท่านพยุงศักดิ์ รับสั่งอย่างขมขื่น "ท่านคิดว่าหม่อมจะปล่อยให้เขาซื้อตัวชั้นที่ 4 จับตัวหม่อมยัดใส่ลงไปในเรือ แล้วลอยแพกลับเมืองไทยงั้นซี? ไปเมืองไทยขายหน้าเขาวันละห้า เบี้ย เพราะความจนหม่อมต้องไปเป็นกู่หรือเป็นคนขอทานขอข้าวเขากิน ถ้าจะต้องเป็นคนขอทานแล้ว หม่อมขอสมัครเป็นที่เมืองนี้มากกว่า"

- ชีวิตของเราในเวลานี้อยู่กันโดยราคาแพง เศรษฐกิจเป็นสิ่งจำเป็นต้องคำนึงให้มาก ท่านไม่ต้องการจะมีลูกมากมายแล้ว ทำให้เขาจน ๆ ถึงกับจะเรียกว่า "ตระกูลยากจน" คนธรรมดาจะจนสักเพียงใดก็ไม่ใช่ของแปลก แต่ถ้าเป็นเจ้าแล้วจนมันไม่ใช่เป็นของที่เราควรจะมี ถ้าสามารถจะช่วยให้ จริ่งใหม่ท่าน?

- "ฐานะของเรานั้นแปลกท่าน... มันจะเป็นเจ้าก็ไม่ใช่ จะเป็นไพร่ก็ไม่ใช่... ถ้าหม่อมจอนไม่มีจะกิน เจ้าหรือไม่ใช่เจ้า หม่อมก็จะตะเกียกตะกาย หาอาหารมาเลี้ยงท้องให้จงได้"

- "หม่อมเจ้าที่ยากจนอย่างหม่อมมีถมไป พวกเจ้าไม่มีศาล รกโรงราวกับขยะมูลฝอย"

(เจ้าไม่มีศาล)

- ฉันพบเจ้าหล่อนกับมณีนั่งคุยกันอยู่ ฉันมิได้ปล่อยสายตาดำฉันให้ไปจับอยู่ที่เขาทั้งสองเลย เพราะเกรงว่าภาพนั้นอาจทำลายหัวใจของฉันให้ออกเป็นเสียง ๆ

- ฉัน "ทราบว่ามีไปเล่าเรื่องเหลวไหลให้หล่อนฟังเวลาฉันเจ็บ ... หล่อนเชื่อเขาโดยสิ้นเชิง เชื่อเขามากกว่าฉัน ก็ควรแล้วที่หล่อนจะได้รับผลตอบแทนถึงเพียงนี้ เดียวนี้หล่อนคงเชื่อพ่อเพื่อนคนนั้นละกระมัง จึงสู้หันหน้ากลับมาหาฉันอีก" ฉันพลุ่งออกมาอย่างคนวิกลจริต "สายเสียแล้วหล่อนเอ๋ย สายเสียแล้ว หล่อนจงหันหน้าหาความสุขไปกับพี่สุรนนเถิด"

"อย่าตำนิฉันนักเลยคะ คุณพี่" หล่อนสะอื้นกล่าว "ดิฉันเป็นคนรัง ดิฉันก็มายอมรับผิดอยู่เช่นนี้"

"โอ! ฉันตำหล่อนหรือ?" ฉันพูดอย่างคนสติลอย เมื่อนึกถึงฐานะของตนขึ้นมา "หล่อนเป็นภรรยาของคุณพี่สุรนน ฉันได้ตำหล่อน ยกโทษให้ฉันเถิด"

- ก็อีกนั่นแหละหล่อน พอหล่อนเบื่อฉันแล้วก็คงเหมือนกับมณีเหมือนกัน แต่ฉันไม่กลัว ไม่กลัวจริง ๆ ฉันเตรียม เตรียมทุกอย่างเพื่อสู้กับเหตุการณ์เหล่านั้น"

- จริงซิคะ ดิฉันเป็นคนทั้งคนง่าย ง่าย ที่สุดจนถึงกับต้องไปเอออวยกับแล้ง ก็ฉันต้องเผยความจริงของคุณพี่เองให้คุณพี่ทราบไว้ม่าง"

(ชีวิตกับความจริง)

- "แน่นอนทีเดียว ดิฉันต้องคิดอย่างเดียวกับคุณพระ" คุณหญิงตอบ ยังคงยิ้มตามเดิม

"ดิฉันต้องบังคับไม่ให้เขามาสมาคมกับหญิงแพศยา หญิงไม่มีสัตย์ หญิงที่เล่นความรัก - เล่นกับไฟ หญิงที่มีผิวแล้วยังเที่ยววิ่งแสหาชู้ ... หากความรักในสิ่งที่ตนไม่มีสิทธิ์"

"นั่นซี" คุณพระตบตบอย่างไม่เกรงใจ "ฉันจึงต้องพยายามเอาสมศักดิ์ไปจากบ้านนี้... ไปเสียจากเธอ"

- "ถ้าคุณพระเห็นว่า จตหมายนันมีค่าพอที่จะแลกเปลี่ยนกับบุตรชายของคุณพระได้ ก็เอาไปซี คุณพระฯ จะเอาไปอวดใครทั้งโลกก็ได้ ดิฉันไม่มีอะไรจะต้องได้รับความอับอายขายหน้าหรอก"

(วัยสาวท)

จะเห็นว่าผู้เขียนมิได้ทรงแต่งด้วยสำนวนที่ระชบระชั้นอย่างรุนแรง บางครั้งยังสอดแทรกอารมณ์ขันไว้ด้วย เช่น

จากเรื่อง วัยสาวท เมื่อพระณรงค์บันลือฤทธิ์มีความเห็นว่าคุณหญิงวรจินดาพิทักษ์ควรจะให้สมศักดิ์กลับไปพิชิตโลกได้แล้ว เพราะเกรงว่าถ้าอยู่ไปนาน ๆ ทั้งสองอาจจะสนิทสนมกันจนเกินควร แต่เธอก็คัดค้านเพราะเห็นว่าสมศักดิ์ยังไม่หายเจ็บด้วยความบริสุทธิ์ใจ

"ดิฉันต้องบังคับไม่ให้เขาสมาคมกับหญิงแพศยา หญิงไม่มีสัจย์ หญิงที่เล่นกับความรัก เล่นกับไฟ หญิงที่มีลูกมีผัวแล้วยังเที่ยววิ่งแสหาชู้...หาความรักในสิ่งที่ตนไม่มีสิทธิ์..."

"นั่นซี" คุณพระตบตบอย่างไม่เกรงใจ "ฉันจึงต้องพยายามเอาสมศักดิ์ไปเสียจากบ้านนี้... ไปเสียจากเธอ"

"แต่ดิฉันไม่ใช้คนเช่นนั้นนะ คุณพระ"

"อย่างไรก็ดี เธอไม่ใช้คนที่สมศักดิ์คิด"

"แกคิดว่าดิฉันเป็นอะไร?"

"คิดว่าเป็นนางฟ้ากระมัง?"

(วัยสาวท : 72)

จากเรื่อง ทางโลกีย์ เป็นคำพูดของเจสิยวณะที่สนทนาโต้ตอบกับเพื่อนเกี่ยวกับเรื่องบาปกรรมที่ตนเองกระทำไว้

"ดิฉันไม่ได้ฟังเทศน์มาเกือบ 5 ปีแล้ว ต้องไปฟังสักทีเพื่อกันตนรกชั้นต่ำสุด"

"เธอทำบาปไว้มากหรือแม่เจ็ลียว?" เขาถาม

"เอ้อ! คนอย่างดิฉันมองเห็นรกได้ตั้งแต่ก่อนตาย" เจ็ลียวตอบและหัวเราะ

"ให้ฟังเทศน์อีก 100 กัณฑ์ ก็เห็นจะพ้นรกไปไม่ได้"

(ทางโลกีย์ : 38)

7.2.2 ส่วนคนที่ให้แง่คิด หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ เป็นนักประพันธ์ที่มีโอกาสพบเจอกับสิ่งต่าง ๆ มากมาย ทั้งความสมหวัง ความผิดหวัง ความไม่แน่นอนของโลก และจิตใจของเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน จึงสามารถนำสิ่งที่ประสบมาเป็นวัตถุดิบมาสร้างสนวนรจนาที่ให้แง่คิดอย่างคมคาย ไม่ว่าจะเป็นข้อคิด หรือคติเตือนใจในด้านต่าง ๆ ทั้งความหวังและความรัก ดังตัวอย่างเช่น

- ความรัก...ไม่ว่าความรักชนิดใด ที่บริสุทธิ์แล้ว คือความเสียสละ คือความสุข ความทุกข์ ความรักคือชีวิต

- ตราบใดเมื่อโลกยังคงหมุนอยู่รอบแล้วรอบเล่าความสุข หรือความทุกข์ของเราก็ต้องหมุนตามไปด้วย

- ความรักทำให้เราตาบอด ลืมคิดถึงฐานะ และความเป็นอยู่เสียสิ้น

- นักหนังสือพิมพ์จะคิดอย่างหนึ่ง แล้วเขียนอีกอย่างหนึ่งไม่ได้ แม้ทำได้

ก็ไม่สมควร

- ความมีอิสระเกิดเพราะการรักษาระเบียบอย่างเคร่งครัด

- ไม่ว่าเราจะทำอะไรให้เป็นผลสำเร็จก็ย่อมมีอุปสรรค และมีอันตรายมา

กีดขวางอยู่ร่อยแปด

- หนังสือพิมพ์ก็คือละครโรงใหญ่ อะไรที่เกี่ยวกับชีวิตไม่ว่าสูง ไม่ว่าต่ำ มีอยู่ในหนังสือพิมพ์ทั้งนั้น

- ชีวิตเราไม่ยาวพอที่จะเที่ยวไปหึงคนนั้นและคนนั้นไม่เข้า เรื่อง

- ชีวิตเป็นของแปลกนะท่าน ยิ่งอยู่ในโลกนานเรายังรู้เรื่องชีวิตน้อยเข้าทุกที

(ละครแห่งชีวิต)

- เมื่อท่านเกิดเป็นคนชาติหนึ่งก็ไม่มีวันที่จะกลายเป็นอีกชาติหนึ่งได้
ธรรมชาติจะเป็นผู้ป้องกันอย่างเด็ดขาดในเรื่องนั้น
- เราจะต้องต่อสู้กับความจริงของชีวิตวันหนึ่งไม่ใช่หรือก่อนที่จะพจญกับ
ความจริงเช่นนั้น ผู้ที่ไม่ยอมจะต้องเตรียมตัวไว้ก่อน
- อุทิศเวลาให้แก่ผู้ที่อยู่ในฐานะที่จะต้องอำนวยความสะดวกให้คนอื่นได้
ความรักคือความเสียสละหรือความอุทิศ
- แต่ถ้าเราพยายามรักผู้ที่ไม่รักเราแล้วเขาคงจะรู้จักเราดีเข้าสักวันหนึ่ง
และอาจจะรักเราบ้างก็เป็นได้
- ชีวิตของเราตามธรรมดามีความขมขื่น ระทมทุกข์อยู่มาก แต่ก็ย่อมจะมี
ความสมหวัง ความสุข เป็นรางวัลหรือสินน้ำใจบ้าง บางคราวเป็นแน่ โชคเป็นของแปลก ไม่มี
ใครสามารถจะทราบหรือเดาได้ล่วงหน้าจนกระทั่งยากจะคาดพิศยังไม่อยากตาย ทั้งนี้เพราะอะไร
ชีวิตเป็นสิ่งที่ไม่น่าอยู่จริงหรือ

(ผิวเหลืองผิวขาว)

- ไม่มีอะไรที่จะมาทำลายความรัก ความเชื่อใจและความสุขได้ยิ่งกว่า
ความเข้าใจผิด
- นกที่ถูกขังอยู่ในกรงมาแล้วเจ็ดปี ถ้าจะถูกปล่อยให้เป็นไปในความกว้าง
ใหญ่ไพศาลของโลกในทันทีทันใด ย่อมจะเป็นไปไม่รอด

(ทางโลกีย์)

- ความรักของหนุ่มสาวไม่ได้เกิดจากความสงสารอย่างเดียว ความรัก
อาจจะเกิดจากความนิยมซึ่งกันและกันด้วยก็มีบ่อย ๆ และความรักเช่นนี้มีอำนาจใหญ่ยิ่งกว่าความ
รักอื่น ๆ เป็นความรักที่ยังอยู่ในความทรงจำของหนุ่มสาวอย่างไม่มีวันลืม
- การศึกษาอาจช่วยให้คนมีนิสัยไม่ดีอยู่แล้ว ไม่ได้มากขึ้นอีกคนก็ได้ คนรับ
การศึกษาย่อมจะโกงเงินหลวงได้โดยวิธีอันแยบคายกว่าคนที่ไม่ได้รับการศึกษา เพราะเป็นคน
ฉลาดกว่า

(สมาคมชั้นสูง)

- โลกนี้เป็นสถานที่อันประเสริฐ ถ้าเราปลงตก เราคงจะหาทางดำเนินไปสู่ความสุข ลืมความทุกข์ได้เสมอ เช่นเดียวกับสตรีตกริแห่งความสุขไม่ไข่มุ่แต่เพียงทางเดียวเท่านั้น

(ชีวิตเรื่องที่ 1)

- กฎธรรมชาติคอยแต่จะเปลี่ยนแปลงเราอยู่เสมอ เปลี่ยนสังขาร วงหน้า นิสัย ให้ผิดแปลกกว่าที่เคยเป็นมาแล้ว เปลี่ยนให้ได้รับความสุข เปลี่ยนให้ได้รับความทุกข์ ดอกไม้ตูมบานสยายกลั่นเหี่ยวแห้งและร่วงหล่นหายไปสิ้น

- เช่นเดียวกับมนุษย์เราเหมือนกัน จะผิดกันก็แต่ว่าดอกไม้จะหอมได้ก็เป็นบางชนิดที่ธรรมชาติบัญญัติไว้ให้หอม ส่วนมนุษย์นั้นอาจจะหอมได้ทุกคน แต่มนุษย์นั้นจะหาความหอมมาสูดดมได้โดยผลกระทำของตน

(อานาจกฏธรรมชาติ)

จากตัวอย่างที่ยกมาประกอบ แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งมักมองทุกสิ่งทุกอย่างในโลกในแง่มุมที่หลากหลาย ซึ่งเกิดจากการได้มีโอกาสไปประสบพบเห็นสิ่งต่าง ๆ มากมาย จึงนำแง่คิดต่าง ๆ มาสอดแทรกในผลงานทางวรรณกรรม

7.2.3 สำนวนโวหารเปรียบเทียบให้เห็นภาพพจน์ สำนวนโวหารประเภทนี้มักจะประกอบด้วยคำว่า ดุจ เหมือน ราวกับ คล้าย คือ ราว เพื่อเปรียบเทียบสิ่งที่เปรียบนั้นเห็นชัดเจนขึ้น ซึ่งวิธีนี้เป็นความพยายามของผู้แต่งที่จะหาคำอธิบายสิ่งที่เข้าใจยาก หรือนึกภาพไม่ชัดเจน ให้เข้าใจและเห็นภาพชัดขึ้น หม่อมเจ้าอากาศศาเก็งรพีพัฒน์ก็ทรงใช้สำนวนโวหารเปรียบเทียบเพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพพจน์นี้ ดังตัวอย่าง

- ความรักอันแท้จริงของสหายทั้งสองซึ่งมีต่อข้าพเจ้านั้นมีค่าสูง เยี่ยมประดุจ นายแพทย์ผู้รักษาคนไข้หนักให้หายโรค

- คำพูดอันไพเราะทุกคำที่หล่อ่นพร่ำพร่ำนั้นมีค่า ประดุจน้ำรดก้อนหิน

- แต่เดี๋ยวนี้ข้าพเจ้ามีใจ เหมือนท่อนหิน

ร่างทุกแห่งไปฉะนั้น

- สถานที่อันใหญ่เหล่านี้ดูช่างเจียบสัจดเสียนี่กระไร คล้ายกับจะเป็นบ้าน

- คนกรรเชียงเป็นกลุ่แกกที่มีหน้าตาดูร้าย รูปร่าง เหมือนยักษ์
- ข้าพเจ้าสะดุ้งเหมือนถูกเข็มแทง
- เราไม่ได้พูดถึงเรื่องอะไร นั่งคล้ายตักตา!
- ฟรีดา สติลส์ มินัสเจียบไม่สู้สักกับใคร มีสภาพคล้ายตักตา

(ผิวเหลืองผิวขาว)

- มีอุทาหรณ์เช่นเดียวกับจะพยายามพายเรือบนโคลน

(เจ้าไม่มีศาล)

- เวลานั้นใจฉันคล้ายวงจรอะไรวู้งหนึ่งที่ถูกแรงไฟหมุนจนไม่รู้ที่จะไปหยุด

ลงที่ตรงไหน

- ตั้งแต่วาระนั้นมาโรครักก็เกิดขึ้นเรื่อย ๆ ราวกับไฟสมุทคอน
- ฉันเชื่ออยู่เสมอว่าเวลานี้แม้มีเทพยดาจะมานำฉันสู่สวรรค์ทั้งเป็น ฉันก็ไม่ปรารถนาเพราะฉันถือว่า สวรรค์หรือจะมีนางฟ้าทั้งามและชื่อตรงต่อฉันเหมือนนุฟา

(ชีวิตกับความจริง)

นอกจากนี้ผู้แต่งยังมีการเปรียบเทียบโดยใช้อุปมาอุปไมย ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบโดยตรงว่าสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง อาจมีคำเชื่อมว่า คือ เป็น เป็นต้น

- ถ้าจะถือว่าฝรั่งเป็นเมืองสวรรค์แล้ว เมืองแขกต้องเป็นเมืองนรก

อย่างเด็ดขาด

- รู้สึกว่าหล่อนเป็นเรือที่ลอยอยู่ในทะเลโดยปราศจากหางเสือ
- แก้มของหล่อนเป็นสีเม็ดมะปราง
- ท่านจะเห็นได้โดยง่ายว่าเราอยู่คนละมุมโลก คนหนึ่งเป็นผ้าพับไว้

- ข้าพเจ้ารู้สึกคล้ายว่าตนเองเป็น**ชนบัตรปลอม**บนอยู่ใน**ชนบัตรรัฐบาล**
- อยู่ในเมือง**สวรรค์**ใครจะอยากไปใน**เมืองนรก** ถ้าไม่จำเป็น

(ละครแห่งชาติ)

- หล่อนจะรู้จักเขาพอที่จะทำให้เขาเห็น**หล่อนเป็นเทพธิดา**แห่งชีวิตของเขา
เสมอไปได้

- ความมั่งคั่งสมบูรณ์และเกียรติยศที่จะได้เป็นเจ้าหญิงอาจทำให้ไอรินเป็น
สุขอย่างที่สุดก็ได้ กระหม่อมเชื่อมั่นเรื่อง**เงินคือแก้วสารพัดนึก**

(ผิวเหลืองผิวขาว)

- จันเกิดมา**เป็นผลสตรอเบอรี่**ที่เขากาแย้ม จันต้องถูกเก็บไว้สำหรับฤดู
เมื่อถึงฤดู เขากวนฉันใส่ขวดส่งไปขายตามประเทศที่เขาต้องประสงค์

(สมาคมชั้นสูง)

ส่วนส้านวนของไทยนั้น หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ กัญญาพานิช
แต่งงานประพันธ์ด้วย เพื่อช่วยให้เห็นภาพพจน์ชัดขึ้น เช่น

- ข้าพเจ้าสามารถต้านทานอำนาจกษัตริย์ได้ หรือน้ำตาลกลั่น
- เป็นคนอย่างที่เราเรียกว่า **น้ำนิ่งไหลลึก** รู้จักยาก

7.2.4 สำนวนโวหารต่างประเทศ หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ ทรงใช้สำนวน
โวหารต่างประเทศในงานประพันธ์ ดังนี้

- ในระหว่างที่อยู่ในห้อง ข้าพเจ้ารู้สึกไกลจากความสบายมาก
- เรา**ขับรถ** ที่สถานีการ์ต คูณอร์ต ไปลงที่คาเลส์

ประโยคนี้แปลมาจากภาษาอังกฤษว่า "to catch the bus"

- เราจับรถไฟที่โคเวอร์ เดินทางไปลอนดอน

ประโยคนี้มาจากประโยคภาษาอังกฤษว่า "to catch the train"

- ทุกหนุ่มสาวที่มีโอกาสที่จะประสบสิ่งที่ต้องใจ

ประโยคนี้ไม่มีลักษณะนาม

- ข้าพเจ้าถูกเรียกให้ไปช่วยจัดห้องให้สตรีทั้งสอง

เป็นประโยคประ เภทกรรมวาจก

สามารถสรุปได้ว่าหม่อมเจ้าอากาศดา เกิง รัชพิทักษ์ ทรงคุ้นเคยกับการเขียนงานประพันธ์ ในรูปแบบของวรรณกรรมที่แปลจากต่างประเทศ มีผลให้ลักษณะของประโยคเปลี่ยนแปลงไปจาก ลักษณะเดิมของไทย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

8. แนวคิดของผู้แต่ง

แนวคิด หมายถึง ความคิดสำคัญหรือความหมายของเรื่อง อันเกิดจากการเชื่อมโยง องค์ประกอบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นโครงเรื่อง ตัวละคร ฉาก บทสนทนา

แนวคิดในวรรณกรรม จะเป็นตัวกลางในการสื่อสารประสบการณ์ ซึ่งอยู่ในความทรงจำ ของมนุษย์ออกมา บางเรื่องอาจกล่าวถึงอารมณ์ของมนุษย์ เช่น ความรัก ความเศร้าโศก เสียใจ ความเชื่อ ความหลอกลวง ฯลฯ ดังนั้นแนวคิดที่ปรากฏในวรรณกรรมจึงมีหลากหลายแง่มุม ซึ่ง แตกต่างกันไปตามประสบการณ์และความชำนาญของผู้เขียน

การศึกษาแนวคิดนี้มีทั้งผู้รู้ด้านนวนิยาย และการวิจารณ์ได้อธิบายความหมายของแนวคิด และหลักเกณฑ์การวิเคราะห์แนวคิดไว้เป็นแนวทางดังนี้

หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพสุวรรณ (2511 : 10) กล่าวว่าสิ่งนี้ไม่ใช่สิ่งที่แลเห็นง่ายนัก ยิ่งถ้าหากผู้ประพันธ์ไม่ค่อยมีความคิดเห็นของตนแน่แน มีแต่พร่ำ ๆ หรือมีไปตามความนึกคิดของ ผู้อื่น ยิ่งทำให้แลเห็นทัศนะในนวนิยายของนักประพันธ์นั้นยากขึ้นไปอีก บางคราวนักประพันธ์บางคน มีทัศนะที่น่าสนใจ อาจแสดงความคิดเห็นขัดแย้งกันไปในตัว แต่นักอ่านย่อมพยายามจับความคิดเห็น ของนักประพันธ์ให้ได้ การอ่านจึงจะออกรส

ธวัช ปุณณทก (2527 : 109) กล่าวถึงหลักเกณฑ์การวิเคราะห์แนวคิด พิจารณาจากที่ ผู้เขียนจะเป็นผู้เสนอทัศนะผ่านตัวละคร หรือผ่านเรื่องราวมาสู่ผู้อ่าน แต่มีปัญหว่าแนวคิดเหล่านั้น

ผู้อ่านเข้าใจหรือรับรู้เพียงไร ถ้าผู้อ่านยอมรับแนวคิดนั้น ๆ ก็แสดงว่าเป็นแนวคิดร่วมกันระหว่างผู้อ่านและผู้เขียน ฉะนั้นในการพิจารณาในด้านแนวคิดนี้ นักวิจารณ์นวนิยายจำเป็นต้องตระหนักให้แน่ชัดว่าเป็นแนวคิดร่วมของสังคมอีกด้วย ไม่เพียงแต่เห็นว่าเป็นแนวคิดแปลกใหม่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

จากการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดในงานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ พบว่าแนวคิดหลักที่ปรากฏอยู่นั้นสามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้คือ

- 8.1 แนวคิดในด้านความรัก
- 8.2 แนวคิดในการดำเนินชีวิต
- 8.3 แนวคิดในด้านสังคม

8.1 แนวคิดในด้านความรัก

งานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ แสดงแนวคิดเรื่องความรักในแง่มุมต่าง ๆ เช่น แนวคิดเรื่องความรักระหว่างหนุ่มสาว ความรักระหว่างบิดามารดากับบุตร ความรักของพี่กับน้อง ที่ผู้แต่งแสดงทัศนะความรักของคนละชนชาติว่ามีความแตกต่างในด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือความเป็นอยู่ของสังคม จึงเป็นความรักที่ยากจะราบรื่น หรือประสบความสำเร็จ เช่น ความรักในเรื่องละครแห่งชีวิต ผีวเหลื่องผีวขาว และคาราคู่ชีพ เป็นต้น

"บอบีเจ้า ทำไมเราถึงจะไม่มีสิทธิ?" หล่อนถามพลางเอาแขนสวมกอดข้าพเจ้าไว้
 "ทำไมเราถึงจะรักกันไม่ได้?" "มีเหตุผลร้อยแปด มาเรีย" ข้าพเจ้าตอบ พลางเอา
 แขนกอดหล่อนไว้แทนเองเดียวกัน "ข้อสำคัญเธอเป็นชาวยุโรป อยู่ในที่มีอากาศเย็น
 มีขนบธรรมเนียมอย่างหนึ่ง ฉันเป็นคนไทยอยู่ในที่มีอากาศร้อนจัด มีขนบธรรมเนียมคน
 ละอย่าง ผิดกันไกลจากที่นี้ เธอเข้ากับพี่น้องเพื่อนฝูงฉันที่เมืองไทยไม่ได้"

(ละครแห่งชีวิต : 128)

บางครั้งความรักที่นำเสนอจะปรากฏในรูปของการประชดประชันเสียดสีว่าเป็นความรักที่มองเพียงวัตถุภายนอก มิได้เกิดขึ้นจากจิตใจ ดังจะเห็นได้จากเรื่องเชคมุนย์ ที่มอริกาบูชาและหลงใหลด้านวัตถุมากกว่าด้านจิตใจ จนมองข้ามความรู้สึกดี ๆ ของสุจินต์ไปเสีย

ข้าพเจ้าได้มีโอกาสรู้จักคนทั้งสองนี้ก็เพราะข้าพเจ้าเคยรวย แต่ไม่รวยพอที่จะให้
ความสุขแก่มอนิกาและมารดาของหล่อนได้ สตรีทั้งสองนี้และเงินหนึ่งล้านปอนด์ที่ข้าพเจ้า
ยังมีเหลืออยู่ได้สอนให้ข้าพเจ้าได้อย่างถูกต้องว่า "ความรัก" ที่เราเข้าใจเดี๋ยวนี้แปล
ว่าเรามีเงินเท่าใดถ้าสิ้นเปลืองเป็นอย่างอื่นก็ผิด... ข้าพเจ้าจึงรู้สึกเหล่านี้ได้ดี เงินคือ
แก้วสารพัดนึก! เงินอาจจะซื้อความรักได้ แต่ความรักจะซื้อเงินไม่ได้เป็นอันขาด

(รัชคณนัย : 39)

ความรักในทัศนะของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ ที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง
คือการมองว่าความรักระหว่างหญิงสาวกับชายหนุ่มไม่ควรจะมีให้กันและกันอย่างมากเกินไป เพราะ
ผู้แต่งมองว่าการรักกันมากเกินไปจนอาจจะก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายได้เร็วมากขึ้น ดังจะเห็น
ความคิดนี้ในเรื่องสมาคมชั้นสูง จากบทสนทนาของเพลินพิศกับหม่อมเจ้าประพันธ์ศิริ

พวกเราพวกหญิงสาวสมัยนี้ เห็นความรักเป็นของใหญ่โตเกินความจริงมาก... ใน
จำนวนผู้หญิงสิบคน เก้าคนไม่ได้รักหัวของหล่อนจนลอยเลิกฟ้า ถ้าหล่อนรักก็รักได้ไม่นาน
เพราะผู้ชายเขาต้องเบื่อในความรักเช่นนั้นของหล่อน... ในโลกนี้ไม่มีอะไรฆ่าความสุข
ไปได้ยิ่งกว่าความรักที่พวกเราหนุ่ม ๆ สาว ๆ สมัยนี้ผันกัน ความรักเช่นนั้นทำให้เรา
หวังจากผู้ที่เรารักมากเกินไป และเป็นสิ่งที่คอยทำให้เราเข้าใจ และกวนใจเราเสมอ
ยิ่งไปกว่านั้นยังทำให้หึงหวงอย่างร้ายกาจ และความหึงหวงเช่นนี้ฆ่าความละมุนละม่อม
ในนิสัยของเราได้ง่ายที่สุด ไม่มีผู้ชายคนใดที่ต้องการความรักและความนับถืออย่างสูงสุด
ของผู้หญิง และผู้หญิงก็ไม่ต้องการให้ผู้ชายคนใดจะมาแสดงความรักกับตนเสมอทุกวัน
เวลา ทั้งสองคนคงเบื่อกันตายในไม่ช้า ระหว่างหัวเมียควรจะมีความไม่แน่นอนไว้บ้าง
จึงจะอยู่ด้วยกันยืนนาน

(สมาคมชั้นสูง : 137)

นอกจากนี้หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ ยังเสนอว่าความรักเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน
ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น เพราะสาเหตุที่จะทำให้ความรักแปรเปลี่ยนได้นั้นมีตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็น
สาเหตุมาจากระยะเวลาที่ต้องห่างกัน ความคิดที่แปรเปลี่ยนไปตามวัยและประสบการณ์ เวลาที่

ห่างเหินกัน ความเปลี่ยนแปลงทางความคิด ดังเช่นความรักของวิสูตรกับลาจวนเป็นตัวอย่างที่ทำให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางความคิด เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ลาจวนมองโลกกว้างขึ้น เริ่มมองเห็นคนอื่นที่ดีกว่า หรือที่เหมาะสมกับตนมากกว่าวิสูตรเพื่อนสนิทของพี่ชายที่ตนเองเคยคบหากันมาเมื่อยังเป็นวัยรุ่น หรือความรักที่กำจรมีต่อบุพผาคู่หมั้นสาว จากเรื่องอำนาจกฎธรรมดา เมื่อเวลาผ่านไป กำจรถูกขับไปสนใจสตรีคนอื่น ทั้งนี้เพราะกำจรถูกขับจากคู่หมั้นไปอยู่ต่างประเทศเป็นเวลานาน

จะเห็นได้ว่าแนวความคิดด้านความรักของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ นั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริงทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติ หรือความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของความรักก็ตาม

8.2 แนวคิดในการดำเนินชีวิต

นักเขียนย่อมมีวิธีการมองโลก มองชีวิตตามความคิดของตนเอง โดยเฉพาะถ้านักเขียนเขียนงานด้วยสายตาค้นหาค้นคว้าและกว้างไกลมากกว่าคนทั่วไป ย่อมสร้างสรรค์ผลงานที่ยิ่งใหญ่มากขึ้นด้วย แนวคิดด้านชีวิตจึงขึ้นอยู่กับมุมมองโลกของนักเขียนแต่ละคน ดังนั้นแนวคิดเรื่องชีวิตจึงค่อนข้างกว้าง และเป็นเรื่องยากที่จะกล่าวถึงอย่างรอบด้าน อย่างไรก็ตามแนวคิดเรื่องชีวิตที่ปรากฏในงานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ ก็สามารถยกตัวอย่างได้ เช่น การดำรงชีวิตต้องใช้ความอดทนต่ออุปสรรคและความยากลำบากทั้งปวง เช่น วิสูตรจากเรื่องละครแห่งชีวิต และพิวเหลืองพิวขาว ตัวเอกค่อนข้างต้องต่อสู้กับความยากลำบากที่จะส่งตัวเองไปเรียนต่างประเทศ ความไม่สะดวกสบาย ด้านฐานะทำให้เขาต้องช่วยเหลือตัวเองในหลาย ๆ ด้าน ทั้งความเป็นอยู่และการทำงาน การศึกษาเล่าเรียน

ดิฉันคำฉันไม่ว่าเวลาใด ผู้ส่งข่าวจะต้องลุกจากที่นอนทันทีถ้ามีเสียงของโทรศัพท์...
ได้ข่าวแล้วกลับไปโรงพิมพ์ นั่งเขียน... เขียนไปจนกว่าปากกาจะหลุดจากมือ... ใน
ระหว่างที่ทำหน้าที่อยู่ข้าพเจ้ารู้สึกเหนื่อย รู้สึกท้อ อยากจะกลับบ้านเสียหลายครั้ง

(เรื่องละครแห่งชีวิต : 173)

อีกตัวอย่างหนึ่งคือ จากเรื่อง เรื่องชีวิตที่ 1 ผู้เขียนได้เสนอให้เห็นชีวิตที่ฝ่าฟันความทุกข์ เพราะความเพียรพยายามดังตัวละครชื่อ เสนรี ประสบความผิดหวังจากความรัก แต่

เขาก็มิได้ทำให้ชีวิตให้ตกต่ำ หากเขาดำเนินชีวิตไปอย่างมีคุณค่า ขยันทำงาน เพื่อที่จะลืมความขมขื่นในอดีต และเริ่มต้นชีวิตใหม่ ดังคำกล่าวที่เขาพูดกับออลีฟ สตรีที่ปฏิเสธความรักของเขาว่า

"โลกนี้เป็นสถานที่อันประเสริฐ ถ้าเราปลงตก เราคงจะหาทางดำเนินไปสู่ความสุข
ลืมความทุกข์ได้เสมอ"

(เรื่องชีวิตเรื่องที่ 1 : 66)

ลักษณะอีกประการหนึ่งในการดำเนินชีวิต กล่าวคือ ครอบครัวไทยนั้นผู้ชายเป็นผู้ที่มีอำนาจเด็ดขาดในการปกครองสมาชิกในครอบครัว หากครอบครัวนั้นเป็นครอบครัวใหญ่ ก็จะมีบุคคลที่เป็นเครือญาติอื่น ๆ ได้แก่ บิดา มารดา ของฝ่ายสามีหรือภรรยา ตลอดจนพี่น้องของสามีหรือภรรยารวมอยู่ด้วย ผู้ชายจึงมักเป็นใหญ่ในครอบครัว และมักจะมีภรรยาหลายคน แนวคิดในด้านครอบครัวนี้ หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ ไม่ค่อยจะมีปรากฏในงานประพันธ์เท่าใดนัก พอจะเห็นได้จากเรื่องละครแห่งชีวิต บิดามารดาของวิสูตรแยกทางกันเนื่องจากบิดาของวิสูตรค่อนข้างเจ้าชู้ และมีภรรยาหลายคนจนทำให้มารดาของเขาไม่สามารถจะทนต่อสภาพนั้นได้

เรื่องคุณแม่จะต้องจากบ้านที่ท่านเคยอยู่มาแล้วตั้ง 20 ปี ไปอยู่บ้านผับธนฯ ก็เป็นเรื่องธรรมดาเหมือนเรื่องทั้งหลายในครอบครัวขุนนางใหญ่ ๆ ใด ๆ ในเมืองไทย เมื่อภรรยาเป็นฝ่ายที่ชรา หมดกำลังที่จะสนองคุณได้เช่นเคย ก็เป็นอันว่าต้องถูกปลดชรา ส่วนสามีนั้นเล่า แม้ว่าจะมีอายุรุ่มราวคราวเดียวกับภรรยา แต่ยังมีกำลังวังชา และโรคทรัพย์ ก็คงแสวงหาสิ่งที่ตนไม่มีสิทธิ์ที่จะได้ แต่คงหาได้สมหวัง โดยความซอกซำระกาใจของภรรยาเก่าผู้เคยร่วมทุกข์ร่วมสุขมาด้วยหลายสิบปี ถ้าภรรยาทนได้เพราะความจำเป็นก็เลยทนนิ่งดูความเป็นอยู่ของสามี ส่วนภายในทรงของหล่อนเล่าก็คงมีเลือดหยดอยู่มิขาดสาย อนิจจา! นี่คือภรรยาของคนไทย แม่ยอดหญิง! ถ้าภรรยาใดทนไม่ไหวและมองเห็นทางพอที่จะหลีกเลี่ยงไปได้ ก็ตัดช่องไปแต่พอดน...

(ละครแห่งชีวิต : 50)

หรือครอบครัวของลำจวนก็มีลักษณะเดียวกับครอบครัวของวิสูตร ลำจวนมีน้องสาว

น้องชายต่างมารดาอยู่หลายคน ซึ่งลาจวนเองก็ไม่ชอบใจการประพัตต์ตัวของบิดาตนเองเท่าใดนัก

"โอ อย่าพูดเลยล่ะ" หล่อนพูดอย่างนั้น "ถ้าคุณแม่ของดิฉันมีช่องทางที่จะหลีกเลี่ยงตัว
ไปได้ คุณนึกหรือว่าท่านจะอยู่ด้วยความอัปรีดิ์เช่นนี้ทนอยู่ทุกวันทุกคืน..."

(ละครแห่งชีวิต : 53)

ความคิดที่ไม่เห็นด้วยกับการมีหลายภรรยา นั้น ผู้แต่งแทรกไว้ในคำพูดของวิสูตรอีก
หลายตอน เห็นได้ชัดจาก

"จริงนะ ฉันเป็นคนที่ไม่เกลียดการมีเมียมากมากที่สุดคนหนึ่ง ฉันเห็นเป็นของ
บาร์เบเรียน สิ่งเหล่านี้อาจดีเมื่อสมัยสี่สิบสามปีมาแล้ว...ผู้ชายชาวฮินดูทางประเทศ
ของเขาให้เป็นนรก มีการข่มขืนให้หญิงมีเรือดั้งแต่อายุ 11-12 เขาเก็บฮาร์เริ่มเป็น
ของระดับบ้านเป็นของเก้"

(ละครแห่งชีวิต : 55)

และน้ำเสียงที่ไม่เห็นด้วยกับค่านิยมที่หญิงจะต้อง เป็นฝ่ายทนรับการกระทำทุกชนิดของ
ฝ่ายชาย ต้องรับผิดชอบเมื่อสามีไปมีผู้หญิงอื่น ยังปรากฏอยู่ในเรื่องสั้นเรื่องสมาคมชั้นสูงอีก

เมื่อเรามีความนิยมที่แปลกอย่างหนึ่ง ถ้าผู้ชายคนใดที่ยังเป็นโสด ไม่มีใครเขา
เห็นชอบในการที่จะไปเหลวไหลกับหญิงคนใดได้ เขาคอยกล่าวโทษให้ร้าย และคอย
ตระหนักรั่วเสมอ ถ้าชายใดแต่งงาน มีครอบครัว เป็นหลักเป็นฐานแล้ว จะไปเพะกับ
ผู้หญิงอีกสักกี่คนก็ไม่มีความผิด

(สมาคมชั้นสูง : 106)

แนวคิดในด้านการดำเนินชีวิตอีกประการหนึ่งที่หม่อมเจ้าอากาศดาเงิง รัชพัฒน์ ได้
แสดงทัศนะไว้อย่างชัดเจน คือการดำเนินชีวิตของสตรี ทรงเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสตรีควรเป็นเพศ
ที่มีความสุภาพ อ่อนโยน ซื่อสัตย์ต่อความรัก มีความมั่นคงต่อชายผู้เป็นสามี แต่หญิงคนใดคบชู้ชาย

ก็จะเป็นที่ครหาและถูกเหยียดหยามจากวงสังคมมาก ดังตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความซื่อสัตย์และ
มั่นคงต่อความรัก

"ดิฉันเสียใจที่จะรับเกียรติยศนั้นไม่ได้ ดิฉันรักและชอบเธอมาก แต่ไม่ใช่ว่าทางที่เรา
จะแต่งงานกัน"

"ทำไมจึงเป็นเช่นนั้นแม่บัพผา" เสียงผู้ชายถาม

"ดิฉันมีคนที่คุณรักเสียแล้ว" หล่อนตอบ

(อำนาจคุณธรรมดา : 61)

นอกจากนี้พระย่ายู่เสมอว่า สตรีต้องมีความสุภาพ อ่อนโยน กิริยามารยาทดี และ
ต้องรู้จักประนีประนอมกับผู้อื่น

แม้พะยอมเดินกลับมาจากครัว ถือถ้วยน้ำชาร้อนมาด้วยถ้วยหนึ่ง หล่อนคุกเข่าลงข้าง
เก้าอี้ชายที่หล่อนรัก ส่งถ้วยน้ำชาให้

(ทางโลกีย์ : 15)

ข้าพเจ้าจึงดูแม่สาวจนด้วยความนิยมอันอุบัติโดยปัจจุบันทันด่วน น้ำเสียงอันเย็นหู
พร้อมด้วยกิริยาอันสงบเสงี่ยมของหล่อนนั้นน่าชมยิ่ง

(ละครแห่งชาติ 47)

หล่อนมีความยำเกรง เชื่อนั่นในบุรุษผู้เป็นของหล่อน หล่อนรัก หล่อนซื่อสัตย์และ
อ่อนหวาน แม้เมื่อสามีของหล่อนไปทพยาเบ เลอะเทอะเข้าเมือใด หล่อนก็ได้แต่นั่ง
ร้องไห้หรือผลสุดท้ายอันจะเกิดขึ้นในที่สุด คงรักเขาอยู่เช่นเคย และเตรียมพร้อมที่จะให้
อภัย แม้ว่าเขาจะเลวทรามสำหรับหล่อนสักเพียงใดก็ตาม หล่อนเกิดมาสำหรับเป็นฝ่าย
ทนทุกข์เสียเปรียบไปโดยไม่พยายามที่จะมีปากมีเสียง นี่คือนิสัยที่ข้าพเจ้าเคยเห็น
เคยรู้จัก

(ละครแห่งชาติ : 34)

สตรีในงานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ เป็นสตรีที่มีโอกาสเดินทางไปต่างประเทศ ได้พบปะกับผู้คนมากมายหลายชาติ รวมทั้งทำให้ผู้แต่งมีโอกาสนสัมผัสกับความก้าวหน้าทางความคิด รวมทั้งการดำเนินชีวิตของสตรีต่างชาติ ทำให้สตรีที่ปรากฏอยู่ในงานประพันธ์ของผู้แต่งมีลักษณะที่เป็นผู้หญิงทำงาน เข้าสมาคมได้อย่างไม่ขัดเงิน ไม่ได้อยู่แต่เหย้าเฝ้าแต่เรือนเหมือนสตรีไทย สันทนากับผู้ชายได้อย่างคล่องแคล่ว เช่น จุไร สตรีไทยที่ไปใช้ชีวิตที่สหรัฐอเมริกา

จุไรนับได้ว่าเป็นสตรีไทยคนเดียวที่เป็นคาราวานอยู่ในหมู่นักเรียนไทยในอเมริกา ขาวสวย และ "ฟรี" มีการศึกษาที่ดี พูดเก่ง ล้อเลียนเก่ง หล่อนเป็นคนมีรูปร่างค่อนข้างเตี้ย ผิวขาวนวล ตาโตดำ มีประกายงาม รู้จักแต่งตัว หล่อนอยู่เมืองอเมริกามาตั้งแต่เด็กอายุสิบขวบ และเวลานี้มีอายุได้สิบเก้า แต่ยังคงพูดภาษาไทยได้คล่องเพราะหล่อนยังพบเด็กไทยอยู่เสมอ... แต่จุไรเป็นเด็กฉลาด รู้จักระวังตัว ไม่เคยยอมให้ชายใดก้าวล้ำเกินกว่าฐานะแห่งมิตรภาพไปได้

(ละครแห่งชีวิต : 257)

8.3 แนวคิดด้านสังคม

แนวคิดด้านสังคม เป็นแนวคิดที่มีความหมายค่อนข้างกว้างมากเกี่ยวข้องกับความเป็นไปของสังคมทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม สำหรับงานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ นั้น มีแนวคิดที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงพัฒนาทางสังคมในช่วงเวลานั้น สามารถแยกได้เป็น

8.3.1 แนวคิดด้านค่านิยม เช่น ด้านค่านิยมเรื่องการแต่งงานจะต้องเหมาะสมทั้งในด้านฐานะและชาติตระกูล ดังตัวอย่างจากเรื่องสมาคมชั้นสูง

คุณแม่แนะนำให้ฉันเลือกผู้ชายที่ฉันรู้ว่าฐานะดี และไม่มีลูกเมียติดใจไว้ แล้วอย่าไปนึกถึงเรื่องความรักให้มากนัก ฉันคงจะรักเขาได้ดีที่สุดเมื่อเราอยู่กันไปนาน ๆ ...
ฉันเชื่ออย่างคุณแม่ว่าเงินคือแก้วสารพัดนึก เงินให้ความสบายได้มากกว่าความรักหลายเท่านี้

(สมาคมชั้นสูง : 137)

จากเรื่องชีวิตเรื่องที่ 1 ออสิฟมองข้ามเฮนรี่ ชายหนุ่มซึ่งเป็นเพื่อนกันมา แต่เขาวิวยเนื่องจากเขามีฐานะที่ไม่ร่ำรวย

หล่อนรู้จักมาตั้งแต่ยังเยาว์ เมื่อโตเป็นหนุ่มสาว หล่อนรู้สึกรักว่าเฮนรี่มีใจผูกสมัครรักใคร่หล่อนมากเข้าทุกที เขาพยายามหาโอกาสจะพบหล่อนให้มากที่สุด เขียนจดหมายถึง แต่เฮนรี่ไม่เคยได้รับจดหมายตอบ ออสิฟไม่ชอบคนอย่างเฮนรี่ เพราะเป็นคนอ่อนแอเกินไป และไม่เชื่อว่าจะเป็นประโยชน์อะไรแก่โลกมากนักในอนาคต ยิ่งกว่านั้น เฮนรี่เป็นคนจน มีฐานะไม่คู่ควรกับหล่อน

(เรื่องชีวิตเรื่องที่ 1 : 65)

จากเรื่องอำนาจกฎธรรมดา ผู้เล่าเรื่องคาดว่าบุปผาและบุญเสนอาจจะได้แต่งงานกัน เนื่องจากมองตามความเหมาะสม ทั้งคู่มีความเหมาะสมเท่าเทียมกันในทุก ๆ ด้าน ซึ่งแสดงถึงค่านิยมในเรื่องการเลือกคู่ของคนในสมัยนั้นได้อย่างชัดเจน

ในระหว่างเวลาที่ข้าพเจ้าเชื่อแน่ว่าบุปผาและบุญเสนรักและชอบกันในฐานะคู่รัก ในมิช้าเราก็คงจะได้เห็นเขาแต่งงานและมีความสุขกันไป เจ้าคุณเทศาฯ ก็คงไม่ขัดข้องเพราะบุญเสนเป็นคนมีทรัพย์ และเป็นคนขยันในการทำมาหากิน ที่ถูกเจ้าคุณเทศาฯ ควรจะยินดีมากเสียด้วย

(อำนาจกฎธรรมดา : 61)

หรือแนวคิดทางด้านค่านิยมในการส่งบุตรหลานไปเรียนต่างประเทศ ในสมัยปี พ.ศ. 2470 ขึ้นไป ผู้มีฐานะนิยมส่งลูกหลานไปต่างประเทศ เพื่อความเจริญก้าวหน้าทางหน้าที่การงาน มีงานหลายเรื่องที่ตัวละครเอกไปศึกษาต่อต่างประเทศ เช่น เจริญ และฉวี จากเรื่องดาราคุชีพ สุนันต์จากเรื่องระชนมณีย์ ประดิษฐ์และวิสูตรจากละครแห่งชีวิต เห็นได้จากคำพูดของวิสูตร แสดงถึงความตั้งใจจริงที่จะไปต่างประเทศ

ข้าพเจ้าต้องไปเมืองนอกให้จงได้... ข้าพเจ้าต้องการจะทราบความลับแห่ง
ความเจริญรุ่งเรืองของเมืองนอก ต้องการจะทราบว่าทำไมคนที่ไปเมืองนอกจึงร่ำรวย
ฉลาดเฉลียว แคล่วคล่อง ได้เงินเดือนละ เกียรติยศมากและเร็วผิดกว่าคนอื่น

(ละครแห่งชีวิต : 72)

จากคำพูดของร้อยโทกมล จิตรปรีดี ก็แสดงให้เห็นถึงความนิยมของคนใน
สมัยนั้นเป็นอย่างดี

"ผมเห็นเป็นที่น่าเสียดายมากสำหรับเด็กที่มามีการศึกษาในเมืองเรา ทุกคนไม่มี
โอกาสไปเมืองนอก... พวกเราควรจะไปเห็นสิ่งต่าง ๆ ใหม่มาก เพื่อจะได้เอามาใช้
เป็นตัวอย่าง เจ้าคุณศรีเมืองนอกเป็นเมืองสวรรค์"

(ละครแห่งชีวิต : 63)

ค่านิยมในด้านนี้จะปรากฏชัดเจนในกลุ่มของคนชั้นสูง หรือผู้มีฐานะอันตรรกดี
ที่สูง ความนิยมที่จะส่งบุตรหลานมาเรียนต่างประเทศเห็นได้จากตัวละครดังนี้คือ หม่อมเจ้า
อานวยศักดิ์ และหม่อมเจ้าประพันธ์ศิริ จากเรื่องสมาคมชั้นสูง และองค์ชายวรประพันธ์ จากเรื่อง
พิวเหลืองพิวขาว เป็นต้น

ฉันรู้จักหม่อมเจ้าอานวยศักดิ์และหม่อมเจ้าประพันธ์ศิริตั้งแต่วัยเยาว์เป็นนักเรียนอยู่ใน
ประเทศเยอรมนี หม่อมเจ้าอานวยศักดิ์ระหว่างนั้นยังอยู่มหาวิทยาลัย ส่วนหม่อมเจ้า
ประพันธ์ศิริเขียนอยู่ที่โรงเรียนกฎหมายในกรุงลอนดอน... อานวยศักดิ์เรียนจบวิชา
วิศวกรรม ประพันธ์ศิริเรียนจบวิชากฎหมายเป็นเนติบัณฑิต กลับมาเมืองไทยเข้ารับ
ราชการกันตามตำแหน่งแหล่งที่ในกรุงเทพฯ

(สมาคมชั้นสูง : 103-104)

ส่วนพระองค์เจ้าวรประพันธ์ เจ้านายของเราพระองค์นี้ ยังคงเป็นนักเรียนอยู่
ที่มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด... พระองค์เจ้าวรประพันธ์พระชนม์ได้ 23 ปี ได้เคยอยู่ใน

ครอบครัวของชาวอังกฤษ อยู่ที่โรงเรียน "พับลิกสกูล" และอยู่ที่มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด ได้รับการอบรมเช่นเดียวกับชาวอังกฤษชั้นสูงทั้งหลาย

(ผิวเหลืองผิวขาว : 42-62)

8.3.2 แนวคิดด้านฐานะทางชนชั้น

ในระยะเวลาระหว่าง พ.ศ.2468-2477 นี้ คนในสังคมแบ่งเป็นสองชนชั้น กับชนชั้นสูง อันได้แก่ กลุ่มขุนนาง และชนชั้นต่ำ อันได้แก่ ประชาชนธรรมดาสามัญ (เอมอร์ นิรัฐราช. 2522 : 44) งานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ นำเสนอแนวคิดนี้ใน ลักษณะของการสร้างเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชนชั้นขุนนาง เช่น คุณพระ คุณหลวง หม่อมเจ้า หรือผู้มี อาชีพเป็นข้าราชการชั้นสูง มีเกียรติยศ เป็นที่ยกย่องนับถือ เนื่องมาจากยศถาบรรดาศักดิ์ และยัง ได้กล่าวถึงความตกต่ำของเชื้อพระวงศ์บางคนที่มีแต่ยศ แต่ฐานะยากจน ผู้แต่งแสดงให้เห็นว่า ชนชั้นสูงหรือชนชั้นสูงซึ่งเคยประสบความสำเร็จเรื่องในอดีต ไม่อาจรักษาสถานภาพสูงส่งที่เคยมีมา แต่เดิได้อีกต่อไป ชนชั้นสูงเริ่มไปใช้ชีวิตร่วมกับชนชั้นสามัญชนชั้นสูงเคยดูหมิ่น ความตกต่ำของ ชนชั้นสูงเห็นได้อย่างชัดเจนจากเรื่องเจ้าไม่มีศาล หม่อมเจ้าพยุหศักดิ์ก็นับว่าเป็นชนชั้นสูงคนหนึ่ง ที่มีบรรดาศักดิ์เป็นสิ่งที่ปรารถนาจิตใจของตนเอง ความไม่มีทรัพย์สินทำให้สถานะของการ เป็นเจ้าขุน มุลนายดูเลวร้ายกว่าคนจนธรรมดา เกิดสภาวะที่สังคมไม่ปรารถนา ไม่ทราบว่าจะดำเนินชีวิตไป ทางไหน ตัวละครตัวนี้จึงตัดสินใจใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายกับหญิงสาวชาวอังกฤษที่เป็นสามัญชนธรรมดา และไม่คิดจะกลับมาใช้ชีวิตที่เมืองไทยอีกเลย

"ท่านคิดว่าหม่อมจะไปในหรือ?" ท่านพยุหศักดิ์รับสั่งอย่างขมขื่น "ท่านคิดว่า หม่อมจะปล่อยให้เขาซื้อตัวชั้นที่ 4 จับตัวหม่อมมัดใส่ลงไปในเรือแล้วลอยแพกลับเมือง ไทย งามซี? ไปเมืองไทยขายหน้าเขาวันละห้าเบี้ยเพราะความจน หม่อมต้องไปเป็นกู่ลี หรือเป็นคนขอทานขอข้าวเขากิน ถ้าจะต้องเป็นคนขอทานแล้วหม่อมขอสมัคร เป็นที่เมือง นี้ดีกว่า"

(เจ้าไม่มีศาล : 93)

จากเรื่องผิวเหลืองผิวขาว เจ้าหญิงอรุยาซึ่งเป็นเจ้าหญิงของประเทศอินเดีย มีความคิดเกี่ยวกับความตกต่ำของชนชั้นสูง ซึ่งเกิดขึ้นในประเทศของพระองค์ด้วยเช่นกันว่า

"ในเมืองไทยผู้ที่มิอักษร ม.จ. อยู่ข้างหน้าชื่อก็เป็นเจ้าเหมือนกันไม่ใช่หรือ?"
 หล่อนถามเมื่อสังเกตเห็นข้าพเจ้าแสดงท่าประหลาดใจในความรู้ของหล่อนเรื่องเจ้าในเมืองไทย ไอรีนหัวเราะแล้วกล่าวต่อไปว่า "ม.จ. คือพวกเจ้ากษัตริย์ หรือพวกเจ้าไม่มีศาลละครมัง?"

"มิใช่ไอรีน มี ม.จ. ตั้งหลายคนในประเทศสยามที่ได้เป็นและเป็นเสนาบดีและข้าราชการผู้ใหญ่ รับผิดชอบในการปกครองของประเทศสยามมาแล้วเป็นอันมาก"

"ฉันเห็นจะเป็นจำนวนหนึ่งในร้อยหรือในพันละครมัง" เจ้าหญิงอรุณารับสั่งสอดขึ้น
 "อันอินเดียเราก็มีเจ้ากษัตริย์ หรือเจ้าไม่มีศาลไม่น้อยเหมือนกัน"

"พ่อเคยบอกฉันว่า" ไอรีนกล่าว "ในรัสเซียก่อนการกบฏบอลเชวิกใหญ่ครั้งที่แล้วมา ก็มีเจ้าจนมากมายเหมือนกัน"

"ธรรมชาตินี้ช่างร้ายเกินนะไอรีน" เจ้าหญิงรับสั่งเสริมด้วยน้ำเสียงอันแน่น
 "ที่ได้สร้างคนเป็นจำนวนตั้งหลายพันในโลกให้แบกเกียรติยศแห่งความเป็นเจ้า และไม่ได้ให้ภาระอันสำคัญยิ่งที่จะอุ้มชูเกียรติยศนั้นไว้"

(ผิวเหลืองผิวขาว : 40-41)

8.3.3 แนวคิดเกี่ยวกับสังคมต่างแดน

หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ มิได้พูดถึงแต่สังคมในประเทศไทยเท่านั้น ท่านยังกล่าวถึงสภาพเหตุการณ์ต่างประเทศในสมัยนั้นลงในงานประพันธ์ด้วย เช่น การล่าอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจ หรือการที่ทรงห่วงใยการที่มีคนต่างชาติเข้ามาแสวงหาและก่อกวนผลประโยชน์ในประเทศทางแถบเอเชีย ดังเช่นบทสนทนาระหว่างวิสูตรกับเจ้าหญิงอรุณารุณ

... ใครก็รู้เรื่องอินเดียแม้แต่เพียงเล็กน้อย ถ้าเป็นคนใจตรงย่อมจะรู้อยู่ดี
 ที่เดียวว่า ชาวอังกฤษเป็นสัตว์ และเป็นพวกโจรที่ชั่วร้ายเพียงใด มัน (ชาวอังกฤษ)
 คอยแต่จะส่งคนที่ลักเล็กขโมยน้อยไปใส่คุก ... แต่การที่ไปเที่ยวปล้นเอาของใหญ่โต
 เช่นบ้านเมืองและราชสมบัตินั้น มันไม่เข้าใจว่าเป็นความผิดทางอาญาอะไรเลย...
 บางทีเธออาจจะยังไม่ทราบว่าอังกฤษได้ทำอะไรกับบ้านเมืองเธอบ้างแล้ว พวกเรา
 ทางทวีปเอเชียและอินเดียเงินต่างก็ได้ถูกปล้นสะดมมาด้วยกันทุกประเทศ

(ผิวเหลืองผิวขาว : 96-97)

ถึงแม้ว่าท่านจะเสนอแนวคิดต่าง ๆ เพียงแค่บทสนทนากันของตัวละครเท่านั้น
แต่ก็แสดงให้เห็นถึงที่ท่านมองทุกสิ่งทุกอย่างหลายแง่มุมเพื่อไม่ให้ความคิดนั้นแคบและดูผูกขาดเกินไป
หรือที่ท่านกล่าวถึงสภาพบ้านเมืองของประเทศฝรั่งเศส ที่ทรงแทรกไว้ใน
เรื่องละครแห่งชีวิต เมื่อวิสูตรเดินทางไปหาชาวที่ปารีส

เราอยู่ในประเทศฝรั่งเศสได้สองเดือนก็เกิดเงินขัดสน ตลาดเงินใกล้จะถึงซึ่ง
ความพินาศ...เงินก็มีราคาตกต่ำลงไปเรื่อย ๆ อย่างน่าใจหาย เงินฝรั่งก็ร่อยฝรั่งก็
เคยมีค่าอยู่ร่อยก็ตกลงมาเหลือแปดสิบ ... จนในที่สุดก็ถึงสิบฝรั่งเศส ปารีสเต็มไปด้วย
ความปั่นป่วน จะเกิดสงครามก็เสีย รามบูรไปมั่วสุมกันอยู่เป็นหมู่ใหญ่ทุกเย็นที่หน้าสภา
รัฐมนตรีเตรียมพร้อมที่จะประหารแอร์โด้ผู้เป็นอัครมหาเสนาบดี

(ละครแห่งชีวิต : 201)

จากการศึกษาแนวคิดในวรรณกรรมของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์นั้น พบว่าแนวคิด
ต่าง ๆ ของท่านเป็นแนวคิดที่แสดงถึงความเป็นตัวของท่านเอง เช่น แนวคิดด้านสังคมที่ทรงแสดง
ให้เห็นถึงความเป็นจริงในกลุ่มคนที่มีฐานะอันตรศักดิ์สูงว่ามีได้เป็นสิ่งที่ควรจะยึดมั่นถือมั่นได้ตลอด คน
ที่มีฐานะอันตรศักดิ์ก็อาจจะสามารถมีชีวิตที่ตกต่ำลงมาเท่ากับสามัญชนได้

บทที่ 3

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ ได้ดำเนินการตามความมุ่งหมายและวิธีการศึกษาค้นคว้าดังนี้

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อวิเคราะห์นวนิยายและเรื่องสั้นของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะทำให้ทราบลักษณะเด่นในด้านงานประพันธ์และแนวคิดของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ ที่ปรากฏอยู่ในผลงานของท่าน

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์งานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ศึกษานวนิยายและเรื่องสั้นของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ ตามขอบเขตของการศึกษาอย่างละเอียด
2. ศึกษาหลักเกณฑ์การวิเคราะห์นวนิยายและเรื่องสั้นจากเอกสารต่าง ๆ
3. วิเคราะห์งานประพันธ์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้
 1. องค์ประกอบของวรรณกรรม
 - 1.1 โครงเรื่อง
 - 1.1.1 การเปิดเรื่อง
 - 1.1.2 การสร้างข้อขัดแย้ง
 - 1.1.3 การปิดเรื่อง
 - 1.2 แก่นเรื่อง

- 1.3 ตัวละคร
- 1.4 บทสนทนา
- 1.5 ฉาก เวลา และสถานที่
- 1.6 กลวิธีในการแต่ง
 - 1.6.1 กลวิธีในการดำเนินเรื่อง
 - 1.6.2 กลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่อง
 - 1.6.3 กลวิธีเกี่ยวกับการนำเสนอตัวละคร
- 1.7 ท่วงทำนองการแต่ง
 - 1.7.1 การใช้ถ้อยคำ
 - 1.7.2 การใช้สำนวนโวหาร
2. วิเคราะห์แนวคิดต่อสังคมที่ปรากฏในงานประพันธ์
 - 2.1 แนวคิดในด้านความรัก
 - 2.2 แนวคิดในด้านการดำเนินชีวิต
 - 2.3 แนวคิดในด้านสังคม
3. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. โครงเรื่อง งานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ที่นัมาศึกษานั้น ทรงใช้กลวิธีการเขียนได้ดังนี้

การเปิดเรื่อง ทรงนิยมเปิดเรื่องโดยการบรรยาย ได้แก่ การบรรยายจาก บุคลิก ลักษณะของตัวละคร ความคิดของตัวละคร นอกจากนี้ยังทรงนิยมเปิดเรื่องด้วยการแสดงความ คิดเห็นของผู้ประพันธ์เองลงไปด้วย

การสร้างความขัดแย้ง การสร้างความขัดแย้งในงานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ นั้น เป็นความขัดแย้งทางความคิดเป็นส่วนใหญ่ โดยแสดงถึงความขัดแย้งเรื่องความรัก และความขัดแย้งเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจของตัวละคร

การปิดเรื่อง หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ นิยมปิดเรื่องโดยกล่าวถึงความสำเร็จหรือล้มเหลวของตัวละคร โดยการเสนอแนวคิดประการใดประการหนึ่งต่อผู้อ่าน การปิดเรื่องที่เน้น

ลักษณะเฉพาะตนของท่านคือ นิยมเขียนบทขยายเพิ่มเติมเพื่อความสมบูรณ์ของเนื้อเรื่องและต้องการให้ผู้อ่านเข้าใจปัญหาที่จบลงไปแล้วนั้นอย่างชัดเจน

2. แก่นเรื่อง หรือสาระต่อนั้น งานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ทรงแสดงถึงแก่นเรื่องได้ดังนี้คือ แก่นเรื่องแสดงความไม่สมหวังอันเนื่องมาจากความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติหรือฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม แก่นเรื่องแสดงความล้มเหลวเนื่องจากการประพฤติดิฉินต่อกฎเกณฑ์ของสังคม แก่นเรื่องแสดงความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ที่เอาความต้องการของตนเองเป็นที่ตั้ง และแก่นเรื่องที่แสดงความสมหวังอันเนื่องมาจากความรัก

3. ตัวละคร ตัวละครในงานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นตัวละครน้อยลักษณะ คือ เป็นตัวละครที่ไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัย เช่น วิสูตร ศุภลักษณ์ ณ อยุธยา จากเรื่องละครแห่งชีวิต ส่วนตัวละครประเภทหลายลักษณะนั้นไม่ทรงนิยมเขียน

4. บทสนทนา บทสนทนาที่ปรากฏในงานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ มี 3 ลักษณะ คือ บทสนทนาที่ช่วยให้ทราบบุคลิกลักษณะของตัวละคร บทสนทนาที่ช่วยให้เห็นถึงอารมณ์ของตัวละคร และบทสนทนาที่ช่วยในการดำเนินเรื่อง จากบทสนทนาทั้ง 3 ลักษณะนี้ ผู้เขียนทรงใช้บทสนทนาที่ช่วยให้ทราบบุคลิกลักษณะของตัวละครมากที่สุด เพราะงานประพันธ์ของท่านต้องการที่จะอธิบายถึงความคิดของตัวละคร จึงทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงบุคลิกของตัวละครอย่างชัดเจน ส่วนบทสนทนาที่ช่วยให้เห็นถึงอารมณ์ของตัวละครและบทสนทนาที่ช่วยในการดำเนินเรื่องนั้น ทรงเลือกใช้ใช้น้อยลงมาตามลำดับ

5. ฉาก เวลา และสถานที่ ผู้เขียนทรงใช้วิธีเขียน 2 ลักษณะ คือ ฉากที่มีความสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง และฉากที่ไม่มีความสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง ฉากที่มีความสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง ทรงสร้างได้สอดคล้องกับเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น ทำให้เรื่องราวที่ดำเนินอยู่นั้นมีความสมเหตุสมผลและสมจริง ส่วนฉากที่ไม่มีความสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง ผู้เขียนไม่ทรงให้ความสำคัญสำหรับฉากประเภทนี้มากนัก ทรงสร้างเพียงเพื่อให้ทราบว่าเหตุการณ์ในเรื่องเกิดขึ้นที่ไหน เมื่อไร เท่านั้น

6. กลวิธีการแต่ง

6.1 กลวิธีการดำเนินเรื่อง หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ทรงนิยมใช้การดำเนินเรื่องแบบย้อนกลับมากที่สุด ซึ่งเป็นวิธีที่ทำให้เกิดความสนใจใคร่รู้และชวนติดตาม รองลงมาคือการดำเนินเรื่องตามลำดับเหตุการณ์ และการดำเนินเรื่องแบบสลับไปสลับมาตามลำดับ

6.2 กลวิธีเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่อง หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ ทรงใช้หลายวิธี แต่วิธีที่นิยมมากที่สุดคือให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นผู้เล่าเรื่อง ซึ่งวิธีนี้มักจะมีการสอดแทรกความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียนลงไปด้วย วิธีรองลงมาคือผู้เขียนเป็นผู้เล่าเรื่องเอง วิธีนี้ผู้เขียนเป็นผู้เล่าและรู้เหตุการณ์ทั้งหมด

6.3 กลวิธีเกี่ยวกับการนำเสนอตัวละคร กลวิธีในการแนะนำตัวละครมีหลายลักษณะ คือการนำเสนอตัวละครโดยใช้คำพูดของตัวละคร การนำเสนอตัวละครโดยให้ตัวละครแสดงพฤติกรรม การนำเสนอตัวละครโดยผู้เขียนแนะนำ และการนำเสนอตัวละครโดยให้ตัวละครอื่นแนะนำ ซึ่งกลวิธีเกี่ยวกับการนำเสนอตัวละครที่ทรงใช้มากที่สุดคือการนำเสนอตัวละครโดยผู้เขียนแนะนำ ซึ่งมีผลทำให้เห็นถึงความคิดและบุคลิกนิสัยของตัวละครอย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังเป็นวิธีที่สามารถประสานความคิดส่วนตนของผู้เขียนกับความคิดของตัวละครในเรื่องได้อย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

7. ท่วงทำนองการแต่ง หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ ทรงมีท่วงทำนองการแต่งที่เป็นลักษณะเฉพาะตน คือทรงใช้ภาษาที่เรียบง่าย ซึ่งจะแยกกล่าวตามหัวข้อต่อไปนี้

7.1 การใช้ถ้อยคำ การใช้ถ้อยคำในงานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ จำแนกได้ 7 ลักษณะ คือ ใช้คำซ้ำ ๆ ใช้คำศัพท์สูงหรือคำราชาศัพท์ ใช้คำคะนอง ใช้คำซ้อน ใช้คำกร่อน และใช้คำอุทาน ลักษณะการใช้คำทั้ง 7 ลักษณะนี้มีข้อสรุปดังนี้คือการใช้ภาษาต่างประเทศนิยมใช้คำทับศัพท์ และเขียนคำเป็นภาษาอังกฤษ แต่ทรงอธิบายความหมายไว้หลังคำนั้น ๆ ด้วย เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมาย การใช้คำซ้ำ ๆ ทรงใช้เพื่อย้ำอารมณ์และความรู้สึกให้ชัดเจนขึ้น การใช้คำศัพท์สูงหรือคำราชาศัพท์มักใช้กับการกล่าวถึงรูปร่างลักษณะของสตรี เช่น วงพักตร์ ดวงเนตร เป็นต้น นอกจากนั้นยังใช้กับคำศัพท์อื่น ๆ เช่น ศศิธร อัสตดต เป็นต้น การใช้คำคะนองเป็นคำศัพท์ที่ใช้กันมาในยุคนั้น เช่น ไปพะ คนขึ้น แต่การใช้ถ้อยคำลักษณะนี้มีไม่มากนัก การใช้คำซ้อนนั้นมักใช้คำซ้อนเพื่อเสียงมากกว่าซ้อนเพื่อความหมาย เช่น กระสับกระส่าย ส่วนการใช้คำกร่อน ปรากฏจำนวนคำไม่มากนัก แต่ทรงนิยมใช้บ่อย สำหรับคำอุทานทรงนิยมใช้มาก เช่น อนิจจา! อา! ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อสื่ออารมณ์ตามสภาวะของตัวละคร

7.2 การใช้สำนวนโวหาร ผู้เขียนใช้สำนวนโวหาร 4 ลักษณะ คือ โวหารประชด ประชันเสียดสี เหน็บแนม โวหารที่ให้ข้อคิด โวหารที่มีลักษณะประโยคต่างประเทศ และโวหาร

แบบอุปมาอุปไมย ทั้งหมดที่กล่าวมานั้นผู้เขียนนิยมใช้โวหารประชดประชันเสียดสีเหน็บแนมมากที่สุด รองลงมาคือโวหารที่ให้อ้อคิด นอกจากนั้นก็จะมีการใช้โวหารที่มีลักษณะผสมผสานกันไป

8. แนวคิดของผู้เขียน

หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ ทรงเขียนโดยใช้แนวคิดไว้ 3 แนวคิดดังนี้ แนวคิดในด้านความรักซึ่งเน้นเกี่ยวกับความรักที่มีความแตกต่างกันทางชนชาติ ทรงเสนอทัศนะว่าความรักเป็นสิ่งไม่แน่นอน อาจแปรเปลี่ยนไปตามสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละคร แนวคิดในการดำเนินชีวิต ทรงกล่าวถึงการดำเนินชีวิตที่ต้องต่อสู้กับความยากลำบาก ความเป็นผู้นำครอบครัวของบุรุษ ซึ่งต้องสามารถปกครองครอบครัวได้อย่างราบรื่น ส่วนการดำเนินชีวิตของสตรีนั้น ทรงเห็นว่าควรมีความซื่อสัตย์ต่อความรัก มีกิริยามารยาทเรียบร้อย รู้จักประนีประนอมกับผู้อื่น และยังคงกล่าวถึงสตรีในสมัยนั้นว่ามีโอกาสได้รู้ได้เห็นได้ศึกษามากขึ้น เช่น การเดินทางไปต่างประเทศ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดการพัฒนาทางความคิดจากเดิม ส่งผลให้ทัศนะในการมองโลกมองชีวิตของสตรีเปลี่ยนไป สำหรับแนวคิดสุดท้ายคือแนวคิดด้านสังคม ทรงกล่าวถึงค่านิยมบางอย่างในช่วงเวลานั้น เช่น การส่งบุตรหลานไปศึกษาต่างประเทศ การที่หนุ่มสาวจะรักใคร่กันต้องคำนึงถึงความเหมาะสมทางชาติตระกูล ทรงเสนอความคิดที่คนชั้นสูงไม่ควรติดยึดอยู่กับฐานันดรศักดิ์ต่อไปอีกแล้ว ค่านิยมของคนในสังคมเปลี่ยนไปให้ความสำคัญกับผู้มีทรัพย์สินเงินทอง นอกจากนี้ยังทรงกล่าวถึงสภาพเหตุการณ์บ้านเมืองของประเทศอื่นไว้ด้วย เช่น กฎหมายประเทศฝรั่งเศส การล่าอาณานิคมของประเทศอังกฤษ เป็นต้น

อภิปรายผล

งานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์ นั้น มีรูปแบบการเขียนที่สอดคล้องกับหลักการของงานเขียนประเภทบันเทิงคดี แต่สิ่งที่แปลกออกไปในงานเขียนของท่านมีหลายประการ เช่น

การปิดเรื่อง หลังจากที่เรื่องปิดไปแล้ว ท่านอธิบายประเด็นของปัญหาเพิ่มเติมเพื่อให้ปัญหานั้นจบลงทั้งที่ไม่จำเป็น การขยายความดังกล่าวมีส่วนทำให้สัดส่วนของเรื่องเปลี่ยนไป

ด้วยบุคลิกลักษณะของท่านที่เชื่อมั่นในความคิดของตนเอง มีผลทำให้แก่นเรื่องของงานประพันธ์มีลักษณะของมนุษย์ไปในทางเดียวกันหมด เช่น ความล้มเหลวทางด้านความรัก ความผิดหวังในการดำเนินชีวิต เป็นต้น ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะท่านค่อนข้างมองโลกในแง่ร้ายจนเกินไป

นอกจากนี้การที่ท่านมีโอกาสนำไปใช้ชีวิตในต่างประเทศ ทำให้ท่านนำความรู้ประสบการณ์ตามที่ท่านได้พบเห็นมาใช้ในงานประพันธ์ เช่น การสร้างฉาก นิยมใช้ฉากต่างประเทศในงานประพันธ์หลาย ๆ เรื่อง หรือในด้านการสร้างตัวละคร ในช่วงสมัยนั้นไม่ค่อยมีผู้เขียนคนอื่นนำใช้ตัวละครต่างประเทศในงานประพันธ์เท่าใดนัก เหตุที่ท่านนิยมสร้างตัวละครที่เป็นชาวต่างประเทศ เพราะส่วนใหญ่เนื้อเรื่องที่ท่านผูกขึ้นมาจะเกิดขึ้นในต่างประเทศแทบทั้งสิ้น

ในด้านกลวิธีการแต่ง ผู้เขียนนิยมให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นผู้เล่าเรื่อง ทั้งที่จริงแล้วกลวิธีนี้มีขอบเขตจำกัดของการบรรยายอารมณ์และความรู้สึกของตัวละครตัวอื่น แต่การที่ท่านนิยมใช้วิธีนี้เพื่อต้องการสอดแทรกความคิดเห็นของตนเองผ่านตัวละครตัวนั้น เช่นเดียวกับการนำเสนอตัวละครที่ท่านนิยมเสนอตัวละครโดยให้ผู้เขียนแนะนำ เพราะการที่ให้ผู้เขียนเป็นผู้แนะนำนั้นสามารถสอดแทรกความคิดและทัศนะของผู้เขียนลงไปได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง

ด้านการใช้อุปมา ข้อที่น่าสังเกตคือ ท่านนิยมใช้คำศัพท์สูงหรือคำราชาศัพท์ โดยเฉพาะกับสตรี ทำให้ผู้อ่านรู้สึกที่ตัวละครเอกฝ่ายชายให้เกียรติยกย่องตัวละครหญิงมากจนบางครั้งผู้อ่านเข้าใจผิดไปว่าตัวละครหญิงเป็นผู้ที่มีฐานะอันตรศักดิ์สูง และอีกประการหนึ่งคือการใช้คำอุทาน และคำซ้ำ ๆ เพื่อเน้นอารมณ์ของตัวละคร แต่การใช้คำอุทานนั้นมีผลทำให้ผู้อ่านรู้สึกที่เรื่องราวนั้นมีลักษณะเป็นการรำพึงรำพันความในใจของผู้เขียนเอง

ด้านแนวคิดที่ปรากฏมาก คือ แนวคิดด้านความรักที่แตกต่างกันทางเชื้อชาติ ทั้งนี้เพราะท่านนำเอาชีวิตของท่านซึ่งเป็นคนเอเชียไปเปรียบเทียบกับคนตะวันตก ประกอบกับท่านเคยใช้ชีวิตในต่างประเทศ ทำให้เห็นถึงความไม่กลมกลืนกันของคนต่างชนชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี ท่านจึงทรงย้ำถึงปัญหานี้ในวรรณกรรมที่มีตัวละครเป็นชาวต่างประเทศ ส่วนแนวคิดด้านสังคมนั้น เนื่องจากในช่วงสมัยที่หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ ทรงเขียนงานวรรณกรรมอยู่สภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทำให้ท่านมีความคิดเรื่องของฐานะอันตรศักดิ์แปลกออกไป ทรงให้ข้อคิดที่ฐานะอันตรศักดิ์ของชนชั้นสูงไม่ได้เป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิตในสังคมเท่ากับทรัพย์สินเงินทอง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวรรณกรรมของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ พบว่ายังมีสิ่งที่น่าสนใจควรแก่การศึกษาวิจัยต่อไปอีก จึงขอเสนอแนะดังนี้

1. ควรมีการศึกษาวรรณกรรมของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ ในด้านจิตวิทยา วิเคราะห์พระประวัติว่ามีอิทธิพลหรือสอดคล้องกับผลงานของท่านมากน้อยเพียงใด
2. ควรมีการศึกษาสภาพสังคมในช่วงสมัยนั้นเพื่อเปรียบเทียบกับสภาพสังคมที่ปรากฏอยู่ในผลงานของท่าน ว่ามีลักษณะที่คล้ายคลึงหรือแตกต่างกันในด้านใดบ้าง
3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบงานของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ กับนักเขียนร่วมสมัยคนอื่น ๆ ด้วย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กรรณิกา จรรย์แสง. "อัตถนิยมในนวนิยายของ ม.จ.อากาศดาเงิงๆ," ภาษาและหนังสือ.

17 (1) : เมษายน-กันยายน 2527.

กาญจนา นาคสกุล. ภาษาไทยวันละคำ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

กุหลาบ มัลลิกะมาส. วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2531.

เจตนา นาควัชระ. "วรรณคดีวิจารณ์และการศึกษาวรรณคดี," วรรณคดีไวยากรณ์ : วรรณคดี

โครงการตำราสังคมและมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช, 2520.

เจือ สตะเวทิน. การใช้ภาษาระดับปริญา. กรุงเทพฯ : สุทธิสารการพิมพ์, 2518.

ตรีศิลป์ บุญจรรย์. "อดีต ปัจจุบัน และอนาคต นวนิยายไทย : ข้อเสนอแนะบางประการ", วารสาร
ธรรมศาสตร์. 11 (1) : มีนาคม 2525.

ชาติ เอี่ยมกระสุนธุ์. ชีวิตและงานของ ม.จ.อากาศดาเงิงๆ. กรุงเทพฯ : ประมวลสาส์น, 2515.

_____. โลกของ ม.จ.อากาศดาเงิงๆ. กรุงเทพฯ : บางหลวง, 2538.

ชลธิรา กลัดอยู่ และคนอื่น ๆ. การใช้ภาษา. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย, 2517.

ซูทิพย์ นาถ. เรื่องสั้นอังกฤษและเรื่องสั้นอเมริกา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ธวัช บุณโณทก. แนวทางการศึกษาวรรณกรรมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.

บรรจบ พันธุเมธา. ลักษณะและการใช้ภาษาไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2518.

บ้านักเขียนไทย. "วรรณกรรมและนักเขียน," วัฒนธรรมไทย 30 (10) : กรกฎาคม 2536.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. วิเคราะห์วรรณคดีไทย. โครงการตำราสังคมและมนุษยศาสตร์.
กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์, 2517.

บุญยงค์ เกศเทศ. ตลอดวรรณกรรมไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2536.

เปลื้อง ณ นคร. คำบรรยายวิชาการประพันธ์และหนังสือพิมพ์. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช. 2507.

ประกาศ วัชรารมณ์. ประวัตินักเขียนไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2516.

ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. ผู้สร้างวรรณกรรม. กรุงเทพฯ : 2520.

มัลลิกา คณารักษ์. ม.จ.อากาศดาเงิงๆ กับการใช้ภาษาในงานที่ทรงนิพนธ์. ภาควิชาภาษาไทย
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2524.

ยุพา ส่งศิริ. คู่มือวิชาภาษาไทย เล่ม 3. กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู,
2512.

ลาวัญย์ สังขพันธานนท์. ภาพสะท้อนสังคมไทยจากเรื่องสั้นร่วมสมัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พัฒนโลก, 2529.

วรรณิ์ ชาลี. วรรณกรรมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. 2522.

วิภา กงกะนันท์. วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : 2520.

ศักดิ์ชัย บำรุงพงษ์. "นักเขียนสามัญชน," มติชน. กรุงเทพฯ : 2533.

ศรีวิไล ดอกจันทร์. การสอนวรรณกรรม-วรรณคดีไทย. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2529.

สุจิตต์ธรรมราช. มหาวิทยาลัย. ภาษาไทย 7 (วรรณคดีวิจารณ์สำหรับครู) หน่วยที่ 9-15.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สุจิตต์ธรรมราช, 2532.

สายทิพย์ นุกุลกิจ. วรรณกรรมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน,
2534.

สิทธา พินิจกุล. วรรณคดีเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ : ม.รามคำแหง, 2517.

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. แบบเรียน ท.201 การอ่านและพิจารณาหนังสือชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย.

กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชย์, 2520.

สุภารัตน์ เสรีวัฒน์. วิวัฒนาการของเรื่องสั้นในเมืองไทยตั้งแต่แรกจนถึง พ.ศ.2475. เอกสาร

การนิเทศก์การศึกษา จ.212. หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2520.

เสถียร จันทิมาธร. คนเขียนหนังสือ. กรุงเทพฯ : มิตรนาถการพิมพ์, 2513.

อากาศดาเงิง รพีพัฒน์, ม.จ. ละครแห่งชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2514.

_____. ผิวเหลืองผิวขาว. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2505.

_____. วิมานทลาย. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, ม.ป.ป.

_____. ครอบครัววาล. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2507.

อุดม รุ่งเรืองศรี. สภาพของวรรณกรรมไทยปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ศิลปบรรณาการ,
2524.

เอมอร นิรุฒราช. "ทัศนะของสังคมไทยสมัยรัชกาลที่ 7," โลกหนังสือ. 3 (2) : 2522.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

พระประวัติของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์

หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ ทรงเป็นนักประพันธ์นวนิยายไทย ทรงประพันธ์วรรณกรรมไว้เป็นสมบัติของวรรณกรรมหลายเรื่องด้วยกัน เป็นนักประพันธ์นวนิยายที่ทรงนำเสนอเรื่องราวมาสู่ประเทศไทยเป็นพระองค์แรก เช่น เรื่องละครแห่งชีวิต ผีเสื้อผืนฟ้า และวิมานหลาย เป็นต้น

ประสูติ

หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ ทรงเป็นพระโอรสในพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ (พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์) พระบิดาแห่งกฎหมายและตุลาการไทย หม่อมอ่อนเป็นพระมารดา ประสูติเมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ.2448 ปีมะเส็ง ตรงกับวันอาทิตย์ แรม 8 ค่ำ เดือน 12 ปีมะเส็ง จ.ศ.1267 ณ ตำบลสามเสน จังหวัดพระนคร มีหม่อมเจ้าพี่น้องร่วมหม่อมมารดาเดียวกัน 11 องค์ และร่วมพระชนก 13 องค์ คือ

1. หม่อมเจ้าหญิงพิมพ์ราไพ รัตนกุล ประสูติวันอังคาร ปีมะเส็ง ตรงกับวันที่ 18 มกราคม พ.ศ.2440
2. หม่อมเจ้าชายไชแสงรพี รพีพัฒน์ ประสูติวันอาทิตย์ ปีกุน ตรงกับวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ.2442
3. หม่อมเจ้าหญิงสุรีย์ประภา กฤดากร ประสูติวันอังคาร ปีมะเส็ง ตรงกับวันที่ 16 เมษายน พ.ศ.2444
4. หม่อมเจ้าชายวิมวาทิตย์ รพีพัฒน์ ประสูติวันพฤหัสบดี ปีมะเส็ง ตรงกับวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ.2445
5. หม่อมเจ้าหญิงชลธิโรภาส กิตติยากร ประสูติวันพฤหัสบดี ปีมะเส็ง ตรงกับวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2446 สิ้นชีพิตักษัย พ.ศ.2475
6. หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รพีพัฒน์ ประสูติวันอาทิตย์ ปีมะเส็ง ตรงกับวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ.2448 สิ้นชีพิตักษัย พ.ศ.2475
7. หม่อมเจ้าชายเพลิงมณฑล รพีพัฒน์ ประสูติวันอาทิตย์ ปีมะเมีย ตรงกับวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2449

8. หม่อมเจ้าชายถกลไกรวัณ รัชพัฒน์ ประสูติวันเสาร์ ปีมะโรง ตรงกับวันที่ 2 มกราคม พ.ศ.2451

9. หม่อมเจ้าชายวิพรรณไพโรจน์ รัชพัฒน์ ประสูติวันพฤหัสบดี ปีชวด ตรงกับวันที่ 5 กันยายน พ.ศ.2455

10. หม่อมเจ้าหญิงดวงทิพย์โชติแจ้งหล้า ในหม่อมเจ้ากรรชิตพล อาภากร ประสูติวันอาทิตย์ ปีชาล ตรงกับวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ.2457

11. หม่อมเจ้าหญิงทิตยาทรงกลด ประสูติวันอาทิตย์ ปีมะโรง ตรงกับวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ.2459

นอกนั้นมีหม่อมเจ้าร่วมพระบิดา ต่างหม่อมมารดาอีก 2 องค์ คือ

12. ท่านหญิงคันธรสรังษี แสงมณี ในหม่อมแดง ประสูติวันจันทร์ ปีมะโรง ตรงกับวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2459

13. ท่านหญิงราไพศรีสอางค์ รัชพัฒน์ ในหม่อมราชวงศ์หญิงสอางค์ (ปราโมช) ประสูติวันพุธ ปีมะแม ตรงกับวันที่ 17 กันยายน พ.ศ.2462

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ 6 เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม ปีวอก พ.ศ.2463 พระชันษา 47 ปี เวลาพระบิดาสิ้นพระชนม์นั้น หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง มีพระชนมายุเพียง 15 พรรษาเท่านั้น ส่วนหม่อมอ่อน รัชพัฒน์ ได้ถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2478

การศึกษา

หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ เริ่มทรงศึกษาเบื้องต้นที่โรงเรียนอัสสัมชัญ ต่อมาในปี พ.ศ.2463 ได้ย้ายไปศึกษาที่โรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ จนถึง พ.ศ.2467 จึงเสด็จจากเมืองไทยไปศึกษาวิชาต่อยังประเทศอังกฤษ เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พร้อมกับหม่อมเจ้าเพ็ญนภดล อนุชา เป็นนักเรียนทุนส่วนตัว ค่าเดินทางตลอดจนค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียนมาจากเงินทุนที่ทูลกระหม่อมปู่ คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ พระราชทานไว้ให้ และขณะที่ทรงศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ ทรงประชวรหนักครั้งหนึ่งจนนายแพทย์แนะนำให้ทรงพักการเรียนประมาณ 1 ปี แล้วทรงก็มีโชคได้เป็นนักเรียนทุนส่วนพระองค์ของรัชกาลที่ 7 เข้าศึกษาวิชา

ต่างประเทศที่มหาวิทยาลัยยอร์ฮาวน์ ประเทศสหรัฐอเมริกา ขณะท่านกำลังสนพระทัยศึกษาวิชา
ต่างประเทศ พระองค์ได้ล้มเจ็บและเข้าผ่าตัดพระเนตร ต้องพักฟื้นเป็นเวลานาน

หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รพีพัฒน์ เสด็จกลับสู่ประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2471 โดยไม่ทรง
ได้รับปริญญาแขนงใดกลับมา

ทรงรับราชการ

หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รพีพัฒน์ เสด็จกลับมาประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 7 แล้วทรง
เริ่มราชการอยู่ในกระทรวงสาธารณสุข และต่อมาทรงย้ายมารับราชการในกระทรวงมหาดไทย
แต่พระนิสัยไม่โปรดงานราชการในเมืองไทย

สิ้นพระชนม์

ในปี พ.ศ. 2475 ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง ได้เสด็จไป
ประทับอยู่ที่เกาะฮ่องกง และมีข่าวกลับมาเมืองไทยว่าพระองค์ทรงประชวรด้วยพระโรคมาเลเรีย
และสิ้นพระชนม์ที่ฮ่องกง เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2475 รวมพระชนมายุได้เพียง 26 ปี 6 เดือน
เศษ

งานพระนิพนธ์

แม้พระองค์จะสิ้นพระชนม์ไปแล้ว ผลงานพระนิพนธ์ของพระองค์ที่ทรงไว้ยังคงเป็นอมตะ
อยู่จนทุกวันนี้ พระองค์ทรงนิพนธ์ไว้ในเรื่องพิวเหลือพิวขาวว่า "แม้ว่าจะเกิดมาเป็นคนอาภัพ
ถูกถ่วงด้วยลูกตุ้มเหลือหนักจนเดินพะยุงตัวเกือบไม่ไหว ธรรมชาติได้ให้ความดีงามแก่ข้าพเจ้า
สองสามอย่าง คือ ความกล้าหาญที่จะเล่นละครวงโลกไปได้โดยหน้าชื่นตาบาน ธรรมชาติได้ให้
ความคิดฝันแก่ข้าพเจ้าไม่มีที่สิ้นสุด ให้ความสามารถสำหรับเขียนความคิดฝันลงในกระดาษให้ท่าน
อ่านได้ แม้จะเขียนไม่ได้ก็พอเข้าใจได้ ความกล้าหาญและอำนาจความคิดฝันเป็นสิ่งสำคัญ และ
วิเศษยิ่ง เมื่อมีของสองสิ่งนี้อยู่ ข้าพเจ้าขอทูลรู้ความทารุณของโลกไปจนถึงที่สุดด้วยดวงหน้าที่ยิ้ม
ละไม"

หม่อมเจ้าอากาศดาเกิงทรงอยู่ในฐานะ เป็นนักประพันธ์ที่ทรงนำแนวใหม่ คือการเขียน
โดยใช้ฉากต่างประเทศและการใช้ประสบการณ์จริงมาประกอบในการเขียน ดังที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ

พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ทรงพระนิพนธ์ไว้ในพระวิจารณ์ เรื่อง "ละครแห่งชีวิต" ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิงว่า "การทำของใหม่ ๆ นั้น เป็นของยากต้องระวังมาก เพราะมักจะมีหลุมบ่อขวางทางอยู่เสมอ" และอีกตอนหนึ่งทรงไว้ว่า "การสร้างอะไรขึ้นมาซึ่งจะทำให้เป็นของแปลกกว่าที่ใคร ๆ เคยทำมาเสียเลยนั้นเป็นของยากนักหนา นอกจากผู้นั้นจะเป็นปราชญ์โดยกำเนิด" หม่อมเจ้าอากาศดำเกิงนั้นทรงสนพระทัยในงานแต่งหนังสือมาแต่ทรงพระเยาว์ กล่าวกันว่าได้ทรงแปลเรื่อง "เอโนวาของกรังด์" ลงพิมพ์ในหนังสือ "แถลงการณ์ศึกษาเทพศิรินทร์" ฉบับเดือนธันวาคม 2466 เมื่อพระชนมายุเพียง 18 ปี และได้ทรงพระนิพนธ์เรื่องอื่น ๆ ลงในหนังสือ "ศัพท์ไทย" โดยทรงใช้นามปากกาว่า "วรเสวต" เป็นต้น งานพระนิพนธ์นวนิยายของพระองค์หม่อมเจ้าอากาศดำเกิง 4 เล่มดังนี้

1. ละครแห่งชีวิต
2. ผิวเหลืองผิวขาว
3. วิมานทลาย
4. ครอบจักรวาล

หลังจากทรงนิพนธ์นวนิยาย "ละครแห่งชีวิต" แล้วก็ยังทรงพระนิพนธ์เรื่องอื่น ๆ ได้แก่ "ผิวเหลืองผิวขาว" "วิมานทลาย" และ "ครอบจักรวาล" สองเล่มหลังเป็นหนังสือชุมนุมเรื่องสั้น วิมานทลาย รวมเรื่องสั้น 4 เรื่อง คือ ทางโลกีย์ วัยสาวท เจ้าไม่มีศาล สมาคมชั้นสูง ซึ่งล้วนแต่มีจุดจบในแนวเศร้า และผิดหวังในชีวิตครอบจักรวาลเป็นหนังสือรวมเรื่องสั้น ที่รวมชีวิต และและบทบาทของมนุษย์มีใช้ชาติหนึ่งภาษาใดโดยเฉพาะ มี 4 เรื่อง คือ รัก ไข้บาป ชีวิตกับความจริง และ ยูเวลลิน แปลจากเรื่องเชิดการี วอลเลซ

มีงานพระนิพนธ์เรื่องสั้น ๆ ลงในนิตยสารรายเดือนอีก อาทิ เรื่องชีวิตเรื่องที่ 1 / เรื่องชีวิตเรื่องที่ 2 / ดาราคู่ชีพ / อาณาจักรธรรมดา / โชคมมนุษย์ และเรื่องรักจอตรัก ทรงแปลเรื่องต่างประเทศอยู่บ้าง อาทิ เรื่องชีวิตนักรบและลูกผู้ชายใจทหาร อันเป็นวีรกรรมของนักรบชาวอังกฤษ ทานองลีลาหิวหาแบบทะแกล้วทหารสามเกลอ ของอเล็กซ์เดอร์ คูมาส์ และจากคำบอกเล่าของคุณชาลี เอี่ยมกระสินธุ์ (2531 : 112) เขากล่าวว่ายังมีงานนิพนธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง 4 เล่ม เป็นภาษาอังกฤษอีกชื่อ East or West ซึ่งคาดว่าจะได้ส่งไปพิมพ์ลงในหนังสือที่ประเทศอังกฤษ

ภาคผนวก ข .

เนื้อเรื่องย่อนวนิยายและเรื่องสั้นของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์

เรื่อง ละครแห่งชีวิต

วิสูตร ศุภลักษณ์ ณ อยุธยา เป็นบุตรพระยาวิเศษศุภลักษณ์ เป็นลูกที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม บิดามารดารู้ว่าเขาเท่าเทียมกับบุตรคนอื่น ๆ ยายพร้อมเป็นคนเลี้ยงและสอนให้เล่นการพนันมาตั้งแต่เยาว์วัย ที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ วิสูตรมีเพื่อนชื่อประติษฐ์ บุญญารัตน์ ผู้มีน้องสาวชื่อลาจวน วิสูตรเริ่มมีความรักหญิงสาวผู้นี้เป็นครั้งแรก ต่อมาบิดาของวิสูตรถึงแก่กรรม เขาไม่ได้รับมรดก ประติษฐ์ได้ทุนไปศึกษาต่อต่างประเทศ เขาฝากวิสูตรช่วยดูแลน้องสาว แต่ร้อยโทมล จิตปรีดี ซึ่งเป็นนักเรียนจากอังกฤษได้ทำหน้าที่นั้นแทน

วิสูตรได้ไปอังกฤษอาศัยเงินปันกรรมจากคุณปู่ เพื่อศึกษาวิชากฎหมาย ที่อังกฤษเขาได้อยู่กับตระกูลแอนดรูที่เบกสฮิลล์ วิสูตรได้พบและรู้จักกับเลดี้มอยรา ดันน์ กับ มาเรีย เกรย์ ผู้แทนหนังสือพิมพ์ลอนดอนเทนส์ เลดี้มอยราเป็นญาติสนิทของร้อยโทแอนดรู

วิสูตรตั้งใจจะเรียนกฎหมาย แต่เลดี้มอยรา ขวนขวายให้เรียนวิชาการหนังสือพิมพ์ วิสูตรถูกเรียกว่า บอบบี้ ตามชื่อพี่ชายของมาเรีย เกรย์ ที่ตายในสงคราม ความสัมพันธ์ของวิสูตร และมาเรียสนิทมากขึ้นจนเป็นความรัก มาเรีย เกรย์ มาอยู่เมืองไทยกับวิสูตร แต่วิสูตรปฏิเสธด้วยเหตุผลว่าไม่พร้อมที่จะให้ความสุขแก่เธอได้ ต่อมาทั้งสองต้องจากกัน

วิสูตรไปเรียนวิชาการต่างประเทศในอเมริกา เขาคร่ำเคร่งกับงานจนตาเจ็บ จึงเรียนไม่สำเร็จ วิสูตรกลับเมืองไทยผ่านทางญี่ปุ่น ระหว่างทางเขานัดพบกับมาเรียที่โตเกียว และได้ชวนเธอให้ไปเที่ยวเมืองจีน-ปักกิ่ง เชียงไฮ้ ย่องกง วิสูตรและมาเรียต้องจากกันอีกครั้ง เมื่อมาเรียได้รับคำสั่งให้ไปประจำการในสำนักงานที่นิวยอร์ก ส่วนวิสูตรก็เดินทางกลับเมืองไทย รวมเวลาที่เขาจากบ้านไปนานถึง 6 ปี วิสูตรเริ่มอาชีพเป็นนักหนังสือพิมพ์ ลาจวนเป็นแม่หม้าย สามิตาย เธอมีบุตร 2 คน ลาจวนยังสวยและพร้อมจะแต่งงานใหม่ได้ วิสูตรตั้งใจจะแต่งงานนิยายขึ้นมาสักเล่มหนึ่ง

เรื่องพิวเลื่องพิวขาว

วิสูตรเล่าเหตุการณ์เมื่อครั้งทำงานหนังสือพิมพ์ที่กรุงลอนดอน เขาเป็นสมาชิกสโมสรหนังสือพิมพ์ และเคยเขียนประวัติของมิสเตอร์ยอน แอลลิสัน สติลส์ เศรษฐีชาวอังกฤษลงใน

หนังสือพิมพ์ วันหนึ่งมีสเตอร์สตีลส์เจ้านักหนังสือพิมพ์ทั้งหลายมาสังสรรค์ที่บ้านของเขา วิสูตรพบกับ มาเรียและเพื่อนสนิทหลายคน เขาพบเพื่อนใหม่คือพระองค์เจ้าวรประพันธ์ ผู้กำลังมีความรักกับ ไอรีน ลูกสาวของสตีลส์ ไอรีนมีพี่สาวชื่อฟรีดา วิสูตรได้รู้จักกับเจ้าหญิงอูรยา จากประเทศอินเดีย ในงานนี้ เจ้าหญิงอูรยาเป็นเจ้าที่ไม่ร่าเริง และออกจะมองโลกในแง่ร้าย

มาเรีย ได้เฝ้าถึงการแต่งงานกับวิสูตรอีกครั้ง แต่เขาปฏิเสธ มาเรียไม่พอใจ แต่ก็เข้าใจทัศนคติการแต่งงานของวิสูตร วิสูตรไม่เห็นด้วยเรื่องความรักระหว่างพระองค์เจ้าวรประพันธ์กับไอรีน จึงทูลเตือนพระองค์เจ้าวรประพันธ์แต่พระองค์ไม่เชื่อ ในงานปาร์ตี้คืนหนึ่ง พระองค์เจ้าวรประพันธ์ทรงพบว่าไอรีนรักกับนายร้อยเอกเจอร์โรม ฟิลิป นายทหารชาวอังกฤษ ยิ่งกว่าที่มีให้พระองค์เสียอีก จึงทรงเข้าใจถึงความแตกต่างเรื่องความรักระหว่างคนต่างชาติดังนั้น

ต่อมาวิสูตรได้ไปประจำการที่กรุงปารีส เบอร์ลิน เวียนนา และกลับมาที่ลอนดอนอีกครั้ง ไอรีนแต่งงานกับฟิลิป เขาทำงานที่อยู่นอกกระทิงล้มเจ็บลง ต่อมาเขาได้ไปศึกษาที่มหาวิทยาลัย ยอร์ซเทิน ประเทศสหรัฐอเมริกาประมาณปีเศษ เขาต้องผ่าตัดต้นขา จึงลาออกจากการเป็นนักเรียนทุนส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วิสูตรกลับมาอยู่เมืองไทยได้ 2 ปี เขาได้รับจดหมายจากมาเรียว่าเธอพบรักและจะแต่งงานกับหนุ่มชาวเยอรมัน

เข้าบาป

หมอคอยสเนอร์เล่าให้ผู้แต่งฟังเกี่ยวกับเรื่องของหมอจอห์นเทรินต์ ผู้สร้างโรงเรียนสอนศาสนาที่ภูเก๊ต หมอจอห์นเทรินต์เดิมอยู่ในประเทศอังกฤษ สาเหตุที่เขาเดินทางมาประเทศไทย เพราะเขาผิดหวังเรื่องความรัก เขาเคยหมั้นกับสาวสวยตระกูลมั่งคั่ง ชื่อ ออง เรียดดา แต่เขากลับประหลาดใจโดยไปได้เสียกับเคอเซีย สาวใช้ประจำโรงแรมลาโจวีนา และเมื่อเคอเซียตั้งครรภ์ เขาจึงต้องรับผิดชอบ ญาติมิตรไม่ยอมรับเคอเซียเพราะเธอเป็นผู้หญิงชั้นต่ำ เขาได้รับคำแนะนำให้ทำงานในสมาคมเผยแพร่ศาสนา และได้มาประจำที่ภูเก๊ต เขาพาเคอเซียและลูกมาด้วย เวลาผ่านไป 30 กว่าปี เคอเซียล้มป่วยเป็นไข้หวัดใหญ่ เมื่อเธอใกล้จะสิ้นใจ จอห์นเทรินต์ กล่าวว่า เธอ น่าจะตายเร็วกว่านี้จะเป็นคุณแก่ตัวเขา หมอคอยสเนอร์ได้ยืดอกพูดขึ้นจึงทราบว่าตลอดเวลาที่ผ่านมา จอห์นเทรินต์สวมหน้ากากของความอ่อนโยน และต้องอดทนเหลือเกิน ซึ่งการกระทำนี้จอห์นเทรินต์ ก็สำนึกตัวเองและรู้สึกว่าเป็นการ "ชดเชยบาป" (Expiation) ต่อมาลูกชายของเขา คือ เน็ด แอมมีร์รยาและลูก ทำให้เขาต้องรับเลี้ยงหลานอีกจนกระทั่งเขาเสียชีวิต

เจ้าไม่มีศาล

ผู้เล่าเรื่องอาศัยอยู่ในรัสเซีย มีโอกาสพบเห็นชีวิตของผู้คนหลากหลายประเภท เขาंनाความเป็นจริงนั้นไปผ่นอย่างเป็นเรื่องเป็นราว ว่ามีชายหนุ่มเชื้อสายเจ้าจากเมืองไทยไปอาศัยอยู่ที่นั่น ชื่อหม่อมเจ้าพยุหศักดิ์ ซึ่งมีแต่บรรดาศักดิ์ปราศจากทรัพย์สินเงินทอง มีภรรยาเป็นชาวรัสเซียที่ยากจน มีบุตรชายหญิงสองคน หม่อมเจ้าพยุหศักดิ์ดำเนินชีวิตด้วยการเป็นลูกจ้างมีความยากลำบากในความผ่นผู้เล่าเรื่องได้ถามถึงสาเหตุที่พระองค์ไม่กลับประเทศไทย และได้รับคำตอบว่าไม่ยากกลับประเทศไทย เพราะทรงมีแต่ยศปราศจากทรัพย์สิน รู้สึกอายผู้คนที่ประเทศไทย การอยู่ที่ประเทศรัสเซียทรงมีชีวิตเป็นของพระองค์เองมากกว่า

เรื่องชีวิตกับความจริง

สุดจินต์ ศรีสุมาลย์ มีความรักกับญาติห่าง ๆ ชื่อ ยุกา ศรีสุมาลย์ ยุกาเองนั้นก็มิไ้ใจต่อสุดจินต์ แต่แล้วเธอก็กลับตัดสินใจแต่งงานกับสุธันว์ ลูกพี่ลูกน้องของสุดจินต์เอง เขาเสียใจมากและมารู้ภายหลังว่าการที่ยุภาตัดสินใจเช่นนั้นเพราะค้ายางของมณี น้องสาวแท้ ๆ ของเขาเอง มณีบอกยุภาว่าสุดจินต์เคยแต่งงาน มีลูกมีภรรยาแล้ว และบอกสุธันว์ว่า สุดจินต์ไม่ได้รักยุภา แต่รักแม่หม้ายที่ชื่อ แฉล้ม เวลาผ่านไป มณีประสบความล้มเหลวในชีวิต ส่วนสุดจินต์แต่งงานกับยุพิน น้องสาวของยุภาอย่างมีความสุข

วัยสาวท

คุณหญิงวรจินดาพิทักษ์ เป็นสาวสวยวัย 26 ปี มีสามีอายุมากกว่าตนเองมาก และเคยมีข่าวไม่สู้ดีเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับคุณแฉล้ม ซึ่งเป็นนักบิน แต่แฉล้มเสียชีวิตเพราะเครื่องบินตก เรื่องจึงเงียบไป ต่อมาสมศักดิ์ซึ่งเป็นลูกของพระณรงค์ น้องสาวของพระวรจินดาอาศัยอยู่เนื่องจากประสบอุบัติเหตุขาหัก และไม่สะดวกที่จะเดินทางไปมาระหว่างพิษณุโลกกับกรุงเทพฯ ทุกอาทิตย์ สมศักดิ์มีความพึงใจต่อบ้าสะใภ้ แต่คุณหญิงวรจินดาไม่มีความรู้สึกเช่นนั้นด้วยเพราะสมศักดิ์เป็นเด็ก และมีฐานะเป็นหลานของสามี ไม่นานครอบครัวของพระณรงค์เดินทางมาเยี่ยมลูกชาย ภรรยาใหม่ของพระณรงค์ คือ ประสาน เป็นน้องสาวของคุณหญิงวรจินดาพิทักษ์ ประสานให้สามีนำสมศักดิ์กลับไปอยู่ที่บ้านพิษณุโลก เพราะประสานแอบพึงใจในความเป็นหนุ่มของสมศักดิ์ และต้องการให้สมศักดิ์กลับไปต่างจังหวัดเพื่อที่เธอจะได้ใกล้ชิดเขามากขึ้น คุณหญิงวรจินดาพิทักษ์ได้เผยความจริงที่ปิดบังเอาไว้เป็นเวลหลายปีว่าแท้จริงประสานนั้นเคยมีความสัมพันธ์ลับ ๆ กับแฉล้ม คุณหญิงวรจินดาพิทักษ์เป็นผู้เก็บจดหมายที่ใช้ติดต่อกันไว้กับตัว

สมาคมชั้นสูง

ผู้เล่าเรื่องรู้จักกับหม่อมเจ้าอานวยศักดิ์กับหม่อมเจ้าประพันธ์ศิริ หม่อมเจ้าอานวยศักดิ์มีชื่อเสียงไม่แพ้เรื่องผู้หญิง หม่อมเจ้าประพันธ์ศิริซึ่งเป็นเพื่อนสนิทพลอยถูกเข้าใจผิดไปด้วย เมื่อหม่อมเจ้าอานวยศักดิ์แต่งงานแล้วนิสัยและความประพฤติก็เปลี่ยนไป หม่อมเจ้าประพันธ์ศิริยังไม่พบคนที่ถูกใจ ทรงรับราชการและรับวาดภาพเหมือนด้วยเพราะมีฝีมือด้านศิลปะ เจ้าคุณอิสรกุลภักดีจึงจ้างหม่อมเจ้าประพันธ์ศิริมาวาดภาพเหมือนของเพลินพิศ บุตรี ทั้งสองคนมีโอกาสใกล้ชิดสนิทสนมกันมาก หม่อมเจ้าประพันธ์ศิริทรงมีอุปนิสัยใจคอบนทกอย่างคนตะวันตก เจ้าคุณอิสรกุลภักดีไม่ชอบ และกีดกัน ซึ่งหม่อมเจ้าประพันธ์ศิริไม่เข้าใจ และรู้สึกคับแค้นใจ เมื่อเวลาผ่านไปพระองค์มีโอกาสดำเนินเข้ามาสมาคมชั้นสูงจึงเข้าใจวิถีชีวิตของพวกเขาคิดขึ้น ทรงทราบว่าเจ้าคุณอิสรกุลภักดีไม่มั่นใจว่าท่านจะสามารถเลี้ยงดูเพลินพิศได้ แม้ว่าท่านจะรักเพลินพิศมาก แต่ท่านก็ยอมเปิดโอกาสให้เธอไปแต่งงานกับคนที่พ่อและแม่ของเธอเป็นผู้เลือกให้

อาณาจักรธรรมดา

ผู้เล่าเรื่องรู้จักกับกัจจกรและบุญเสนอ กัจจกรนั้นผู้หญิงคนหนึ่งที่กรุงเทพฯ ก่อนที่จะเดินทางไปศึกษาต่อที่อเมริกา บุญเสนอเห็นว่าเป็นการไม่ยุติธรรมต่อผู้หญิง การไปใช้ชีวิตต่างประเทศอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ เวลาผ่านไปหลายปี บุญเสนอและผู้เล่าเรื่องเดินทางกลับเมืองไทยไปรับราชการที่ภูเก็ต บุญเสนอสนใจบุปผาซึ่งเป็นบุตรของพระยาพิทักษ์ แต่เธอปฏิเสธบุญเสนอ โดยให้เหตุผลว่าเธอมีคู่หมั้นแล้วชื่อกัจจกร ยังคงเรียนอยู่ ณ ต่างประเทศ บุญเสนอตกใจมากเพราะก่อนกลับมาเมืองไทย กัจจกรได้เล่าว่าเขาล้มเลิกการหมั้นแล้ว บุญเสนอถามว่ากัจจกรไม่ได้เขียนจดหมายมาแจ้งเรื่องนี้กับเธอหรือ บุปผาไม่ทราบเรื่องนี้ เธอยืนยันที่จะรอคอยกัจจกรต่อไป ต่อมาผู้เขียนได้พบกัจจกรอยู่กับหญิงสาวซึ่งสวยกว่าและอายุน้อยกว่าบุปผา

โรคมุนษย์

สุจินต์ วรจินดา เป็นลูกครึ่ง เขาหลงรักมอนิกา สเปนเซอร์ ผู้มีความทะเยอทะยานใฝ่มองหาชายหนุ่มที่มีฐานะดีพอที่จะจุนเจือให้ชีวิตเธอสบายขึ้น ดังนั้นเธอจึงมองสุจินต์เป็นเพียงเพื่อนคนหนึ่งเท่านั้น เมื่อเขาารู้ความต้องการของเธอ เขาเลิกরাไป และพยายามทำงานหาเงินเพื่อลืมนึกครั้งแรก เวลาผ่านไป 5 ปี เขาพบเธออีกครั้งที่กรุงปารีส มอนิกาดูโรคม และอ่อนเพลียมาก ต่อมาเขาก็ได้รับจดหมายจากเธอว่าตอนนี้เธอป่วยหนักและพักรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล เป็นคนไข้อนาถา เขารีบเดินทางไปเยี่ยมแต่ก็ไม่ทันเวลา เพราะเธอเสียชีวิตไปแล้วอย่างโดดเดี่ยว

คาราคู่ชีพ

เจริญ จุลมณี เป็นบุตรของพระเจริญมณิกิจวัธราช ซึ่งเป็นทูตประจำอยู่ในประเทศอังกฤษ มีน้องสาวชื่อฉวี ครอบครัวเขาอยู่อังกฤษตั้งแต่เขาอายุยังน้อย เมื่อเสียชีวิตลง 2 คนพี่น้องอาศัยอยู่กับมิสเตอร์กับมิสซิสการ์เตส ครอบครัวนี้มีลูกสาวชื่อ เจอนีนน์ ซึ่งไม่ชอบ 2 คนพี่น้อง เพราะคิดว่าคนไทยเป็นชาวตะวันออกที่ยังไม่เจริญ ไม่สมควรคบหาสมาคม เวลาผ่านไปได้พิสูจน์ว่าเจริญกับฉวีมีความสามารถที่ไม่ด้อยไปกว่าเธอเลย ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา กิริยามารยาท และยังมีความสามารถเล่นดนตรีได้ ในขณะที่เจอนีนน์เล่นไม่เป็น เจอนีนน์เริ่มเบียดเบียนรับ 2 คนมากขึ้น ความสัมพันธ์พัฒนามากขึ้นเป็นความรัก แต่หนุ่มสาวทั้ง 2 คน เห็นว่าความแตกต่างของเชื้อชาติจะเป็นอุปสรรค เขาเดินทางกลับกรุงเทพฯ พร้อมกับรูปถ่ายของเจอนีนน์ สาวอันเป็นที่รักเท่านั้น

เรื่องชีวิตเรื่องที่ 1

อลิฟ เป็นสตรีสาวสวย มีชายหนุ่มชื่อ เฮนรี คอร์ดเยร์ มาชอบ แต่เธอปฏิเสธเพราะเขายากจน เวลาผ่านไป 2 ปี ทั้งคู่พบกันโดยบังเอิญ เธอแต่งงานกับเศรษฐีคนหนึ่ง และถามถึงสาเหตุที่เขายังไม่แต่งงาน เฮนรีบอกว่ายังเหลือเวลาในชีวิตอีกมาก เขามีความสุขตามอัตภาพ เฮนรีไม่เศร้าโศกกับการผิดหวังในความรัก การอยู่เป็นโสดเป็นวิถีชีวิตที่เขาเลือก

เรื่องชีวิตเรื่องที่ 2

อังเดรย์ เซอร์ลิล เป็นชายหนุ่มที่มุ่งหวังในความรักมาก เขาได้พบกับจอร์เจตา รู้สึกถูกใจจึงขอแต่งงานด้วย การให้ดอกกลิลีกับเธอ เข้ารุ่งขึ้นเธอเขียนจดหมายตอบเขาว่าเธอไม่ใช่ดอกกลิลี แต่เป็นดอกกุหลาบแดง ซึ่งหมายถึงมีคนเป็นเจ้าของตัวเธอแล้ว

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นางสาวนิศา ชื้อสกุล บุณณวงศ์
เกิดวันที่ 20 เดือนพฤษภาคม พุทธศักราช 2513
สถานที่เกิด กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 972 ซอย 31 ถนนสุขุมวิท 1 แขวงคลองจั่น ตำบลบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.2531 มัธยมศึกษาตอนปลาย
จากโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
พ.ศ.2535 ครุศาสตร์บัณฑิต (ภาษาไทย)
จากสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา
พ.ศ.2539 การศึกษามหาบัณฑิต (ภาษาไทย)
จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

การวิเคราะห์วรรณกรรมของหม่อมเจ้าอากาศดำเกิง รัชพัฒน์

บทคัดย่อ

ของ

นิศา บุรณวงศ์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสาธน์มิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย

มีนาคม 2540

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาวิเคราะห์งานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ จำนวน 14 เรื่อง ในด้านกลวิธีการแต่ง ท่วงทำนองการแต่ง และแนวคิดของสังคม โดยเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษารูปได้ว่า

งานประพันธ์ของหม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ มีลักษณะดังนี้คือ โครงเรื่องเป็นเรื่องที่มีผู้แต่งมีประสบการณ์ตรง ทรงใช้กลวิธีการเปิดเรื่องด้วยการบรรยายความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร และฉาก มีการดำเนินเรื่องโดยใช้ความขัดแย้งทางความคิดของมนุษย์เกี่ยวกับความรัก และฐานะทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ปิดเรื่องด้วยความไม่สมหวังของตัวละคร ส่วนในด้านแก่นเรื่องแสดงถึงธรรมชาติของมนุษย์ที่มีทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว ตัวละครมักจะเป็นชนชั้นสูง และชนชั้นกลางของสังคม นอกจากนี้ยังมีตัวละครที่เป็นชาวต่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับเนื้อเรื่องที่ป็นนวนิยายต่างแดน มีการสร้างบทสนทนาที่ช่วยให้ทราบบุคลิกลักษณะของตัวละครได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ฉากเป็นฉากที่มีความสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง ซึ่งมีความเหมาะสมกับเนื้อเรื่อง

ด้านกลวิธีการแต่ง ทรงนิยมใช้กลวิธีการดำเนินเรื่องแบบย้อนกลับมากที่สุด รองลงมาคือ การดำเนินเรื่องแบบตามลำดับเหตุการณ์ ส่วนกลวิธีการเล่าเรื่องนั้นนิยมเล่าเรื่องโดยให้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งในเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่อง ทำให้ผู้อ่านเข้าใจความคิดของตัวละครชัดเจนขึ้น ทรงนำเสนอตัวละครด้วยกลวิธีผู้เขียนเป็นผู้แนะนำ

ด้านการใช้ถ้อยคำ หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ ใช้คำภาษาต่างประเทศ ใช้คำศัพท์สูง ใช้คำคะนอง ใช้คำซ้ำ ๆ ใช้คำซ้อน ใช้คำกร่อน และใช้คำอุทาน ส่วนการใช้สำนวนโวหาร ทรงใช้สำนวนโวหารประชดประชันเน้นแนม สำนวนโวหารที่ทำให้ขำคิด

ด้านแนวคิด หม่อมเจ้าอากาศดาเกิง รัชพัฒน์ มุ่งเสนอแนวคิดด้านความรักที่กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติ การดำเนินชีวิตที่ต้องใช้ความอดทนต่ออุปสรรค การวางตัวให้เหมาะสมของสตรี และได้แสดงถึงค่านิยมของสังคมในสมัยนั้นไว้ด้วย

AN ANALYSIS OF M.C. ARKARTDUMKERNG RABIBHADANA'S
LITERARY WORKS

AN ABSTRACT
BY
NISA BURANAPAWANG

Present in partial fulfillment of the requirements for the
Master of Education degree in Thai
at Srinakharinwirot University
March 1997

The purpose of this thesis is to analyze M.C Arkartdumkerng Rabibhadana's style. Techniques and ideas about the society in his 14 literary works. The analysis has been presented by descriptive analysis.

The results of studying showed that M.C Arkartdumkerng Rabibhadana wrote his most short stories from his own experiences. He liked to use narrative technique in explaining main characters and setting in order to lead to the stories. Conflict between man and love and economics situation was created as the main event in the plots. Unhappy ending was his favorable. Human's success and failure were his main theme.

Most of the characters were form high and medium social class. Moreover, the characters were foreigners who were suitable for the exotic novels. Dialogues were create to clarity the characteristic of the characters. His setting was integral setting which was appropriate to the stories.

His favorite technique in writing was flashback and chronological order. The first person's point of view was used to narrate the stories, helping readers to understand the character's idea. The author's comments was used for the revelation of character.

His writing included some foreign words, polite form of language, slang, repetition, compound words, clipping and exclamation His style of writing were ironic and thought provoking.

His writing idea aimed to present a loving situation between the nationality, living condition to the different obstacle, lady performance and, he also expressed about the social value in that period of time.